

Slovensko berilo

za

tretji gimnazijalni razred.

Vredil

Dr. J. Bleiweis.

(Cena 24 kr. sr.)

V Ljubljani 1854.

Natis in zaloga *Jožefa Blaznika.*

Kazalo.

	Stran
1. Tolažba. Spisal Koseski	1
2. Narava — občna gostivnica. Po Šubertu poslovenil F. Jeriša	1
3. Laudonovo življenje. Po Hormajer-u	9
4. Graničar. Balada, po nemški. Poslovenil Franc Cegnar	19
5. Pričkanje pobožnega mladenca in modrijana. Spisal Slomšek	20
6. Sokrat. Čertica njegovega značaja. Spisal Davorin Terstenjak	22
7. Pirenejski medved. Iz Lista prestavil L. Svetec	24
8. Nehvaležni sinovi. Po serbski narodni.	33
9. Guttapercha. Nje najdba in koristnost. Spisal Dr. Bleiweis	34
10. Naprava snega. Spisal Mihael Verne	36
11. Sraka in pavovo perje. Esopova basen. Poslovenil prof. Metelko	37
12. Volk in kmetica. Esopova basen. Poslovenil prof. Metelko	38
13. Sirotek. Česka narodna. Poslovenil L. Jeran	38
14. Ustanovljenje gorotanskih vojvodov. Spisal Svečan	39
15. Morje	42
16. Bramba Sigeta. Spisal Jan. Terdina	44
17. V spomin Valentina Vodnika. Spisal Prešeren	63
18. Čertica iz življenja cesarja Jožefa II. Spisal J. Kosmač	63
19. Slovenci na Ogorskem. Po P. Kozlerju	66
20. Kmetovavec. Spisal A. Pirnat	70
21. Kakor pravo tako zdravo. Serbska narodna pripovedka. Poslovenil L. Svetec	71
22. Pajek in pajcina. Spisal J. Navratil	73
23. Iz prvih psalmov. Preložil M. Valjavec	75
24. Triglav po Rosthornu poslovenil L. Svetec	76
25. Jetnik. Ruska narodna	84
26. Slava kmetijstva. Spisal Janez Zalokar	84
27. Močelke. Spisal Dr. Bleiweis	86
28. „Svitek se zahvaluje!“ „Kožuh se zahvaluje!“ Spisal M. Stojan	88
29. Oblega Ogleja. 1510. Spisal Janez Terdina	90
30. Voda. Spisal M. Vertovec	93
31. Smert Kraljeviča Marka. Serbska narodna. Poslovenil L. Svetec	96
32. Sedmere lastavice. Pripovedka po serbski narodni. Poslovenil J. Navratil	98
33. Kratkočasna pravljica od štirih oči. Po „Včeli“	100
34. Ledeno morje. Po saksonski čitanki	101
35. Začetek Janičarjev. Iz serbske čitanke	103
36. Zadovoljna nedolžnost. Spisal M. Kastelec	105
37. Črna gora	105
38. Benetke. Po „moravskih novinah“	109
39. Troji prijatli. Iz česke čitanke	112
40. Amerika najdena. Spisal Jožef Rozman	112

41.	Mravlja in kobilica	117
42.	Nebeški ovčar. Iz Herdarja. Poslovenil F. Jeriša	118
43.	Kratek ozir na Poljanec. Spisal J. Korban	119
44.	Véliki petek v Rimu. Po Staudenmajer-u spisal F. Jeriša	121
45.	Zimsko spanje prirode. Iz českega časopisa „Živa“. Poslovenil Žvegel	129
46.	Prihranjeni trud	135
47.	Človek brez domoljubja. Spisal L. Toman	137
48.	Vodni puh ali sopar, rosa, slana, dež, sneg, toča. Spisal M. Vertovec	137
49.	Černi grob. Spisal F. Cegnar	139
50.	Modra sodba. Po Vuku Stefanoviču	142
52.	Klínov močnik. Serbska pripovedka	147
53.	Pesmica o snegu. Poslovenil A. Praprotnik	148
54.	Bratovska sprava	144
55.	Čertica iz življenja cesarja Rudolfa Habsburskega. Iz „šolskega prijatla“	146
56.	Hči na grobu matere. Spisal Bl. Potočnik	147
57.	Boris. Povest od Josipine Turnogradske	148
58.	Gore, votline in jezera na Kranjskem. Od D. Seljana	154
59.	Novo in staro. Spisal P. Hieinger	157
60.	Vojska in igre mravelj. Po Oken-u	157
61.	Plačilo prilizovavcem. Po Štorhu	160
62.	Soljansko jezero. Iz serbske čitanke	162
63.	Sadike in rastline. Spisal Jožef Rozman	164
64.	Vodnikove pesmice	170
65.	Zlata kaplica za slabo glavo. Spisal Slomšek	170
66.	Mečislav in Boleslav	172
67.	Mlečno drevo v Afriki	174
68.	Kerstno ime. Iz horvaške čitanke	174
69.	Minljivost. Spisal Fr. Svetličič	176
70.	Lesena noga. Spisal J. Kosmač	177
71.	Zgodovinsk opis hiše božje. Iz „bogočastja“, Dr. Jožefa Muršeca	180
72.	Zdihljeji slepega. Spisal Miroslav Vilhar	188

1.

Tolažba.

Sonet.

Spisal Koseski.

Naj žuga svet, gorijo naj puščave,
 Vihar valove morja naj dervi,
 Na zemljo tresk, po zraku grom verši,
 Divjajo naj snežnikov goličave;

Na puštinjah porušene planjave
 Naj ljutih vojsk sirovi krik doni,
 Pred njim, za njim nemili glad mori,
 Vekšaje strah raztrešnice kervave:

Ta tužni dol, te britke časne sanje,
 Nevihti cilj, zaupnem' sercu lom,
 Ni bitju tem, ni duhu moj'mu stanje!

Čez groba noč beseda vedno sveta
 Mi kaže tje, — mi kaže krasni dom,
 Moj stalni dom: veseli dom Očeta!

2.

Narava — občna gostivnica.

(Po Šubertu.)

Ktera človeška naprava v postrežbo gostov bi se dala pač primerjati z ono, ki jo je Stvarnik naš tukaj na zemlji osnoval in ustanovil za svoje stvari! V njej dobiva v slednem trenutku, podnevi in ponoči, na milijone živih bitij hrano in pijačo. Marsikteri gosti prihajajo pozno, drugi zgodaj, in vselej je tako napravljeno,

da jed za vsacega odločena je ravno v tem trenutku gotova in pripravljena, v katerem vstopi. Tu se nasitujejo velikaši in prostaki, močni in slabotni, in celo bolniki dobivajo vse, kar jim more služiti k okrepčanju in ozdravljenju, kar blizo pred se postavljeno; še preden je sila na duri poterkala, je že za olajšbo poskerbljeno vse.

Kaj je bila vsa obilnost na dvoru kralja Salomona proti obilnosti v velikem gospodarstvu nature! In vendar se v tem nikdar nič ne potrosi; ni je drobtinice, ni je kapljice, da bi nezavžita ali neporabljena ostala. Vsak, tudi naj manjši dar nature se spečá; kar velikim ostaja, s tim se mali gosté; kar ti zamétajo, je onim sladkota; česar se onim gabi, ali kar bi jim strupeno bilo, to je tim pretéčna hrana.

Pri Indih, ki še po staro malikujejo, je šega, da ne sme nikdo, ki ni sam duhovnega reda, pri obedu bramina (duhovna) gledati, še manj pa z njim iz jedne sklede zajemati ali iz jedne čaše piti. Tako imamo tudi na naši zemlji versto živih bitij, ki svoj obed očém družih skrivajo in iz sklede zajemajo, iz ktere se drugi nikdar ne morejo živiti.

Ta versta obsega rastlinje. Skerbneje še, ko bramin svojo obednico pred zvedavimi pogledi, skriva drevo svojo serkajočo korenino v globoka tla, in ktero oko človeka ali celo bistrovidnega sokola bi pač móglo viditi tanki puh, s katerim se plamni osat (*melocactus*) živi, na suhem pečovju svoje sočnato perje, veliko in krasno cvetje in mesnati svoj sad razkladaje? Že samo po sebi se razumeva, da ne človek ne žival ne more z visoko palmo v eno skledo segati; zakaj ne zadovolil bi se ne človek ne žival z nebeško roso in vlažno parstjo. Miza, pri kateri rastlinje po maternih močéh in sokih zemlje in solčne svitlobe hrano in pijačo dobiva, da terta svoje vino, žitna bilka svojo moko podeljuje, je in ostane gostom naše verste nedohodna in skrita.

Dopusčen pa je pazečim očém vstop k večini živalskih obednic, in tukaj jamemo uravnavo velike gostivnice

bolj in bolj razumevati. Pervič je tudi tukaj tako narejeno, da se malim in slabotnim, ki si sami svojega živeža iskati ne morejo, jed prinaša in v usta polaga. Mlademu ptičku, ki še slab in brez perja v gnjezdicu čivka, skazuje ljubezen staršev to službo; za živali pa, ki morajo skerb staršev pogrešati, in se vendar od kraja do kraja pomikati ne morejo, skerbi ljubezen, ki je močnejša in obsežnejša od vsake ljubezni staršev. Ostriga, kakor marsiktera druga kamenica, je na svojo peč priklenjena; ona nima ne oči, ne česa družega, kar bi na kako glavo spominjalo; nima nič družega, ko usta, ki po hrani hlapijo, in telo, ki hoče rejeno biti, — in vendar ji je zgolj treba svoje zaklepnice odperati, da dobiva, česar potrebuje. Červičku v lešnjiku bi se slaba godila, če bi moral s svojimi silo majhnimi nožicami dalječ po hrano hoditi; al kakor oni deček, od katerega pripovedka pravi, da je bil zaklenjen v kašno goro, od ktere vkusnih stén se je hranil in živil, kakor ga je volja bila, dokler da se je na beli dan prejedel, tako tudi on sedi vsred sladkega jedra, — kar vgrizne, in dobro je; še ganiti se mu ni treba. In taka je malo da ne pri vsih žižcih, dokler so še v mešičke zaviti.

Ni pa pri živalih tako zvanih nižjih razpolov le za okorne ali nebogljene tako narejeno, da jim pomoč že sama od sebe nasproti prihaja, ampak tudi za živali bolj popolnega telesa, če težko hodijo po zemlji ali ako jih še druge hibe ali pričine overajo, svoj živež si tako lahko priskerbljevati, kakor druge živali, ima mila narava dokaj založnic, kjer se jim njihovo preživljevanje olajšuje. Lenivec (Faulthier) je slab pešec, in če bi mu bilo po tleh hrane iskati, bi se mu pač pajčine po trebuhu delale. Torej so mu odkazana košata drevesa, po katerih se s svojimi dolgimi kremplji lahko vpenja in plazi, kjer mu sočno perje, ki mu v živež služi, tako rekoč prav v ustaraste. Mravljojed ali tamandna ne mara ne za perje, ne za sadje — le žižci mu diše. Al javalne bi se odebelil, ko bi moral s svojimi okornimi

dolgokrempljati nogami za onimi gibčnimi živalicami tekati ter jih posamez loviti. Pa tudi za tega okorneža je na pustini obilo miz pogernjenih in tako bogato z mnogimi jedmi obloženih, da mu je le zajemati treba — in nasičen je brez vsega truda. Te mize so mravljišča, ki jih s svojimi dolzimi kremplji razgréba, svoj lepni jezik v gomizljad malih, bojohlepnih živalic vtika in ko je čez malo trenutkov gosto z mravljinici pokrit, nazaj v usta poteza in živi grizljeje, ki pa notri koj živeti neha, pogoltuje.

Celó med ptiči, ki imajo razun nog vendar še perute k gibanju, je, kakor ravno potreba nanaša, marsikterim pridobivanje njih živeža močno olajšano. Kako ugodno je narejena, na primer, čaplji (Reiher) njena lovlja, ker se, kakor hitro v vodo kakega ribnika stopi, male ribice, katerim so natorni izmečki tega ptiča vaba, tropoma okoli njenih nóg skupljajo, in tako lačnemu gostu prav same se ponujajo.

Posebno milodarna skazuje se natora tudi onim živalim, ki še le v mraku ali ponoči svojega živeža iskati jamejo. Natopir (Fledermaus) ima malo časa k svojemu lovu, zakaj dolge zimske noči prespáva, in poleti, ko za-se in za svoje mlade naj več potrebuje, so noči le kratke. Za tega voljo je pa njegov ponočni lov veliko bogateji in obileji ko drugih žižcojedov, ki podnevi lové. Zakaj v mraku in ponočni temi ima tolstih in velikih mračnih in ponočnih metuljev na izbero, kakor tudi kebrov in družih žižcev. Sôva, se vé da še le prihaja, ko so drugi gosti že odvečerjali, in se domú podali. Vendar je pa tudi za tega poznega gosta še poskerbljeno in ravno njemu, čigar vid ne sega tako dalje kot sokolji, je po sosednih poljih in travnicih naj boljših grizljejev v toliki obilnosti prihranjeno, da tudi s tim kratkim časom, ki mu je za nasičenje in preskerbljenje njegovih mladičev v somraku odmenjen, lahko izhaja. Ravno tadaj, o večernem mraku in o svitanju belega dneva, ali o sijanju lune, ko se nježna divjad zelenih polján :

kardelo poljskih miš iz svojih lukinj na pašo podaja, kjer jih čuk brez velikega truda ulavlja, tudi planinska sova, mogočni vjér (Nachteule), z enako srečo divje kunce in zajce, celó mlade serne ugrablja.

Se vé, da teh gostov ne kliče jaren zvonček k pogernjeni mizi, kadar ura pride; ali klic, ki vse živali tjekaj vodi, kjer je za njih nasičenje poskerbljeno, mora pač mogočnejši biti, ko sleden našim počutkom čutiljiv klic, — on doní dalječ čez morje, čez hribe in doline skoz vse prostore pozemskega stvarjenja. Tudi ga živali ne očutujejo z navadnimi vunajnimi počutki, ampak z notrajnim nekim nagibom, ki je vsem živalim vrojen, in ki ga torej natorni nagib ali inštinkt imenujemo. Zakaj, da si ravno ima potujoča ptica oči, ki dalječ vidijo, verh tega tenak sluh in nježen vonj, jej vendar njeni zdravi počutki ne morejo nič pomagati, ko se jame bližati ostra zima, ki njeni domovini vzame vse, česar ji je k preživljevanju potreba. Naj se tudi na veršič naj višjega drevesa ali peči o bregu vsede in gleda v sinečo daljino čez morje, vendar ne more viditi dežele, ki jej ima služiti za prezimo. Ta nagib k potovanju se polastuje tudi ptiča v dobro zaperti čajbici, kjer mu od zimskega ohlajenja zrakú in pomanjkovanja živeža nič terpeti ni, in sicer s toliko silo, da noč in dan nima pokoja. Mlada kukovica, ki svojih pravih staršev nikoli vidila ni, bo poleti koj, kakor (hitro) bo zaporu uteči móгла, v toplejo deželo, od mogočnega nagiba k potovanju peljana. Pač da je kukovičja pot k gostii, ki je na tujem čaka, precej dalja od ostrizje: ptica pa in ostriga — obe sledite slepo za jednim klicom — za Stvarnikovim klicom, ki ju je v življenje pozval.

Kar raznoverstne jedi zadeva, s kterimi se v velikem gospodarstvu natore posamezna živalja plemena gosté, so po svoji kakovosti in pripravi ravno tako mnogoverstne, kakor gosti, ki jih zavživajo. Posebno živalim, ki na kopnem živé, je najpred in v obče rastlinje za preživljevanje odkazano. Zakaj, ako bi rastlin ne

bilo, bi le kmalo tudi onim živalim, ki se skoraj samo z mesom rastlinojedov hranijo, živeža pomanjkovalo. Posebno rastline podelujejo živalim moči in soke življenja, ki so jih od svojega skrivnostnega obeda prejele, in ne le na kopnem, tudi v morju ima ondešnje rastlinje ta namen za živalstvo.

Rastline dobivajo povsod, kar jim je k življenju potrebnega, da so le v življu njim primernem, v morju ali na suhem, in da jim le toliko toplote in solnčne svetlobe dojde, kolikor jim tekne. Zakaj voda in druge pervine zraka in zemlje, ki služijo rastlinam v hrano, so povsod jednake, na severju in na jugu, v vshodu in zapadu, in pri tem ni daljega pripravljjanja treba, ko kar ste solnčna svetloba in toplota že učinile same. Ali več tirja živalstvo od kakovosti jestvin. Skoraj sledno plemo hoče, da se jedi, ktere uživa, poprej na poseben način pripravijo, bodi si v posodah in v kuhinji kakega rastlinskega stebila, bodi si živalskega telesa. Ko bi nam ljudem ali celo psom in ovcam kdo namesto navadne južine predpostavil juhe, ki bi bila iz vode in iz pervin skuhana, ki se v parsti in v zraku ko vogeljce in gnjilec znahajajo — nikdo zmed nas bi se je ne dotaknil; pri polni skledi bi lakote konec jemali. So se li pa iste pervine v rastlinskem telesu v bilje in stebila trave ali detelje, v močnate oblice krompirja, v pšenično zernje ali v siceršen sad vinske terte ali sadunosnega drevesa prekuhale, ali še dalje se v želodcu goveda v kerv in meso, v mleko in sir upodobile, — tedaj je vsak zadovoljen, tako ovca in pes, kakor človek.

Mnogo plemen, posebno manj popolnoma žival, tirja vedno isto jed, kakor, na priliko, perje in sadje tega ali unega rastlinskega plemena, in le v sili segajo po kaki drugi rastlini, v kateri se jednaki soki varé. Druga živalska plemena pa so v tem že bolj izberčna, ljubijo in iščejo premeno v jedéh, jemljó svoj živež izmed naj različnejega zelinja, ki na polju in po travnicah raste, — in celó že človek tirja razun mnogoterega

sočivja, zelinja, zernja in sočnega sadja, ki mu služi v okrepčanje, večkrat še priklado iz živalstva: mesa, mleka, jaje i. t. d. Upokojiti te mnogoverstne želje in tirjave si človek pač zljajšuje ne le s tim, da drugi ljudje za-nj nabirajo, kuhajo in pekó, — celó živali mu morajo pomagati in prinašati, česar za kuho in založnico potrebuje. Za-nj loví sokol po zraku, pes mu zganja divjačino in išče mavrahov, bučela mu mora precejšen del svojega medú prepuščati. Toda ne le človek, tudi ta in ta žival si svoje življenje s tim olajšava, da druge živali za-se kuhati ali vsaj delati in nabirati pusti. Trume listnih uší sedé na nježni skorji, na perju ali cvetju marsikterih rastlin ko na zeleni paši, in tako marljivo serčejo, da se njihovo nježno telesce od zavžitih sokov napne ko kravje vime na spomladanskem travniku. Ta preobilost pa mravljincom pri pitanju njihove mladine kaj dobro služi; s svojimi ustnimi tipavniki se rahlo dotikajo dvojih cevok na zadnjem koncu ušjega telesa in pri tej priči se redivna moča poceja v gobček pridnih bravcev, kateri jo svoji lačni deci nesó. Celó med mravljinco ima takih, ki kakor človek, mravlje drugega plemena v službo jemljó, jim vse delo in sobiranje in celó vzgajanje mladih prepuščajo. Tudi jih je med ptiči ribojedov, ki sami le malo lové, več to drugim povodnim ptičem prepuščajo, katerim pa udobljeni plen, naj so ga tudi že v golžnu spravili, s silo sopet odjemljó. —

Take izjeme pa, pri kterih jedna žival obilje ali moči druge v svojo korist porablja, ne motijo čudopolnega reda, ki v veliki, lepi gojivnici natore vlada. V njej je slednemu gostu njegova posebna miza in posebna ura odkazana; ko dolgovratna žirafa svojo bujno kermo v višavi, v perju in v mladikah akacijevih dreves dobíva, muli nježna, gibka gazela zeline, ki koj pri tléh rastejo. Za njo sočno perje visokoravnih dreves zastonj zelení, ker do njega ne more, — žirafi pa bi bilo pripogovanje k nizki travi sila težavno in sitno; do perja in berstja dreves se pa s svojo na visoko nataktno

glavo lahko vspenja, posebno, ker ji pri tem delu še dolgi jezik pomaga, s katerim si kakor z roko višje mladike pripoguje. Kako mirno zavživa beli sternad, ki nas včasih pozimi obiše, svoj obed, kadar svojemu notrajnemu klicu sledéč udalí se poléti k morskim pečinam polarnih krajev, v katerih tedaj neka sirkovina zelení, cvete in zernje rodí, za kterega druga plemena ne marajo dosti, ter ga rada tropam sternadov prepuščajo! Kedar krivokljunca skriven nagon, ki se v globini njegovega bistva krije, vsred zime od delječ v domača smerečja žene, kjer je ravno seme, skrito še v luskinah jelovih ali smerekovih steržev, dozorélo, tadaj je tudi on, v tem letnem času in pri tej mizi skoro edini jedec.

Da bi le zraven takih mirnih gostov, katerim je preobilje v rastlinji v živež odkazano, ne bilo grabežnikov, ki se ne vsiljajo samo k jisti skledi, gostu del njegovega obeda odjemaje, ampak ki mu jajčica, mladice, celo življenje jemljó! Belega sternada in njegove mlade zalezuje v polarnih krajih severni sokol, krivokljunca kuna, žirafa lev; — vojska in vojskino vpitje izhaja povsod od mesojednih žival. In vendar tudi to služi redu velikega gospodarstva! Zakaj brez obzira na to, da si velik del žival, ki se z živalskim mesom gosté, le merhovine v živež odbira, morajo biti rodovine grabežljivih zverí jéz in bran proti onemu delu živalstva, ki bi se sicer vsled svoje plodovitosti preveč pomnožavalo. Ravno kakor plotí in jezovi varujejo, da se reški in morski valovi ne izlivajo čez bregove v nižej položene kraje, tako so tudi grabljive zverí, bi rekel, poljanam in travnikom in celi poveršini zemski postavljene za mejne čuvaje. S tim se vzderžuje prava mera zoper enostransko naraščanje ene ali druge verste oblik in podob, da nikjer v pravem času in na pravem mestu ne vzmanjkuje žertne zverí, ki postavlja meje, kakor čuk in njegovi tovarši, preobilemu pomnoženju poljskih mišk.

In tako vidimo tedaj, kako se vse giblje in si vsaka stvar prizadeva, tako se uravnati in to nalogo izpolniti,

ktero ji je Stvarnik v sredi stvarjenja odločil. Učiti pa se tudi moremo: kje da je vir radosti in veselja vsega življenja, posebno iz načina, kako se nagon razodeva, ki žival k pripravljeni jedi vsigdar o pravem času in na pravo mesto vodi. Zdi se, ko da bi sledna živa stvar v tem trenutku bila blizo Očeta, ki svojo milotvorno roko odpera, in nasituje vse, kar živi, s preobilnimi dobrotami.

Če te in druge čertice premodre osnove vidnega sveta na tanko prevdarimo in razmislimo, se nam pokaže pomanjkljivost, ki je na vsako posamezno življenje natvezena, še od druge strani očitno. Vsim posamez nečesa manjka; ali to jim ravno k dobremu služi, da jim nečesa manjka: zakaj pomanjkanje, potreba, ki jih stiska, jih vodi tudi k roki, ktera s svojim vsemogočnim vladanjem vse obsega in vzderžuje, — potreba jih približuje Stvarniku, ter njih bistvo stavlja v nekako obče-nje z močjo in ljubeznijo Njegovo.

3.

Laudonovo življenje.

(Po Hormayerju.)

Po čudni naključbi se je zgodilo, da sta največša avstrijska vojvoda v 18. stoletji oba tuja bila, ter sta se najpred najhujima sovražnikoma Avstrije, Ludeviku XIV. in Frideriku Poruskemu ponujala; ko se jima pa želja ni hotla izpolniti, sta se podala na Dunaj, ter, gostoljubno sprejeta, pozneje rešnika cesartva in najgroznejši bič onih dveh kraljev bila. Bila sta Eugen in Laudon.

Laudon se je rodil od stare in na široko razraščene rodovine, ki je bila iz Škocije. Že konec 14. stoletja zapusti steblo, ktereга odraslek je on bil, lesnate višave škotskih planin, ter se preseli na Liflandsko. Laudonov stric je bil stotnik telesnih stražnikov Karla XI.,

tistega švedskega kralja, ki je vzel plemenitnikom s pretvezo, da bi zmanjšano kraljevo posestvo nadopolnil, najlepše vlastine. Tako je tudi Laudonova rodovina veliko zgubo terpela. Pet let je bil Laudon star, ko dobijo njegov rojstni kraj, vsled Nistedskega mira, Rusi. Po tem takem stopi Laudon 1731, kakor kadet, v rusko službo. Bil je pri Gdansku (Danciku), ko so Stanislava Lečinskega oblegali; bil je s pomagavno vojsko, ki jo je carica Ana na Ren poslala; bojeval se je proti krimskim Tatarom in Turkom pod vojvodom Münihom; vse stopnje do stotnika je skusil. Ko se sklene leta 1739 mir, se je podal v Petrograd, da bi višjo službo dobil; al njegova prošnja je bila zastonj. Po naključji se soznani v hiši svojega rojaka, dvornega maršala grofa Löwenwalda, z njegovim tajnikom Hochstetten-om, ki je bil domač učitelj pri baronu Binderju, velikozmožnem Kaunicovem tajniku, in je ž njim v neprestali zvezi ostal. Ta ga pregovori, da bi cesarici Marii Terezii ponudil svojo službo, ki v vsestranski stiski ni ničesar bolje potrebovala, ko dobrih oficirjev.

Laudon ga posluša in se vzdigne na pot. Gredé skozi Berlin najde tovaršev, ki so bili na Ruskem po sklenitvi mira slovo dobili, in potlej v porusko službo stopili. Ti ga pregovoré, da bi se kralju Frideriku skazal, ki ga bo gotovo stotnika naredil. Ali Laudon je mogel dolgo čakati, preden je dobil pristop pri kralji; dnarji so mu bili pošli, in mogel si je prepisovaje kruh služiti. Ko je bil naposled pred kralja puščen, ga ta nekaj časa ostro gleda, potem se oberne k svojim oficirjem rekoč francoski: „Obraz tega človeka mi ni všeč“. Laudon povzame tedaj svoj prejšnji sklep, in gre na Dunaj, dobivši priporočila od avstrijskega poslanca v Berlinu, in toškanskega vélikega vojvoda, poznejšega cesarja Franca I., kateri je Marii Terezii marsikako dobro glavo pridobil. Ko je imel pred cesarico stopiti in je v predsobi čakal, mu je dobra sreča hotla, da se je véliki vojvoda dalje časa ž

njim razgovarjal. Césarica ga prijazno sprejme in v decembru 1742 je postal stotnik v četi pandurov, ki jo je general Trenk proti Parcem vodil. Ker je general Trenk vedno najpervi hodil, je Laudon vse gibanje vojská vidil, pa tudi vsako bitvo skusil. Tudi, ko so cesarski Ren prestopili, je bil s prednjaki ter v boji pri Elsasgabern-u prvi-in zadnjokrat ranjen in vjet.

Po izmeni je šel nad Friderika na Češko, in boril se je v bitvah pri Hohenfriedbergu in Zarovi (Sorru). V tem se pa z generalom Trenkom, ki je pač delaven in prederzen vojščak, sicer pa lakomen in grozoviten bil, sprè, vzame slovó, in se poda na Dunaj, druge službe čakati. Tu je živel ubožno, ker se mu je plačilo, dokler je brez službe bil, bilo zmanjšalo. Vsa njegova zabava je tukaj bila, da je hodil zvečer v Alzersko predmestje v neki vert na poliček vina. Sicer je tičal v bukvah, ter svojo vednost dopolnoval, pri čemur ga je to naj bolj žalostilo, da si potrebnih bukev ni mogel kupiti. Naj več veselja je imel k matematiki in vojni geografii.

Zadnjič mu vendar prijatelji majorstvo pri Ličanskem polku naklonijo. Zdaj se tudi s hčerjo nekega brovaškega oficirja oženi, ter živi potem pet let neprenehoma v Liki, kjer od evangelske vere h katoliški prestopi.

Pa tudi tukaj se s srečo ni mogel prav poprijazniti. Poveljnik granice, Petaci, ga je strašno čertil in ga naravnost izbrisal izmed oficirjev, ki so imeli nad Porusa o 7letni vojski iti. Ali Laudon, ki ga je to živo v serce zadelo, vzdigne se in gre brez dovoljenja svojih predstojnikov na Dunaj pravice, ter sebi in svoji zmožnosti primerne službe iskat. Pa tudi do sem je segalo sovražstvo Petaci-tovo, ki je Laudona v svojih poročilih, da je nepokojen in kovaren človek, popisoval. Tako ravná zavist s človekom bistrega uma, od kterega se vidi prekošana!

Že je imel Laudon v granico nazaj iti, ostro

pokaran, zavolj nepokornosti, al tu mu priskoči dobra sreča, ter spet vse premeni. Njegov petrogradski prijatelj, Elia Hohenstetten, ki ga je bil v avstrijansko službo nagovoril, je ravno bival na Dunaji in sicer pri svojem starem prijatelju, baronu Binderju. Ta ga serčno sprejme ter priporoči deržavnemu kancelarju Kaunicu, ki je ravno prebrisanih oficirjev iskal, da bi vodili kardelo lahkih vojščakov, ki so se imeli nemški armadi pridružiti, ker onatarih oficirjev ni celó nič imela.

Našli so Laudona, ko je bil v službo pozvan, pri nekem krojaču v sobici pod streho. Ali ker je nemški deržavni zbor bolj polagoma ravnal in se ne prenagljaj, je preteklo leto, preden se nemška armada zbere; torej je bil Laudon k poglavni avstrijanski armadi na Česko poklican, pod poveljnika Browna. Tu zadobi kmalo samostojno vodbo 2000 Hrovatov. Ž njimi je izveršil marsikako junaštvo zdaj z neizrečeno prederznostjo, zdaj z zvitostjo. Nosil se je kakor nepoznatelj strahu in zaničevavec vsake težave. Kaj čuda torej, da je imelo kardelo, izročeno mu, kmalo va-nj vse upanje, in se pod njegovo vodbo vselej svéstilo dobrega vspeha, in da se je kmalo govorilo: „Prednjake zna le Laudon voditi“. V pruski bitvi stal je na levem krilu. Ko je bitva bila zgubljena, se je mogel v mesto umakniti. Vendar ni miroval, ampak je pogosto zlétnal, in Frideriku veliko škodo delal. Ko je pak Friderik, od Davna tepen, celo odstopati mogel, udarja Laudon na odhajoče Poruse, ki so se kakor zmagovavci nosili, v jednomer, ter jih mnogo polovi, in bogat plen zadobi. Zadnjič pride vendar čas, da je bil poslan k nemški armadi, ki se je zbrala pod knezovičem Hildburgshausenskim s francosko vojsko pod poveljem Soubise-a. Friderik, ki je v tem pri Erfurtu stal, mu izroči prav s prijateljskim poklonom generalski diplom, kterege so bili njegovi huzarji Dunajskemu kurirju oteli.

V bitvi pri Rosbahu, kjer so bili Nemci in francozi tako sramotno razprašeni, je stal Laudon v sal-

skih ravninah, in bitva ni toliko terpela, da bi bil na versto prišel. Toraj jih je le bežati vidil. Samo avstrijski in švajcarski polki so se v tej bitvi branili.

Po tem boju se zopet premesti na Češko k poglavni avstrijski armadi. Zavolj junaštva prejme zdaj Marije Terezije red in skoro tudi terezijanski veliki križ, ko je bil namreč Olomuč osvobodil. Zgodilo se je takole: Friderik je to mesto oblegal, ter je imel ravno od Tropova velik transport sprejeti. Bilo je 4000 voz, General Ziethen z 10000 možmi jih je spremljal. Al Laudon, to zvedivši, ga pričaka s svojim tovaršem Sieskovičem na primernem kraji, mu razpodi vojsko, 2000 jih pobije, okoli 700 vjame, ter zapleni 3700 voz z vojno dnarnico vred. Vsled tega mogel se je Friderik izpod Olomuca umakniti, in Laudon ga je na odhodu hudo nadlegoval. Tako véliki križ dobivši je postal tudi feldmaršal-lejtnant. Poznej je bil za podporo k ruski zvezni armadi poslan, in derzno je udaril skozi Lužice in Branibor, ter po sredi sovražne dežele k Rusom dospel. Pa ko so bili v bitvi pri Zorndorfu zmagani, se poverne nazaj k Daunu. Ko je mogel Daun iz Saksonskega na Češko pred Friderikom ustopati, je zakrival Laudon vedno njegove boke, in delal Frideriku povsod veliko škodo. Friderik je večkrat, vez serdit zavolj njegove prederznosti, psovaje ga vodja hrovaških hajdukov, pošiljal veliko večje čete proti njemu, da bi ga uničil, — pa zastonj.

V bitvi Hochkirchenski je Daun sam priznal, da je Laudon z graničarji največ k dobremu vspehu pripomogel. Umikajočega kralja je nadlegoval tako, da je imel le-ta celo pot bitvo.

Po tej bitvi se poda na Dunaj, ktereга je bil nepoznan zapustil; al od onih mal se je toliko spremenilo, da je zdaj ljudstvo od vsih strani okup vrelo, da bi vidilo slovečega junaka.

Na Dunaj pridši nevarno je zbolel; pa Marija Terezija ga je svojemu vlastnemu zdravniku izročila, za-

pretivši mu, da naj čuje na vso moč nad njim. Ko je ozdravel, ga je obsipala, z milostmi in častmi, ter mu podelila tudi baronstvo. Leta 1759 je dobil zapoved, da ide podpirat rusko armado. Porusi so mu pot zaperali, pa zastonj, — 3. avgusta se združi s Soltikov-im. Ko so v Kunnersdorfski bitvi Rusi že omahovali, popri-me Laudon ravno pravo dobo zmagovajoče Poruse ter jih ustavi; Rusi se oddahnejo, se zopet vredijo, pa so-vražnika iznova primejo, in Friderik je bil otepen, kakor še nikoli popred ne. Marija Terezija povzdigne na to Lau-dona k časti feldzajgmajstra, in mu nameni za prihodnje leto samostojno vodbo 36000 mož.

Da cesarica ni nevrednemu zaupala, se kmali po-kaže, ko je bil genarala Fouquet-a s 13000 možmi ujel, in vzel naskokoma tverdnjavo kladsko (Glac), ki je bila ključ od Češkega in vrata za Slesko. V bitvi pri Legnici (Lignitz) 15. avgusta 1761 bil je sicer odbit, ker mu Daun in Lasci nista po dogovoru prisko-čila; ali deržal se je tako proti premoči Friderikovi, da se je ta čudil, in ko je naposled primoran bil ustopa-ti, se je umikaje tako obnašal, da je Friderik sam rekel: „Lejte Laudona! od njega se bomo učili, kako se mora ustopati“.

✕ Posebno slavno delo pa je bilo vzetje tverdnjave, Svidniške (Schweidnitz), katero si je izvolil kralj za izhod in naslon svojemu vojevanju. V noči 30. septem-bra, proti tremi na jutro, se približa Laudon in začne naskok največima z bajonetom in golo sabljo; ob 6tih zjutraj bila je tverdnjava z vsim, kar je notri bilo, nje-gova. Našel je bil v njej 230 topov, 2000 mož in poveljnika Zastrova. Nasledek te dobitve je bil, da so Austrijanci pervikrat v Slezu zimovali. — Hubertsburški mir je dodelil tudi njemu pokoj. Odpočine s častjo feldzajgmajstra in z velikim terezijanskim križem okinčen od boja, ki ga je bil začel ko ubog hrovašk major.

Njegovi so ga ljubili in se ga bali, tuji so ga častili in občudovali. Mirni čas se je pečal, kakor staro-

rimsk diktator, s poljedelstvom, v dar dobivši grajščino mali Bečvar na Češkem in prikupivši veliki Bečvar. Ko se je pa životovlastnost odpravila in robota zljajšala, preseli se, nemogoč svoje obilne zemlje obdelovati, in nehoteč ustavljati se dobrim deržavljanskim prenaredbam, prodavši svoje grajščini, na Dunaj. Pa tukaj je bilo možu, samoto in nauke ljubečemu, prešumotno. Kupi si torej grajščino Hadersdorf pri Dunaji, ter se na-njo preseli.

Ko se je pa parska nasledstvena vojska začenjala, dobi verhovno povelje nad posebnim odredom. Imel je s cesarjem Jožefom eno željo, pomračiti Friderikovo bojno slavo in porusko veličino, ki je le na kralju slo-nela. Al Marija Terezija je velela mir, in tako se je bojni vihar polegel.

Zopet 9 let miruje, vedno v bukve svoje vojne vednosti zamaknjen, dokler ga turška vojska iznova na bojišče ne pokliče. Iz začetka so mislili, da bodo brez Laudona lahko opravili. Bil je domá puščen, in verhovno vodbo Lasci prevzame. Ali britka skušnja jih je kmali učila, da je težko biti brez Laudona. Bil je toraj najpred poklican k odredu, ki je imel čez Uno v Bosno udariti. Vojaki, začuvši, da jim bo Laudon zopet vojvod dan, vsi zagorijo od junaškega ognja, in začasni poveljnik jih je preci, vidivši njih serčnost, čez Uno pod bosansko tverdnjavo Dubico peljal. Tu sprejmejo, z neizrečenim veseljem in ukanjem 18. augusta 1782 Laudona, svojega novega vojvoda. 20. augusta se Dubica poda, in hitro potem tudi Novi, po strašni brambi, s poveljniki in posadko vred.

Drugo leto 14. augusta ga postavi Jožef verhovnega vojvoda cele armade. Prejemši verhovno vojvodstvo izžene Turke najpred iz Banata, potem začne oblegovati Beligrad. 12. in 13. septembra so prestopili cesarski Savo, utaborili se na griču Dedini, ter zaperli Beligrad (14. sept.) proti Donavi in Savi. Od 25. do 30. bilo je strašno streljanje na tverdnjavo, in

30. osvojijo cesarski predmestja, ukljub junaški brambi Turkov, katerim se je morala ulica za ulico, hiša za hišo, vert za vertom posamoč jemati.

Vsled tega začnejo 6. oktobra bombe na grad metati. Strel je bil tako strašan, da se je zemlja tresla, zrak žvižgal in jeka jeko požirala. Najstarejši vojščaki so tverdili, da je bil pred slišani strel proti Laudonovemu le igrača. Že 6. oktobra je bil grad v ognji, in turški poveljnik Osman-paša je prosil Laudona, da bi mu dovolil 15dnevno primirje, da bi se s svojimi zavolj podaje posvetoval. On ga pač ni poznal: „Ne 15urnega,“ mu odgovori, ter ukaže precej, še dvakrat huje streljati. Serbski Seraskier, Abdypaša, se bliža pač na pomoč voděč 30000 mož, ter dojde do Čuprije; al tu ga ustavi polkovnik Mihaljevič z malehno četo dobrovoljcev. Tak strah je hodil pred Laudonovo nepremagano vojsko! Strel je komaj 24 ur terpel, pošlje zjutra 7. okt. Osman iznova poslanike, da bo se podal; kar se zvečer tudi zgodi, in sicer brez pogojev, ker Laudon v ničemur ni hotel ne trohice odjenjati, timveč je le še s hujim strelom grozil. Na gradu najde 7000 mož, 500 topov, 6000 centov smodnika, in 2500 svinča. Zgubil je, odkar je bil Savo prešel, komaj 300 mertvih in 740 ranjenih.

Cesar mu pošlje na to iz cesarske zakladnice zvezdo terezijanskega reda iz golih briljantov, katero je le on sam, kakor reda verhovnik nosil, da bi bliskala z njegovih pers strah in trepet v sovražnike. Dodeli mu tudi neomejeno oblast, kakor jo je imel nekđaj Eugen, vse storiti, kar bi se mu zastran vojnih reči dobro zdelo.

Vzemši Beligrad se poverne na Dunaj. Cela dolga pot je bila veliko zmagoslavje.

V mladih letih se je bojeval s Turci, Francozi in Porusi; v moških je dvakrat velikemu Frideriku nasproti stal; starec je bil turški strah. Še enkrat je imel iti nad Poruse, katerih pa zdaj ni več veliki Fri-

derik vodil. Trume so se že zberale; pozimi 1790 se snide okoli 150000 na Češkem, Moravskem in Sleskem. Pa večna previdnost sklene drugače. Laudon umerje in vojska se ni začenjala. Vzela ga je 14. julija vročnica po kratki bolezni. Pokopali so ga v njegovem gaju v Hadersdorfu, kamor si je bil sam izvolil, na prostem, s senčnatimi drevesi obdanem kraji. Kamni, ki je iz njih gomila narejena, in ki jih je vzel sam iz Belega grada, so položeni po turški šegi, ter bivajo govoreč spomin njegove neumerle slave.

Postava in vedenje ste bile enako izverstne, kakor njegove djanja. Bil je srednje velikosti, tverden, suh, visokega, obokovitega čela in naprej molečih obervinih kosti. Lasje so mu bili v mladosti rudeči, na starost sivi; oči velike in svetlo-rujave; nos nekoliko vzdignjen; lice upadlo, podbradek bolj okrogel, obraz pa bolj podolgast in rujav.

Izraz je bil resen, zapert, premišljiv in oster. Smejal se je malo; tudi govoril malo, ali s premislikom.

Narave (temperamenta) je bil serdito-otožne; serdita je prevagovala, kadar je delal; otožna pa, kadar je počival. Kadar je kako djanje započel, postalo mu je serce neomajivo, viharo, ognjeno. Pa hlad in žar, premislek in naglica so bile v njem združene kakor olje in voda, da se niso nikoli zmešale. V njem so se znašli nasprotni in isključivi življi, ter je tako bil mož izreden, veličansk, neprevladan. Hladno in počasi je premišljal in sklepal; tverdo ko skala je stalo, kar je sklenil; izverševalo se je z viharo hitrostjo.

V miru je prebival na deželi, kakor rimski Cincinnati, in namesti da bi se bil z lovorjem bahal, utezal se je hrumu in množici, in iskal samote. V sercu si svest svoje vrednosti, ni gledal, da bi mu jo bilo ljudstvo z glasnim ploskom poterjevalo. Tako počiva lev v svojem berlogu; al gorje človeku, ki se prederzne buditi ga. Da je bil izversten vodja prednjakov, da je naskok ljubil, da je bil več jezdec in strelec, da je tako po-

veleval, da sta se oba konca vojske potresala, da se je silo žalostil, ako namislika ni popolnoma po volji ispej-
ljal: to so lastnosti viharne narave, ki razdjava opore in
jih uničuje. Da se je pa skerbno izobraževal, in
zamudo svoje mladosti vse življenje popravljaj, da je
redoljuben in povsod natančen bil: to so lastnosti pre-
mišljivosti, ki zida, stvari in koristuje.

Bil je vedno zderžen in ljubitelj tihote in sovraž-
nik vsake razuzdanosti, toraj je pa tudi krepek ostal
do svojega konca.

Laudon je bil rojen vojvoda. Doma je pregledoval
vojne zemljovide, zvunej, gredé in jezdé, se vmišlje-
val, da ima bojišče pred seboj, ter primerjal, kako bi
vojsko razstavil.

Značaje svojih sovražnikov poznati, mu je bilo
vedno skerb.

Za svoje vojščake je skerbel očetovski; pravično-
sti je bil neomajive, da se ga je vse balo, pa ga tudi
vse ljubilo. V poročilih je malokdaj svoje ime podpisal,
ali nikdar ni zasluge ne najmanjšega svojih podložnih
zamolčal.

Samoljubja, ki dela vse za se in za svojo veličavo,
ki pušča tekmeča v sili brez podpore, da pogine, in
razvun zmage še druge namene doseguje, Laudon ni
poznal. Radovoljno je terpel najhuje zlo, da bi naklonil
svojemu cesarju korist. Bil je izgled in zercalo celi
armadi, kar je cesar Josef II. očitno priznal, postavivši
mu v dvorani najvišjega vojnega sveta kip z napisom:
„Gideona Laudona, ostrega vojskovodja, hrabrega voj-
ščaka, najverlejšega deržavljana izgled je ukazal Jožef II.
predstaviti v sliki njegovi vsim vojvodom in vojščakom
v nasledovanje“.

Graničar.

Balada po nemški.

Poslovenil Franc Cegnar.

Po straži tiho gor in dol
Koraka graničar,
Ne sliši nič, ne vidi nič,
Ko bil bi mrtva stvar.

Že mnogo dolgih let se ni
Ne smejal, ne solzil,
Ko serce mu iz jekla bi,
Obraz iz kamna bil.

Mu sablja, puška dan na dan
Se v soncu lesketa,
Počernjena kot saje ga
Jermena križata.

Njegove berke zvihane,
Nikjer mu para ni,
Okno pa mu stermi in mrè,
In lice mu bleđi.

Pred desetimi leti še
Cvetelo lice je,
Okno se bistro bliskalo,
Ki zdaj stermi in mrè.—

Nad dolom po dolžnosti je
Na straži nekdanj stal,
In gledal klavern dol, kjer je
Otrok cvetice bral.

V dolino vsipa kuga smert,
In z grozo vse navda,
V dolino, kjer prebiva mu
Preljuba mamica.

Ne vé, če zdrava, živa je
Če grob je krije že,
Saj gor nobeden ne
Nobeden dol ne smé.

Tak v tamni noči klavern gor
Skalovja vérh stoji,
Ozira se v dolino dol,
In serce ga boli.

Pa bolj boli še mamico,
Prestaro mamico,
Ne more biti sama več,
Preveč ji je teško.

Pri sinu so vse misli nje,
Saj mora vediti:
Kak se godi, kako mu gre,
Ga mora viditi.

In v černi noči pleza gor:
„O Bog! dovoli mi,
„Da čujem iz njegovih ust
„Le dve besedici!“

Gromí in bliska strašno se,
Vetrovi tulijo,
Na čelo znoj ji stopil je,
Ji sape zmanjkalo,

Sedaj dospel skalovja verh:
„Kdo si?“ — čujaj kriči —
Koleno pa omaga ji,
Ne vé, kaj se godi.

In v drugo krik doní: „Kdo si?“
Besedo ji zapre,
Če tudi sina stražnika
Spoznala dobro je.

Že v tretje, oj: „Kdo si?“ gromí
Beseda stražnika;
Glasiti se — prepozno je —
Je puška počila.

„Ti skupil si!“ renči čuvaj,
Nabije puško spet,
Pa zdajci v sercu jame ga
Tak hudo hudo sklet’.

Ko da bi krogla v persih mu
Tičala, se mu zdi,
In vendar vest ne grize ga,
Si svest krivice ni.

In luna lice blede zdaj
’Z oblakov pomoli:
„Kdo bil je, ki si upal je
Tu gor priplezati?“

In kakor kamen ostermi,
Ko bližej se poda,
Ker tà leži predertih pers
Njegova mamica. —

Od tod se ni še graničar
Ne smejal, ne solzil,
Ko serce bi iz jekla mu
Obraz iz kamna bil.

Zatorej lice mu blede,
Stermi in mrè oko,
Ker vedno vidi pred očmi
Kervavo mamico.

• 5.

Pričkanje pobožnega mladenča in modrijana.

Spisal Slomšek.

Pobežen fantič čuje veliko govoriti od imenitnega modrijana, ki toliko vé in zna, če ravno mlad, da mu ni blizo enakega; vsi drugi mladenči, je nekdo djal, so tumpeci zraven njega.

Mladenček naš želi čudnega modrijana spoznati, in ga poprašati: jeli zares toliko vé, kakor ljudje od njega govoré. Ko se na tergu snideta, se mu mladeneč priklone, ga pohlevno prosi, naj mu pové: „kaj je naj boljše na svetu?“

Modrijan reče: Dober prijatel.

Mladeneč: Jaz pravim: dobra vest. — „Kdo je na svetu naj modrejši?“

Modrijan: Tisti, ki je naj več knjig prebral.

Mladeneč: Ni res! le on, kdor sam sebe prav spozna. — „Kdo je naj neumniši na svetu.“

Modrijan: On ki naj manj zna.

Mladeneč: Ne, ampak, kdor se hvali, koliko vé.—
„Kteri stan je naj srečnejši?“

Modrijan: Jaz bi mislil, da stan učenega.

Mladeneč: Ne bo dal; ampak stan pravičnega kristijana. — „Ktera je naj viša čast in hvala?“

Modrijan: Hrabrost premagavca vojaška.

Mladeneč: Tudi ne; marveč ponižnost srečnega človeka. — „Ktera umetnost in modrost je naj gorša?“

Modrijan: Svet modro vladati ali kraljevati.

Mladeneč: Nak! sam sebi zapovedati in se modro obnašati. — „Kdo je naj bogatejši tega sveta?“

Modrijan: Kdor naj več dnarjev ima.

Mladeneč: Pač kar! le kdor vsega dovolj ima. —
„Ktera žival je naj mogočnejši na zemlji?“

Modrijan: Lev ali oroslan.

Mladeneč: Nikdar nikoli ne, temuč, mali červiček, ki človeka in leva sné.

Ljudje, ki so krog nju stali, so maldenču prav dajali in veseli z rokami ploskali. Modrijanu to zamerzi, in on mladenčku veli: Maličko! kdo te je pa tvoje modrosti naučil?

Mladeneč: Moj oče Bogoljub, in moja mati Resnica sta me vsega tega učila.

Modrijan: Pregovor pravi, da en tumpec več prašati ve, kakor deset modrijanov odgovoriti. Hočem pa jaz tebe prašati, in mi odgovori ti: „kako velik je svet?“

Mladeneč: Svet je toliki, da ga samo Bog obseže; pa vendar ni tako velik, kakor oholost ali nečimernost posvetnih modrijanov.

Modrijan: „Ali svet visi ali plava?“

Mladeneč: On, ki svet obseže, ga tudi obderži.

Modrijan: „Kaj je Bog poprej delal, kakor je svet stvaril?“

Mladeneč: Šibo je za take modrijane pletel, kateri po takih rečeh mičavo poprašujejo, pobožne, preproste ljudi skušati in motiti.

Tako se je bilo pričkanje končalo in modrijan omolknil. — Ne kdor veliko zna, ne kdor veliko govori, pred Bogom obvelja, ampak kdor njega prav spoznava in njemu zvesto služi: pri onem je prava modrost doma.

6.

Sokrat.

(Čertica njegovega značaja.)

Spisal Davorin Terstenjak.

Sokrat se je rodil v letu 469 pred rojstvom Kristovim.

Njegov oče je bil podobar v Atinjah na Gerškem, njegova mati pa babica. Zgodaj se je že v vsem vidilo, da iz fantiča kaj posebnega bode. Iz prvega se je učil umetnosti svojega očeta, ali v njegovi duši je druga gorela. Ne samo v kamen in slonovo kost je hotel lepoto vrezati, ampak v svoje življenje. Dušna lepota je bil edini cilj, za katerem je hlepel. Vsa pisma modrih mož, kateri so pred njim živeli, marljivo je prebiral in je obiskoval narboljši učitelje v Atinjah. Bogati Atinjan Kriton je ubogega mladenča med vsimi drugimi naj lepše podpiral.

Tako je prihajal v modrosti in umu, al ni le hotel samo resnice spoznati, ampak jo v življenju razodevati, kaj je vredna; zatega voljo je dajal vsim naj lepši izgled. Duh osvoboditi gospostva trupla in mesene poltenosti, bil je prvi začetek napredovanja. „Kdor naj manj potrebuje, ta je višjemu naj bliže,“ je rekel pogosto. Podlaga kreposti pa mu je bila zmernost. Le toliko hrane je jemal, kolikor mu je potrebno bilo. Ker pa svojemu truplu ni dal lenuhati, mu je dišala vsaka jed. Kadar ga je kakošen prijatelj na obed povabil, ni ga naj žlahniša jed v nezmernost zapeljala.

Nosil se je prosto in ne gizdavo. Znotranje obleke je malokadaj na njem viditi bilo; čez pleča borni plajš in bos; tako so ga naj večkrat Atinčani vidili. Pa

si je tudi po takošnem svoje truplo tako uterdil, da je lahko prestal zimo in vročino, glad in žejo. Pri vsem tem vendar snage ni pozabil, in nesnažnike je ostro svaril. Ko je enkrat eden njegovih učencov Antisten z razterganim plajšem k njemu prišel, mu hitro Sokrat reče: „Prijatelj, prijatelj! gizdost se ti vidi skoz luknjasti plajš“. Narave je bil Sokrat nagle, ali po ostrem ravnanju proti sebi si je pridobil takošno ravnoserčnost, da nič ni zamoglo je podreti. Ko je enkrat že roko povzdignil in namenil svojega sužnega vdariti, jo hitro odmakne in se je sramoval svoje naglosti in jeze.

Enkrat ga je neki jezen človek v lice vdaril; smehlja je mu odgovoril: „Škoda, da človek ne vé, kadaj je dobro, čelado nositi“. Nikdar ga niso hude volje vidili; kar bodi ni govoril, vendar so njegovi marnji radi bili šaljivi. Če je pa od lepote kreposti govoril in od božje previdnosti, tedaj so njegove besede globoko v dušo segale. Tisti nemarni Alkibiad, kateri je malo na govor-nike porajtal, očitno je povedal: „Sokratov govor me tako prime, da mi serce terka, in iz oči solze lijó“.

Večkrat se je Sokrat za svojo domovino boril, in med naj hrabrejšimi in pogumnišimi se je svetilo njegovo slavno ime, pa ni hotel očitnega spoznanja za svoje zasluge nikdar prejeti. Njegova nestrašljivost je rešila enkrat mladega Alkibiada v hudi bitvi. Prederzni mladeneč je bil že ranjen in na tla padel, ko Sokrat zagledavši pribeží, ga s svojim ščitom pokrije in nevarnosti otme.

Tudi v družbinskem življenju se ni bal človeka, ker se je Boga bal. Ko so Atinčani pri Lezbu barke Lakedemoncov zmagali, je dobilo deset poveljnikov povelje, med bitvo iz ladij padle poloviti in mervta trupla na varno mesto spraviti. Hud vihar pa tega ni pripustil. Atinčani vsih deset pokličejo na odgovor in s strastjo premagani hipoma vsih deset na smert obsodijo. Sokrat je bil ravno sodnega zbirališča predsednik,

in se je stanovitno sklepu zoperstavljal, ker je postava prepovedovala, brez poslušanja koga obsoditi. Ljudstvo je divjalo, mogočni se mu grozijo, ali Sokrat je stal terdno in nepremakljiva volja njegova je obveljala. Zakaj vere je bil, da Bog vse vé, kar se govori ali stori, ali kar skrivnega serce človeško misli.

7.

Pirenejski medved.

(Iz Lista.)

Eno miljo od Lionskega zatoka stoji na neki gori malo poslopje, znano pod imenom gostivnice. Tu ostajajo potniki gredoči tod v Španijo. V oktobru leta 18.. se je vidila enmalo nad gostivnico uboga bajtica, naslonjena na pečino, zložena iz kamnja, pokrita z vejami in suhim listjem, — pribežališče gorskih lovcov, pa vsakoletna žertva zimskih viharjev. Začetek jeseni je grozen in strahovit v teh gorah, in ravno ta čas, ko se ta povest začneja, je razsajala strašna burja.

Bilo je večer. Vse pokriva gost mrak, samo v bajtici je gorel ogenj. Vrata se od časa do časa odperajo, in iz notra poluka kaka glava, ali se precej nazaj umakne. Notranjost te bajtice je očitovala dosti živopisen obraz. Na sredi je stala prosta miza, njo je krasila velika skleda mleka, kozji sir in kruh. Pri vratih je bilo postavljeno ognjišče, na njem bukteči ogenj preobrača praskaje dreva in listje v pepel. Na tleh je ležalo v krogu pet gorskih lovcov v černo-volnenih kapah, v kratkih, iz prostega suknja storjenih hlačah, in v volnenih nogovicah. Ti so se bili semo burji ukrili, ter čakajo večerje. Smolnata terska je osvetljala to pozorje s svojo dimno-črvenkasto svetlobo, metaje svoje žarke na dolge cevi pušk, steni prislonjenih. V kotu je sedel človek, drugače oblečen, kakor lovci; prebiral je knigo.

Njegova usamljenost, njegovo vedenje, in poštovanje, s katerim so se njegovi tovarši včasih proti njemu obračali, vse je kazalo uzvišenost nad njimi. Tresk po gorah razlegajočega se groma je pretergoval včasih tverdo molčanje. Najnaposled reče jeden iz lovcov: „Žano, je li presneti medved tudi Batista raztergal?“

Da! in to je že drugi zmed naših tovaršev.

Jaz ga čem ubiti, Žano! Kje ste ga pa včera vidili? — „Pri ledniku Maledeti“ — odgovori Žano.

„Zjutra rano pojdem tjakaj. Doklej bomo v strahu te divje pošasti!“

„Peter! zakliče Žano, sneg že dva dni neprestano pada, gore so nehodne, ako je Batista medved raztergal, ga je mogel gotovo mraz v led spreobrniti. Ne hodi jutri.“

„Jez pojdem.“

V ta mah vstane človek sedeči v kotu, pristopi k Petru ter ga popraša: Koliko otrok imaš, Peter?

„Petero.“

Ti jutri ne pojdeš!

„Ali —“

Ti nepojdeš! Te besede so bile s tako silo izrečene, da je Peter, nagnivši glavo, omolknil.

„Tadaj pojdem jaz!“ zavpije drugi, „jaz nimam žene ne otrok.“

Prijatelj! odgovori neznani z mirnim in resnim glasom, koga pa imaš doma?

„Staro mater.“

Tudi ti ne pojdeš.

„Zakaj da bi ne šel, ker dobro vem, kje da ta strašna zver leži.“

Ona bode ubita.

„Od koga?“

Od mene, tovarši moji!

„Od vas, pater!“ zakličejo v jeden glas vsi lovci.

„Da, od mene, tovarši. Tudi jaz sem gorski prebivavec, kakor vi; dvajset let že prebivam v katalonskih

gorah, pred ko sem bil služabnik altarja božjega, in ta, ki ga vi zdaj imenujete patra Riega, je bil prej Riego, prost strelec.“ Lice patra zažari v tem z nenavadnim ognjem moštva in stvornosti.

„Dvajset let?“ vpraša Peter.

„Da, moj tovarš! Nespodobi se to služabniku altarja; on ne sme skruniti svojih rok s kervjo živali, ali jutri ne pojdem morit, ampak uničit ono, kar je ljudem kvarno. Jaz nimam ne žene, ne otrok, ne matere.“

„Varujte se, oče!“ pregovori Žano.

„Ne boj se, tovarš moj! jaz se spominjam mladosti.“

Mlad človek kakih 22 let, ki se je klical Štefan, pristopi k patru in reče: „Brate, li smem iti s taboj?“

„Ti, Štefan, sin matere moje? Ne, tudi ti ne pojdeš!“

„Mi vsi pojdemo z vama, zakličejo lovci.“

„Ni treba, tovarši, jaz pojdem sam brez vas. Večerjajte in spavajte!“

Mladi Štefan sklene iti z bratom.

Lovci sedejo za stol. Čez pol ure ležejo, zavivši se v kože. Terska je berlela, derva še niso popolnoma izgorele, žarjava svetlost se razliva čez počivajoče lovce. Burja je bučala, kakor prej. Sami Riego ni spal. Naslonivši se na ognjišče je čital knigo, in večkrat pogledoval iz nje na spavajoče lovce. Naposled ugasne terska; v bajtici nastane tema in tverda tihota, tedaj tudi Riego prostre svoj plajšč, in leže na-nj.

Komaj se začne zoriti, vstane tihoma, bojé se, da bi tovaršev ne prebudil, vzame orožje, in izide. Na njem je bila lovska oprava, in za pasom dolg in oster nož. V tej opravi bil je ves drug človek; hod njegov je bil vselej tverd, toda pokojen, in vsak stopaj je kazal derznega moža; ali zdaj se s tverdostjo hoda združi še nekaka nesterpljiva delavnost.

Nova halja je dobro izraževala njegove mišičate ude. Izsedši je dolgo ogledoval svojo puško z opazno-

stjo starega lovca, poskusi moč petelina, jo nabaše, in že se je pripravljaj na odhod, ko se mu na enkrat prikaže Štefan. Kaj hočeš ti? ga vpraša on.

„Jaz sim tebe čakal, bratec!“

„Čemu?“

„Da pojdem s teboj.“

Nastane molk za nekaj trenutkov. „Ti to želiš?“ reče naposled Riego.

„Nepremeljivo!“

„Dobro! je napolnjena tvoja puška?“

„Je!“

„Na! še 12 zern. Vzemi jih, in hajdeva!“

Morebiti se bo komu čudno zdelo, da je Riego po večeranjem odgovoru vendar privolil, da je brat z njim šel; ali on je poznal brata, da je serčan; pri tem se je on zanašal naj bolj na samega sebe, in naposled je rad imel, pri tej priložnosti svojega mlajega brata z nevarnostjo soznaniti.

II.

Odideta. Burja se poleže; nebo se razvedri, sneg je pokrival še zemljo; ali veter in dež sta prestala, in v zraku je bila oživljajoča ona svežest (čerstvist), ki je naznaniteljica prihodnega lepega dneva. Dolgo časa nista ne besedice govorila. Riego je stopal naprej. Štefan za njim. Včasih je Riego, pazivši velikanskega orla, za orožje prijemal, in k licu pritiskal, pa potem zopet dalje stopal; on je mislil, da ne sme druge živali ubiti, izvun medveda. Hitro sta prešla mali kameniti odcep, ki deli Španjsko od Francoskega, in precej sta bila pod Maledeto, najkrasnejšim lednikom pirenejskih gorá. Maledeta, gladka kakor ogledalo, okrožena z gorami od vsih strani, se spušča, polagoma, komaj za spoznanje, v strašno brezdno. Zrak je bil ta dan prozoren, nebesna sinjina (višnjevina) bliščiva; solčni žarki, udarjajoči v lednik, so spolzovali po sneženi steni, in lesketali se v neopisani velikolepnosti kakor milioni diamantov. Riego, vznešen od divnega veličastva

tega pozorja, dvigne roke k nebu, in zakliče: O sneg! gorje! —

Na to reče bratu: Ako je Žano resnico govoril, mora biti medved v tem lesu, ki se tu pred nama prostira. Nama je čez Maledeto do njega lezti, ali v njenem brezdnu je našlo že mnogo lovcov grob. Al si že navezal dereze?

„Sem.“

„Pripravi vse, kar je treba.“

Štefan ga posluša. Vzela sta ožo, osem čevljev dolgo, privežeta si jo okoli pasa tako, da ko bi eden padel, bi ga mogel drugi vzdržati. Roke in noge so orožene z derezi. Več ko pol ure sta lezla v lednik, in že sta se koncu bližala, kar se na enkrat led pod Štefanom uterga, in on v brezdno izgine. Od teže premagan se opoteče tudi Riego, vendar njegova moč reši obadva. Izleče Štefana in, okrepivši ga s požirkom žganja, lezeta naprej. Štefan, zgubivši v mladosti stariše, odrasel je bil na rokah Riegovih. Riego mu je namestoval stariše, brata in dobrotnika. Duhovski stan, moški značaj in ostri obraz so zvikševali spoštovanje in pokornost mladenča proti njemu. Ta trenutek, v katerem je bil tako blizo smerti, je prevzel mladenča. Strese se in prebledi, nemogoč besedice spregovoriti.

Ko lovca medveda pri Maledeti ne najdeta, dvigneta se na španjske Pireneje. Kako pozorje! Pred seboj ugledata pirenejske verhove, okrašene stisuč barvami, najpred zeleno, potem tamno-sinje, kakor so daleč bili, vse posuto z belim snegom. Iz leve in desne vzdigale ste se dve visoke peči, in na eni je stal ravno na verhu katalonsk pastir, kakor čuvaj meje.

Riego ustavi kmalo svoj hod, in na njegovo znamenje tudi Štefan. Riego naslone uho na zemljo in očuti neki zaduhel šum.

„To je medved!“ reče na tiho Riego. „Za menoj! S te višine bova ga vidila.“

Po stezici, kjer se je komaj moglo iti, splezata

na visino, okroženo z brezdnim prepadom. Nasprot njima se je vila druga steza k najbližji gori. Riego zapazi ta mah medveda. „Ali ga vidiš, Štefan! Pripravi se, in kadar pride strahovita zver na ovinek steze, strelj; ako ne zadeneš, bom ustrélil jaz“. Več ni mogel govoriti, medved je bil že blizo.

„Ustrelj Štefan!“

Štefan ustrelj; ali bodi si zato, ker je bil medved še zlo daleč, bodi si, ker mu je derklala roka; zerna udarijo v pečino, se razdrobé, in pospó samo z odlétki medveda, ki se zažene precej na lovca, in že se jima na 20 čeljev približa. Ali na srečo se je vila steza okoli pečine, kar je daljo zvečavalo. Riego ustrelj, medved odskoči na stran, zerna prileté memo in samo eno ostane v njegovem boku. Polije se kri, začuje se strašno rjojenje; ljuta zver se poganja na visino.

„Daj zerna sem!“ zavpije Riego, neobrnivši oči od medveda.

„Nimam jih;“ odgovori trepetaje Štefan.

„Nimaš zern?“

„Zgubil sem jih.“

Medved se je približeval rjové.

„Zgubil? nesrečnik!“

„Beživa! beživa!“ zakliče Štefan.

„Kam? po stezi, ki je pred nama? Raji se verziva na medveda! Nazaj več nemoreva. V 20 sekundah naji medved dohiti.“

„Presveta Bogorodnica!“ je šeptal Štefan, padaje na kolena.

Medved se zdaj pokaže, zdaj skrije po stezi vijoč se. Štefan teče.

„Sram te bodi, brate, reče s tverdim glasom Riego; ni še po nama, še nama ostaja jedno sredstvo, h kateremu pribegavajo včasi lovci . . Pokaži mi tvoj nož! Dobro, bodi gotov! Čez minuto je medved tukaj. Kakor pride do sem, napadem ga jaz, ti pa mu porini od strane na vse hitro nož v levi bok.“

Riego ne zgubi zavednosti, Štefan omedli. Medved prispè.

„Le berž! zavpije Riego. Zapomni! v levi bok!“

Medved je na visini; kri mu teče po kamenji; se zažene v Riega.

„Brate! brate! k meni!“

In patrov glas je germel kakor grom. Ali Štefan se trese na celem telesu, ne vidi nič, se ne makne iz mesta.

„K meni, brate! k meni!“ Glas Riegov oslabi.

Medved strašno rjove. Grozna glava njegova leži na plečih neustrašenega lovca; čeljust mu zija, kervave oči se bliskajo . . kremlje zapne Riegu za pas . . kri se poliva po šapah zveri in srajci lovca.

Nekaj trenutkov je boj terpel; Štefan je dvigal roke, al ni se mogel iz mesta kreniti, in še le pri poslednjem kriku brata, ki se je komaj mogel čuti, napade serdito zver, in ji sunenož v levi bok; ali derktajoča roka njegova je ni mogla prebosti; nesrečni Štefan, obvladan od nepremagljivega straha, izpusti nož in pobegne po ozki stezici.

„Brate! brate!“ zakliče Riego z glasom komaj slišnim. Al Štefan beži. Pater ostane sam. Medved ga davi, pa on ni mogel seči do noža. Obup obudi v njem zadnjo moč; odvleče medveda na kraj brezdna; medved pade v prepad; pa za saboj potegne tudi neustrašenega Riega. V zadnji čas boja se začuje na visini glas: „derži se! derži se!“ in nekdo naglo k borišču teče. Doleti, — al prepozno.

III.

Drugi dan je bilo praznovanje v tistem kraju, kjer je bil Riego mašnik. Ratarji so bili doželi. Dolga versta nizkih, prostih kol se je vlekla po ulicah. S palicami v rokah so vpravljali nadzorniki vozove k veliki žitnici, ktere odperte vrata so vodile na terg. Sem so uvažali včerašnji lovci, danas mirni kmetje žito, v tem ko so otroci, deklice in matere, sedé okoli snopov ali svoje delo opravljaje pesme prepevale. Ob štirih se

je vse dodelalo; gospodar pošlje delavcem vina; žitnica se premeni v igrališče in veseljšče.

Vsred obče radosti je gledal en mladeneč, igro sedé na snopu, pa ne igral; pesme poslušal, ali sam ne pel. Na njegovem obličju je bilo brati nemir in globoko zamišljenost, in le takrat, ko nastane govorjenje o junastvu patra in njegovem slavnem pohodu nad medveda, se zažari obraz mladenču, kakor od strašne jeze in sramote; pa kmalu se pogrozi spet v prejšno zamišljenost.

Perva igra se je dokončala. Mladost sostavi krog okoli zamišljenega zemljaka svojega, in poskuša smejóč se krohotoma ga zbuditi iz otožnosti.

„Alfonzo, kaj si se tako zamislil? Ali se od pesnika nikake pesmi nimamo nadjati?“

Jaz danas ne pojem.

„Povej nam povest od trojne želje!“

Jutri.

„Nu! pa zloži pesem na lov našega patra, in jo bomo peli, kadar se poverne.“

Na lov patra! zavpije s strašnim glasom Alfonzo.

„Da, da, patra, ki ga ti tako ljubiš.“

Jaz ga ljubim, zelo ljubim; al pesmi nočem skladati.

Pesnik se zamisli.

Z besedo „pesnik“ si tukaj ni misliti posebnega umetnika. Alfonzo je bil prost kmet, ki je skladal v prosto-narodnem jeziku pesme o svatbi, kerstu, godu in družih prilikah.

Ko so začeli v novo igrati, se premeni na enkrat lice pesnika, ustnice mu začno nekaj mermjati, oči se upró v vrata žitnice. Vrata se odpró, in noter stopi Štefan. Od vsih strani ga obspó z vprašanji: „kje je Riego?“

Štefan nič ne odgovori.

„Povej, kje je?“

Poginil je, reče Štefan zaduho.

„Kako? In ti?“

Bila sva na ledniku Maledeti; led se pod njim udere, in on pade v brezdno.

Obup osvoji vse pričujoče. V tem trenutku vskoči Alfonzo, prime Štefana za roko, in, vprvši ostro va-nj oči, mu reče: „Ti lažeš!“ — kmetje obvezeti od radovednosti napravijo tesnejši krog; Štefan je stal z nagnjeno glavó. „Ti lažeš! Riego je poginil, ali ne v ledniku; medved ga je udavil. Da, ni-li? Riego se je boril z medvedom, al brat se mu je izneveril.“

Med kmeti se zasliši glas nejevolje.

„Ti mu nisi pomagal? in imel si nož v roki!“

Nejevolja raste.

„Ti si vergel nož na zemljo in si pobegnil! . . in jaz sem bil petdeset korakov od tebe daleč, in vpil sem ti: stoj! stoj! Al ti me od straha nisi slišal! Poznaš li to? reče Štefanu dalje, pokazal mu je okervavljeno kapo, vidiš, kaj je ostalo za tvojim bratom. In ti se prederzneš še priti v naše društvo? Poberi se!“ Pri teh besedah ga udari s kapo po licu. Kmetje razjezeni po Alfonzovih besedah, začno Štefana psovati in zmerjati. Ubogi mladeneč ide od njih, — ta trenutek se odpró vrata in noter stopi okervavljen človek.

„Pater Riego!“ zavpije vse.

In res, to je bil pater Riego. On ustavi Štefana, in mu reče: ostani! Štefan pade k nogam svojemu bratu. Čez nekaj minut upa Alfonzo vprašati patra: „Tedaj se vi niste borili z medvedom?“

„Tako se govori, da sem se,“ odgovori Riego z mirnim glasom, kazaje na svojo haljo.

„Tedaj niste v brezdno pali?“

Pal sem.

„Kako ste se tadaj rešili?“

Bog me je rešil! Moj pas se zatakne za oster kamen; in tako se je sam medved v brezdno zvalil.

Kmetje še le zdaj prepričani, da je rešen, obsto-

pijo ga s poštovanjem. Štefan gorke solze prelivaje poljubuje mu roke.

„Kaj je pomenilo ono vpitje, ko sem v sobo stopil? spraša pater z ostrim glasom. Zakaj ste ga preganjali?“

„Zakaj?“ zakliče Alfonzo. „Zato, ker je malo-pridnik.“

„To on ni, dostavi Riego, naglo mu v besedo segši. On se je zato ustrašil, ker je bil pred prihodom medveda iz očitne smertne nevarnosti rešen. Kdo zmed vas sme reči, da bi na njegovem mestu ne bil ravno tako ravnal? In kdo se upa preganjati ga, kadar mu jaz odpuščam, in ga v svoje bratovsko naročje sprimljam.“

Te mirne in blagodušne besede so ugasile prejšno nejevoljo. Riego dostavi: „Alfonzo! bali!“

Alfonzo pride.

„Daj Štefanu roko!“

Alfonzo se obotavlja.

„Daj roko Štefanu!“

Alfonzo posluša.

Zdaj se začno vsi Štefanu približavati, dajóč mu odkritoserčne znamenja svojega odpuščenja. Tako moč imel je Riego do svoje čede. „Zdaj še le, reče zopet, se začanja prava veselica, ti pa, pesnik, zloži nam pesem na medvedovo smert“.

8.

Nehvaležni sinovi.

(Po serbski narodni.)

Redila mat' devet sinov

Samó z rokó in preslico,

Vzređila, oženila vse.

Al ko jih izženila je,

Sinovi tak marnjujejo:

„Oj! naša mat' naša nečást.

Da b' hotla stara pač iti

In se podati v gojzd zelen,

Da b' jo izjedla kaka zver.“

Berilo III. del.

Ko je začula stara mat'.

Zelo se milo ji stori,

Pa vzame svojo palico,

Podala se je v gojzd zelen.

Nihče nazaj je klical ni,

Le vnuka dva jo kličeta:

„Vernite, mati, se nazaj!“

Ni hotla mat' verniti se.

Jo sreča sveti Dimitrij,

Tak govori svet Dimitrij:
 „Vi, stara mat', vernite se!“
 Poslušala ga stara mat',
 Poverne se nazaj domu.

Doma bilo devet sinov
 Devet sinov devet kamnov,
 Devet sinah devet stebrov;
 Unuka pa golobca dva
 S stebra na steber letata.

9.

Guttapercha.

Nje najdba in koristnost.

Spisal Dr. Bleiweis.

Anglež Montgomery, ki je z angležkim poročnikom bival v Singapuru v zadnjih Indijah, zapazil je nekega dne v rokah mladega Indijana orodje, kterega ročnik je bil iz neke njemu neznane stvari napravljen.

Montgomery naprosi Indijana, naj mu da ogledati svoje orodje. Indijanec ga mu da, ter mu pové, da se dá ta stvar, iz ktere je ročnik napravljen, tako zmečhati v kropu, da storiš ž njo, kar le hočeš; ko se ohladi, se zopet popolnoma sterdi in obderži podobo, ki se ji je dala zmečhani. Anglež pošlje to najdbo berž v svojo domovino, kjer so Angleži kmali spoznali njeno veliko važnost.

Guttapercha (izgovarjaj gutaperča) pa je mlečen sok nekega velicega in krasnega gojzdnega drevesa, ki se pogostoma najde na izhodno-indiškem arhipelagu in kteremu domači pravijo percha (perča). Uverstuje se to drevo rastlinam, ki spadajo v pleme sapatéj. Gutta pa se pravi v indiškem jeziku mlečen sok.

Dobiti sok iz drevesa posekali so nekđaj celo drevo. Sedaj ga le narežejo, in vjemajo sok v pripravno posodo. Je pa sok ta izperva bel, po dotiki zraka pa prihaja rujav. Preden se sok popolnoma sterdi, ga gnetejo kakor testo v podolgaste, štirjašk čevelj debele kose, in tak se pošilja na prodaj.

Ti gutaperčni kosovi so pa namešani znotraj s parstjo, z listjem in mnogo drugo sodergo, katero goljufni tergovci pridevajo čisti gutaperči zato, da je težja

in se potem dražje prodaja. Angleži blago čistijo, kar jim prizadeva dokaj dela.

Gutaperča ima po svojih lastnostih za mnogoverstno rabo tolikošno vrednost, da moremo res hvaležni biti, da jo imamo.

Ona se da v kropu tako zmeščati, da se dá ž njo vse storiti, kakor z mehkim voskom. Ohlajena se sterdi kakor les. Nikakor se ne da pokončati; nje terpežnost je tako rekoč večna. Voda je ne razmoči, toraj je za vsako rabo tudi v vodi pripravna. Tudi sol ji ne škoduje; je tedaj tudi za morske potrebe neprecenljiva. Celó hude kisline, razun čiste žepljene kisline, ji ne morejo nič. Na angležkih železnicah vozijo solno kislino v gutaperčnih steklenicah in sodcih.

Gutaperča ima tudi čudovito lastnost, da se po nji glas kaj čisto sliši; zato je kaj dobra za trobila in za gluhe, katerim se slušavniki izdelujejo iz nje.

Za mnoge gospodarske potrebe in za oberstnijstvo je gutaperča neprecenljiva: sto in sto reči se dá iz nje kaj pripravno in stanovitno izdelovati.

Tudi zdravništvo ji veliko hvalo vé, in pri zlomljenih kostéh so gutaperčne ploše nar boljša oveza.

Nar večjo slavo si je pa gutaperča pridobila pri podmorskih telegrafih; brez nje bi celó mogoče ne bilo napravljati podvodnih telegrafov.

In celó za naše gospodinje je gutaperča velika dobrota; stergano sukno zamorejo spet brez šivanja lepo zaceliti, ako med sukno in podlago vtaknejo enmalo gutaperče, stergane kraje lepo vkup staknejo in potem vročo tiblo (železo) na záplato postavijo. Ko bi trenil je stergano spet celo in terdno, da ne boš lahko spoznal mesta, kje da je stergano bilo.

Naprava snega.

Poslovenil Mihael Verne.

Ali je tudi vredno premišljevati to vsakdanjo prikazen v naravi? O nadpisu tega premišljevanja bode znabiti marsikdo mojih bravcev to mislil. Al moj namen je, oberniti njih pazljivost na ta čudež in jim v napravi snega pokazati razgled, ki je mikaven za vsacega miselnega človeka.

Sneg obstojí iz vodenih delcov, ki so zmerznili v zraku. Zmerznjena voda je led, in sneg se tedaj od ledú ne razloči v ničemur, kakor v tem, da voda ledú zmerzne v svoji navadni gostosti, — voda snega pa le takrat, ko se nje delci razdelé ali spremené v puh. Po mnogih skušnjah se je našlo, da sneg je štiri in dvajsetkrat tanjši ali redkejši od vode, in da sneg, ki je še le padel, deset do dvanajstkrat več prostora povzame, ko njegova voda, kadar se raztopí. To bi ne moglo nikakor biti, ako bi sneg silno raztegnjena voda ne bil. — Vendar pa je sneg še nekaj več ko zgolj voda, zakaj naprava njegovih delcov in njegove lastnosti se ne zlagajo popolnoma ne z vodo ne z ledom. In v tem obziru je sneg res čudna reč. Ko v višavi zbrani puhi zmerzujejo, se jim pridruži nekaka solitarjeva kislina (gnjilec s kislicom), ki v zraku plava, in zadobi podobo majhne šesterovoglate sulice ali kopke. V tem ko se zbira mnogo taci majhnih sulic vkup, se vodni delci, ki se med njimi znajdejo, sterdijo in vledenijo (kristalizirajo). To napravi šesterovoglate snežinke ali majhne zmerznjene obročke, ki obstojé iz ravnih iglic, katerih se spodaj na obéh stranéh krajše sulice primejo; toda njih podobo spremeni mnogokrat veter, ki piše na nje.

Kako čudno bi se nam zdelo vpodobljenje snega, ko bi ga ne vidili vsako leto! Al bomo pa zato, ker se prigodé nekteri čudeži večkrat, manj marali za-nje?

Nikar! premišlujmo jih še skerbnejše, in občudujmo mogočnost božjo, ki ima vsaki letni čas tako neskončno obilo pomočkov, s katerimi pospešuje korist in radost ljudi. Kdo smé po pravici tožiti, da zima je brez mnogoverstnih veselí? Al nñ prečudno viditi, kako nareja narava celó snežinke po nar natanjčniši razmeri, — kako neskončno je število snežink, ki padajo z neba, in v koliko podob se voda pod stvarljivo roko božjo spreminja. Sedaj se v podobí v točo, sedaj se sterdi v led, sedaj se spremeni v slano, sedaj v snežinke brez števila. Vse te spremembe so namenjene za potrebe zemlje — v prid vsim stvarém.

11.

Sraka in pavovo perje.

Esopova basen.

Poslovenil prof. Metelko.

Sraka je nabrala pavovega perja, in se ž njim ozališa in našopiri. Ta posojena lepotina jo je tako prevzela, da je druge srake zaničevala. Zapustila je svoje sestre, in se vrine v kardelo lepíh pavov.

Ali pavi so kmalo spoznali svojo last, in začno kljuvati srako: vse posojeno perje so ji izpulili. Osramotena se verne k svojim sestram, ktere jo pa silno čerté, preganjajo, in tako hudo oključujejo, da še svoje perje zgubi. Po tem takem jo zaničujejo njene domače, in tudi vse druge ptice. —

Ne povzdviguj se čez druge; ne obetaj si in ne želi nikdar, kar ti po pravici ne gre. Ošabnost peljá v zaničevanje in sovraštvo. Bodi v resnici in ne po dozdevku, kar biti želiš!

Volk in kmetica.

Esopova basen.

Poslovenil prof. Metelko.

Sostradan volk vse kraje obleze živeža iskaje; kar zasliši otroka v kmečki hiši vekati in mater reči mu: „tiho! ali te bom volku vergla“. Zdaj se volk razveseli, in meni, da bo kmalo sit; celo noč pod steno preži, kdaj mu bo mati otroka vergla. Proti jutru mati otroka miluje rekoč: „nič se ne boj, ljubo moje dete! če volk pride, ga bomo ubili“. Volk jo zdej žalosten potegne in pravi: V ti hiši drugač govoré, drugač mislijo.

Kar kdo želi, rad verjame; kdor pa vsaki besedi verjame, se bo kesal.

13.

Sirotek.

Češka narodna.

Poslovenil Jeran.

V mladih dneh zgubilo
Dete mater mило.

Jame odraščati,
Praša: kje je mati?

„Tata, ah moj tata!
Kje so mama zlata?“

Mama je zaspala,
Nikdar ne bo vstala.

Na pokopališči
Vštric duri je išči.

Dete to slišalo,
K grobu pribežalo,

Z iglico kopalo,
V groba dno tiščalo,

K trugi dokopalo
Britko zajokalo:

„Ah len glasek pušči
Mama 'z sladkih usti!“

„Milček nisem v stani,
Težka parst mi brani,

In na serci kamen,
Peče kakor plamen;

Pojd' domú, sej tamo
Imaš drugo mamo.“

„Ah, ta ni tak mila,
Kakor vi ste bila;

Ko kruh reže, bleda
Trikrat ga ogleda;

Kadar vi dajala,
Ste mi ga mazala.

Češe me po glavi,
Lasce mi kervavi;

Vi ste me česala,
 Sladko obimala.
 Kdar nožice mi je,
 Me ob mivnik bije;
 Vi ste umivala,
 V čelo poljubljala.
 Kdar mi srajcoper, pere,
 Se nad manoj dere;
 Vi srajčico prala.
 Sladko prepevala.

Maram za to mamó,
 Kadar vas ne 'mamó! —
 „Idi milček, zroči!
 Božjej se pomoči!
 V kratkem pridem k tebi,
 Pa te vzamen k sebi.“ —
 Dete se vernilo,
 Glavco položilo.
 Pervi dan zbolelo,
 Drugi oterpnelo,
 Tretji — pokop 'melo.

14.

Ustanovljenje gorotanskih vojvodov.

Spisal Svečan.

Že večkrat je bilo terjeno, da so se gorotanski vladarji od neizvestnih časov do 12. veka po slovensko ustanovljali na kamenitem prestolu, kateri stoji še sadaj dve uri od Celovca tik cesarske ceste proti Šent-Vidu na Gospo-svetskem polju. Hočem tadaj v slovenskem jeziku povedati, kaj naj starejši letopisec gorotanski, Janez opat Botrinski (Viktring), od te reči piše. Živel je ob času tiroljskih vojvodov in ob času, ko se je gorotanska dežela z Austrijo združila, to je od leta 1280—1340.

Opat Janez pa piše takole: „1. dan septembra leta 1286 je bil Mainhard tiroljski po starodavni navadi veličastno na vojvodski sedež povišan. Pod Kernsko goro (sub monte Carinthiano) blizo cerkve sv. Petra je namreč neki kamen, na kterege se usede prostorojen kmet, ki je to pravico po rodu dedoval ali sprejel; z eno roko derži marogastega bika, z drugo pa enake barve kobilo.

V sivem bornem suknu in kmečkih čevljih stoji ne dalec vojvoda z deželno zastavo, obdan od svojih zlahtnikov in vitezov. Med njimi je tudi goriški grof, kot

falski grof dežele (Pfalzgraf), z 12 banderi; zraven tega je grof tiroljski, kot deželni grof (Randgraf) in drugi grofje: vsi bogato in krasno oblečeni. —

Kader se je vojvoda, na palico naslonjen, približal kmetu na kamenu, popraša kmet v slovenskem jeziku: „Kdo se tamo približuje?“ Na to odgovoré okoli sedeči: „Deželni knez je.“

Po tem kmet dalje popraša: „Je li pravičen sodnik, ki išče blagost domovine? — Je li prostorojen? Je li prijazen varh prave vere?“ — Na to vsi odgovoré: „Je, in vselej bode!“ „Pa, po kateri pravici, reče kmet, zamore me pregnati od mojega sedeža?“ Vsi odgovoré: „Dobiš 60 beličev, marogastega bika, kobilo in obleko, katero sedaj knez nosi, in rešil bo tvojo hišo vsega davka.“

Tedaj kmet kneza lahko v lice udari, opominjaje ga, da naj bode pravičen sodnik; odstopi in odpelje oboje živinče saboj. Po tem stopi knez na borni, ne okinčani kamen, potegne meč in mahne ž njim na vse štiri vetrove, glasno rotéč se, vsim biti sodnik po dolžnosti in pravici.

Kakor se sliši, je pri tej svetičnosti tudi ta navada, da se knez iz kmečkega klobuka napije, da naj se ljudstvo iz tega uči, ne preveč za vinom hrepeneti, temuč zadovoljno se s tim živiti, kar domovina rodi. —

Verh tega je knez vsakemu, ki ga pred cesarja tirja, le v slovenskem jeziku odgovor dajati dolžan.

Iz Kernske gore gre vojvoda v Gospo-svetsko cerkev, ki je bila v Lorinski nadškofiji, ktera je svojo višjo oblast še čez 14 škofij imela; tamkaj bere škof ali drugi prvi med duhovniki sveto mašo, pri kateri mu drugi deželni prelati in opati strežejo, in po cerkveni šegi blagoslovi vojvoda, ki je še zmiraj v kmečki obleki. —

Po tem se knez preobleče in k obedu sede, kjer maršalek, dedostolnik in dedotočaj svoja opravila dostojno opravljajo.

Po obedu se poda vse na bližnjo selsko Gospo-
svetsko polje (Salfeld), da vojvoda vsakemu pravico dela,
kteri je pri njem išče.

Tu stoji kamnati stol, kjer je vojvoda delil najeme,
kar Koroško zadeva.

To so besede najstarejšega pisatelja našega, ter
pričajo, da se je prisega opravljala v slovenskem jeziku,
kakor tudi slovenski napis na tem prestolu očitno kaže.
Kdaj pa se je ta navada pričela, to se za gotovo ne vé;
da je pa bila starodavna že v 13. stoletju, pričajo sle-
deče besede Janeza, opata Botrinskega:

„1. dan septembra 1286 je bil Mainhard ti-
roljski po starodavni navadi*) na vojvodski sedež
povišan.“

Tudi Oton veseli, prvi vojvoda iz Habsburške
rodovine, se je zarotil v letu 1335 po stari šegi. Nje-
govim vitezom ta šega sicer ni dopadala kot sirova in
smeha vredna; ali Oton je vendar ni opustil.

Vojvoda Albreht hromi, od Luksemburčanov zlo
stiskan, je tudi v letu 1338 prisegel.

Ali so se pa vojvoda Rudolf IV. in njegovi na-
sledniki: vojvoda Albreht III., Leopold pravedni, Vilim
in Leopold debeli ustanovljali po ti stari navadi, ni go-
tovo.

Vojvoda Ernest železni je obnovil staro navado,
in se je 18. marca 1414 na kamnu pri Kernskem gradu
(Karnburg) zarotil, ter je na Gospo-svetskem polju na-
jeme razdelil.

Cesar Miroslav IV., kakor cesar, ni hotel ustanov-
ljenja po starem, temuč to se je zgodilo v bližnjem mestu
št. Vidu; njegov sin, cesar Maksimilian, pa je sopet hotel
po starodavni, izvirni navadi ustanovljen biti, kar se je
pa vendar zanemarilo.

Nadvojvodu Karlu, kteri je v letu 1564 vlado na-

*) Secundum consuetudinem a priscis temporibus observatam.

stopil, in sam na Koroško prišel, se je samo na Gospo-svetskem polju priseglo, ravno tako tudi njegovemu sinu nadvojvodu, poznej cesarju Ferdinandu v letu 1567. Po tem se je tudi to zanemarilo, in neboden vojvoda ni več sedel na starem kamenitnem prestolu. Cesar Ferdinand III. je prejel prisego pokorščine in zvestosti na Gospo-svetskem polju 26. maja 1631 le po pooblaščen-cih; ravno tako kralj Ferdinand IV. v letu 1651. Cesar Leopold, kateri je v letu 1660 sam na Koroško prišel, je bil samo v dvorani deželno-stanovske hiše ustanovljen; kar se je tudi s cesarjem Karlom VI. v letu 1728 zgodilo.

Od te dôle so se deželni stanovi svojemu novemu vojvodu vselej v cesarskem gradu poklanjali in zave-zovali.

15.

Morje.

Vsa velika in široka voda, ktera suho zemljo od vsih strani obdaja, se kliče morje. Poveršje morja, ki se morska gladina imenuje, je najnižja planjava na krogli zemeljski, nad katero se ob krajih (bregovih) suha zemlja vzdiga, ktera se ob morji primorje imenuje. Berda, ki se na brežini sterma vzdigajo, se zovejo n a d m o r j a.

Morje veliko več izhlaplja, kakor zemlja, toraj pomnoževaje vlago pripomore k rodovitnosti zemlje, pa vendar se mu voda nikoli ne zmanjša. Uzrok temu so studenci na dnu morja in nebrojne reke, ki se s suhega in otokov va-nj izlivajo. Kolikor dno morja poznamo, se enači poveršju zemlje; ima ravno takovo različnost ravnin, gor in dolin; pokrito je z blatom, peskom, kamenjem, morskimi rastlinami, ki so posebno pod vročim pasom čudovito lepe, in z ostrigami obdane.

Nad morsko poveršino se dvigajo otoki, to je, herb-
tovi pogorja, ki na dnu morja stoji. Vsled tega morje
ni povsod enako globoko. Na nekterih mestih je tako
plitvo, da se pesek ali skale vidijo. Mornarji se morajo
tacih skal in melin skerbno ogibati, da se barka na njih ne
zastavi ali ne razbije. Na drugih mestih je zopet tako glo-
boko, da nobena olovnicca (grezilo) do dna ne pride.

Morska voda je dalj od brega tamnozeleno barve, ki
se v modro preliva; bliže bregov je jasnejša. Ako se nebo
pooblači, je morje černo. O tistem vremenu se odbiva
na njem obraz modrega nébesa in raznobarvenih oblakov;
ponoči se pa zercáli v njem nočno nebó s tisučericimi na njem
migljajočimi zvezdami. Ali to je redko kdaj. Veter ali
vihar ga nepokojuje, da plove ali valove žene. Valovi
se dvigajo včasih po 24 čevljev visoko, ob skalnatih bre-
govih, kjer se včasih po osem valov na enkrat odbiva,
tudi do 50 čevljev visoko se vspenjajo.

Pa tudi brezveterno morje ne počiva. Navadno po
šest ur na dan raste, in potem zopet šest ur upada. Ono
je pritok, to odtok morja. Pritok in odtok se ime-
nuje z eno besedo biba. Tudi se po večjih morjih voda
sem ter tje pretoka, ker se zemlja suče in ni povsod
enako topla voda. Tako se v atlantskem morji voda
od Afrike proti Ameriki, in od ondod zopet proti Evropi
pretoka, v indijanskem morji pa od Azije proti Afriki:
to so morski toki.

Morje se v pet velikih delov razločuje: namreč
severno ledeno morje na severnem, in južno
ledeno morje na južnem tečaju zemlje; atlantsko
morje (ocean) med Evropo, Afriko in Ameriko; in-
dijansko morje na južni strani Azije med Afriko
in Australijo; in veliko ali tiho morje med Azijo
in Ameriko, z veliko množico avstralijanskih otokov.
Manjši deli morja se tam pa tam tudi po lastnih imenih
razločujejo. Kos morja, ki se deleč med suho zemljo
vjeta, in je le na enem koncu z morjem zvezan, se ime-
nuje z aliv; manjši zaliv, večkrat po človeški umetnosti

napravljen, kjer barke počivati morejo, je luka ali prestan. Ozek kos morja, ki dve veči morji sklepa, in ga po dveh straneh suha zemlja stiska, je morska ožina.

Morska voda je slana, torej težja od sladke vode, ter lože bremena nosi. Sol in biba ga pa tudi varujete, da ne gnjuje. Tako zedinja Božja premodrost koristnost z obstojnostjo.

16.

Bramba Sigeta.

Spisal Janez Terdina.

Siget stoji le dve milj od Pečuha, ob vodi Almaši, dandanašnji le nevažna podertija. Nekdaj je bil pa kot tverdnjava proti Turkom imeniten, precej ljudnat, in dobro zavarovan. Obstal je iz treh delov, iz novega, starega in notrajnega mesta. Naj bolj od zunaj, in prvega napada varno bilo je novo mesto; imelo je v bran stare nasipe, ki so bili pa le iz zemlje in šušmadi, in toraj slabi in celó za kratko brambo nezmožni. Bolje je bilo staro mesto utverjeno; bili so visoki, močni zidovi okoli; okoli teh pa globok, z vodo napolnjen, vendar za tverdnjavo preozek rov. Tudi je bil svet okoli starega mesta na mnogih krajih močiren, da se je težko bilo približati zidovom.

Naj bolj varno je bilo notrajno mesto, ki se je sploh le „tverdnjava“ imenovalo. Tuje bilo obzidje posebno debelo; semtertje so postavljeni bili umetni stolpi, iz katerih se je strelalo, tu so bile shrambe za smodnik, krogle, tope, gasivnice; pogumna posadka se je zamogla dolgo v tej tverdnjavi braniti. V sredi tverdnjave je stal grad z obzidjem in lastnimi vratami še posamen, ki je obstal iz stolpa in nekoliko družih poslopij. Tudi, ako bi bila tverdnjava zgubljena, so se bili v stanu junaški možje tukaj še nekoliko časa braniti; ali dolga bran ni bila mogoča; ako je bila tedaj tverdnjava zgubljena, smelo se je reči, da je zgubljen tudi Siget.

Posadka mesta ni štela dosti čez tri tisuč vojščakov, — gotovo premalo za obširno obzidje, kteremu se je močna, sovražna vojska približavala. Brambovci so bili večidel hrovaški Sloveni, vendar nekoliko z Madžari, manj z Nemci in Čehi namešani. Njih vodja je bil Nikolaj (Zrinski). Tudi on je bil Hrvat po rodu; Lika njegova domovina. Njegovi dedje so se Šubići imenovali in so bili mogočni med jadranskim morjem in Bosno, in jeden od njih, Pavel iz Brebira, je pridobil z lastno močjo veči del Bosne ogerski kroni. Leta 1344 dobi Juri Šubić iz Brebira od ogerskega kralja grad Zrin v dar, in odslej se je rodovina njegova imenovala Zrinska. Nikolaj Zrinski in Ivana Manljia Torkvata, hči bogatega Karloviča, so bili stariši našega junaka, ki se je po očetu imenoval: Nikolaj Zrinski. Že ko je 1529 Soliman Dunaj oblegal, je bil naš Zrinski med brambovci, in da ne med zadnjimi, so pokazali darovi, ki jih je prejel po srečno dostanem boju od cesarja Karola. Tudi poznej ni bilo skorej bojnega viharja, kjer bi se ne bil udeležil. Vedno je vodil ali prednje ali zadnje straže, kjer je sovražnik najhujše pritiskal in je največša nevarnost protila. Poznej je vodil v boj tudi lastne trume, večino konjikov, ter jih vadal v neprestanih malih praskah, pripravljaje jih tako za terde oblege in vroče bitve.

Že s svojo veliko, lepo postavo si je pridobival serca, njegova gibčnost in življenje ste z enako radostjo in ognjem trume navdajala; ako je delil plačila za hrabre djanja, bil je vsikdar radodaren, dobro vedoč, da skopost v takih rečeh nadušenega v mlačnega, gorečega v merzlega spreminja; ako je bil prisiljen kaznovati, je storil brez razločka, bodi si žlahten ali prost, v enakej meri, z enako resnobo. Tako si je pridobil ljubezen vojščakov in radovoljnost, da so se vsega lotili in vse izpeljali, kar bi jim bil cenjeni vodja ukazal. To je storilo Zrinskega tako nepremagljivega, to je podelilo njegovi trumi tisto strahovitost, da so Turki,

ugledavši Nikolajeve konjike priprašiti, malokdaj pred njimi obstali, nikoli jih ne zmagali.

Kakošni duh je tudi zdaj posadko navdajal, pokaže se iz sledečega. Vse slavne dela od Leonida sem tem-nijo proti njihovemu junaštvu; pa tudi boju v Termopilah se sme bramba Sigeta ponosno na stran postavljati. Kar so namenili Peržani helenstvu, to Turki kerščanstvu; kar je Špartane pogubilo: počasnost helenskih rodov, zavolj tega je poginil tudi Siget: zavolj pomude in boječnosti cesarskih; kar je Termopile poslavlilo, je podelilo tudi Sigetu neumerjočnost: najhrabrejši človeški um preseže skorej ta bran, pokorščina postavam in zvestoba do smerti; kar so bile Termopile Gerkom, to Siget za kerščanstvo; kar Leonida za svoje rojake, to Nikolaj Zrinski za narod slovanski. Pa mehkužni Xerxes, kralj Peržanov, ki je Termopile zagrabil, se ne more primerjati s strašnim, bojoljubnim carjem in vodjem Solimanom. Ta okoliščina postavlja brambo v Sigetu nad uno pri Termopilah.

II.

Zrinski pregleda tverdnjavo in mesto, nekaj popravi, nekaj iznova naredi, in ničesar ne zanemari; zraven pa pošilja pogostoma ogledovavce v okolico in tudi dalje proti Dravi, da bi prihod Turkov pravi čas zvedel. 15. junija (1566) dobi res sporočilo, da se bliža velika turška vojska, za katero tudi sultan nasleduje, da je brez dvombe na Siget merjeno, in da je čez Donavo že most narejen. Turški paša, djalo se je, Mehmet-beg stoji že s svojim sinom pri šiklošu. Zrinski to zvediti neče v terdnjavi napada čakati, timveč sklene prvi sovražnika napasti, prepričan, da bo srečen vspeh pogum posadki nezmerno zvikšal, Turke pa v enaki meri preplašil. Zbere tedaj 1000 pešcev in 500 konjиков, ter jih izroči vodbi Nikolaja Kopača, Petra Bačatiča, in Vuka Paprutoviča, nad vse pa postavi svojega prijatelja Alapi-ta.

Mala truma popusti kmalu potem mesto in gre

tiho in varno proti Šiklošu, na desno in levo opazovaje. Ko se Šiklošu približajo, najdejo ne sicer tolike vojske, kakor jo je govorica raznašala, pa vendar močno trumo, okoli 12000 Turkov. Zdaj pošljejo 200 peš in 100 jež vojščakov naprej, da bi oni čas, ko bi Turki odsedli, in se v dolino podali, spazili, in ga trumi, ki je med tem prikrita ostala, povedali. Povelje se spolni. Poslani, pripravno priložnost zapazivši, hitro sporočijo Alapi-ta, in na njegovo znamenje udarijo vojščaki mahoma nad Turke, ki osupnjeni ne vedo, kako se je zgodilo, semtertje tekajo, tu se zberajo in v bran postavljajo, tam pa že prestrašeni umikajo. Hrovati serčno mahajo ter ne nehajo, da verste Turkov predero in na vse strani raztepejo. Več ko 3000 nevernikov je padlo, veliko bežnih se v močvirni zemlji pogrezne, sam Mehmet-beg v luži utone, njegov sin je bil pa med ujetimi. Plen je bil obilen, 8 veljbludov je komaj neslo vzeto zlato in srebro, tudi mnogo topov, konjskih repov in bander je bilo dobljenih.

Bil je dan sreče in slave; z veselim ponosom, obilno plena peljaje, se vernejo junaki v Siget nazaj, kjer obudi njih prihod in zmaga splošno nadušenje. Vsih misel je, ustaviti se celi hudi vojski Sultana, ako bi se zidovom približal.

Dogodbo pri Šiklošu čuvši napoti se Soliman précej proti Sigetu. Naprej gredo paša od Bosne Mustafa, veliki vezir Sokolovič in Karam-beg s 65000 možmi, jedrom armade. Pa zastonj se poskuša pri Vukovaru čez Donavo most narediti, dereča reka podere trami in žuga les in ljudi v svoje valovje zagerniti. Torej se naredi ovinék proti Oseku, da bi se tu čez Dravo napravilo, kar Donava ni dopustila. Pa tudi Drava teče mogočno in široko in unkraj se prostirajo tudi na deleč močvirji, ki napravo terdnega mostu ovirajo. Vendar kakor Xerxa ni oplašil Helespont, ne da se tudi silnejši Soliman od naravne napote zadržati. Hampsambegu dá povelje, čudovitno delo napraviti, in z nikako

težavo ne oplášiti se. Ta nabere delavcev, pripravi les, upira se, pa postavljeni most pogoltne reka. Novo prizadevanje, nov znoj, nova nesreča — v drugo se spelje most po dereči vodi. Še se ne upeha Hampsambeg, terdneje stebre ustavlja, močnejše tramove položi, vse se skerbno previdi — al kdo bo silo valovja premagal? Voda odnese tudi tretji most. Z zobmi škripaje pošlje Hampsambeg sultanu posla, dan i v človeški moči, spolniti njegovega povelja. Al sklep sultana je storjen, in ni ga bilo volja preklicavati. Serdit si odseka kos plajšča in odpiše z zlatimi čerkami Hampsambegu: „Tako govori car Solinam: ako ti leni hlapec! ne dode laš mosta do mojega prihoda, v malo dneh od tega dne boš s tim kosom plajšča zadavljen in tvoja glava bo na steber mosta nataknjena“.

Strašni list podbode delavnost na novo. Hampsambeg hiti k Dravi, nabere ladij zgorej in spodej, kar mogoče, sožene brez razločka stanu, spola in starosti, vse ljudstvo okolice in ga priganja, tepe, in suje k neprestanemu trudu. Kar se je zdelo človeškim močem v več letih nemogoče, storjeno je zdajci v malo dneh. Čez Dravo in grez stoji most 4800 vatlov dolg, 14 širok. Čez-nj stopa zdaj 24 ur neprenchoma ponosna in grozovita armada. Perva pot ji je v Pečuhu in potem dalje proti Sigetu. V sredi se pelje počasi car Soliman, pred njim poje pet v Koranu učenih zmagavno pesem iz Korana, na desni in levi je vojska nastavljena. Tako je bilo vedenje Turkov, ko so v Pečuhu pristopali. Pa njih pomuda je kratka; sultan veli dalje; vzetje Sigeta in strašno maščevanje mu šumita po glavi.

Že 2. augusta zve Zrinski za gotovo, da gre cela turška vojska proti tverdnjavi; da je sultan sam pri nji, da sta se paša od Rumelije in Akanski že 31. julija proti Sigetu z 90,000 možmi napotila, 1. augusta pri svetem Lorencu, le dve uri od mesta ustavila, in se tu še tisti dan združila z 100,000 vojaki, ki jih jima je sultan napomoč poslal, in da se dan na dan tudi paša

od Bosne, Karam beg, paša od Natolie in sultan sam pričakujejo. Tudi najbolj neverni ne dvomijo več, da se misli sultan Sigeta polastiti: tedaj doverši Zrinski hitro zadnje priprave na brambo; veli neoboroženemu ljudstvu preseliti se za čas oblege iz novega mesta v tverdnjavo, svoje trume pa pozove na terg, in med nje stopivši jih nagovori v osodo udan in nadušen takole: „Bratje, ki ste na cesarjevo bandero prisegli, junaki in vitezi! vsakemu zmed nas je zdaj jasno, da na nas turški car in cela moč nevernikov meri. Sila nas opominja, brez zamude se pripraviti in neprestrašeno svojega sovražnika in sovražnika kerščanskega sveta in kerščanskega imena sprejeti. V nesterpljivi ošabnosti je nabral grozeč neizmerno množico, in se proti nam vzdignil. Toda nepremaknjeno je naše zaupanje v Boga in njegovo pomoč. Jaz, Nikolaj grof Zrinski, obljubujem in prisegam naj pred Bogu vsemogočnemu, potem njega veličastvu našemu vladarju in nadlegovani domovini, in naposled vam, verli in jaki vojščaki, kakor resnično mi pomagaj Bog, oče, sin in sveti duh, da vas ne bom nikdar v nikakej nevarnosti zapustil, timveč se z vami na vso moč za sveto vero zoper nje sovražnike bojeval, z vami živel in umerl, vse dobro in hudo, kar nam je osoda namenila, bratovsko z vami delil in terpel! Enako prisego tirja sila od vas, toraj boste stotniki in vodji najpred meni vi, in vam prosti vojščaki prisegli, da obljubite najvišjemu Bogu, vladarju dežele, domovini, kerščanstvu in meni, svojemu vodju terdno in sveto bojevat se, kakor se zvestim, hrabrim vojščakom sv. križa spodobi, meni pa skazovati zvestobo do smerti in se pripraviti, ali v večno slavo za nas in naše rojake z mano zmagati, ali pa v enako slavo za nas in v večni izgled vunukom z mano poginiti“.

III.

Tako je govoril Zrinski in kmalu pokaže, da ga je volja tudi uresničiti svoje naročila. Pripelje se

pred-nj vojak, ki je bil zatožen, da je svojega stotnika napadel. Zrinski ga reče na mestu v kosce razsekati.

Že 3. augusta popusti en del posadke po njegovem povelji mesto in se zasuče proti sv. Lorencu, kjer je imel paša od Rumilije svojo armado. Začne se še ta dan kervav boj, ki je terpel do noči. Vkljub silni množici Turki niso imeli moči, ne da bi kerščansko trumo v Siget zagnali, ne da bi jo oklenivši ujeli. Serčni vojščaki se obračajo zdaj sem, zdaj tje, kjer kak nered v sovražnih rajdah ali kako napako turških vodjev ugledajo. Drugi dan se neverniki bliže pomaknejo, tako da jih le tri četerti ure od mesta ločijo. Bitva se ponovi huje; s strašno silo Turki trikrat na kristijane nalletijo, al krepko jih sprejme združena posadka; trikrat napadši sovražnik je bil trikrat odbit. Pokrivalo je okoli 1000 mertvih polje okoli Sigeta.

5. augusta se začne v turškem stanu pri sv. Lorencu nenavadno gibanje. Akonski paša in paša od Rumilije se vzdigneta s svojimi trumami, pustivši ondotni tabor in se ustavita s 100000 možmi, jeden na desni, drugi na levi strani Sigeta. Drugi dan pride Soliman sam in zasede prostor, ki sta ga ta dva vodja popustila, večini vojske pa ukaže, da se je tema vodjema vverstila. Zdajci stoji 280,000 serditih' vojakov okrog Sigeta, ki ga je imela stokrat manjša truma braniti.

Zrinski, zvedivši prihod sultanov, opne nasipe in zidove s suknom, kakor v velik vesel god, ki ga bo vojni bog praznoval in ustrelil z največšim topom v slovesno pozdravljenje turškega cara.

Čudovito krasen in strašen pogled se je pred očmi posadke razprostiral. Kamor so segle oči, bile so sovražne rajde postavljene. Čete iz Europe, Azije in Afrike so stale namešane v jeden namen jedna pri drugi. Tretjina jih je bila kerščanskih Slovenov, iz Bulgarskega, Bosne in Srbije vzetih, katerim se je proti lastnim kerščanskim bratom boriti bilo. Tudi jedro vojske, janičarji, so imeli kerščanske očete in dede, pa njih serce

očetovske vere več ne pozna; izreja in vaja ste jih v najhujše sovražnike kerščanstva spremenile. Sem ter tje med rajdami, najrajši na griču, stoje sultanovi topi, stoter pogin zidovom tverdnjave in posadki žugaje. Prestrašni Ali-portug jim je zapovednik. Njegove naredbe so takošne, da se ne stori ne streljaj zastonj. Zad za pešci in topovi je pa turška konjica svoje mesto imela. Nje raba pri mestu ni bila velika, tudi je močvirni kraj povsod ni pripuščal; toraj se ob robu armade posadi, vihrava v obližje, požiga in ropa. Na jezer in jezer šotorov prostira se po polji; zad na gorici pa, kjer so sicer vinogradi bili, je stal najkrasnejši med šotori, okinčan s svilo, srebrom, zlatom in z deržavnim svetim banderom sultanov stan. Vendar njegov duh mu ne dopušča dolgo se v njem muditi. Služabniki ga nosijo med rajdami po celem neizmernem tabru. Tu on marnim hvalo, lenim grajo in kazen deli, vsakemu po njegovi zaslugi.

Vendar neprestrašeno čaka Zrinski dogodb, ki se mu približujejo grozé kakor le malo junakom stare in nove dogodivščine. On zažge vertove, plode in germovje zunaj mesta in pokonča vse, kar bi sovražniku v zakrivanje in zalezovanje služilo. Potem zaklene vrata in zazida terdo luknje in razpoke, ki se semtertje po obzidji kažejo. Neizrečeno zaničvanje obide janičarje, ko ugledajo mestice, ki si upa v tako nepomišljeni ošabnosti ustavljati se. Komaj pričakujejo znamenja, in ko se je dalo, zagromijo s trahovitim hrupom, z neizrečeno in neprestano serditostjo proti staremu, trohlemu ozidju. Ob jednom se razglasi tudi bojno geslo Aliportugavo, in sto in sto topov zabliskne, in krogle in bombe, gosteje od toče, verše na zid in posadko. Soliman sam je prihitel, ter med vojsko napad, boj in zmago veluje. Ala! Ala! doní, kamor pride, in Ala! Ala se je razglegalo po vsej okolici. Ta Turkom sveti glas jih je naduševal tudi zdaj, kakor jim je že tolikrat zmagovito geslo čez nevernega gjavra bival. Ala! Ala!

kriči cela armada in pade zad, spred, zgoraj in spodaj na nemočne stare zidove, ki so se morali od strašne sile vsak čas prezibniti. Vmes med hrupom se pa sliši pokanje topov, da se zemlja trese, in da se je dni daleč vedilo, kakošni nadlogi je Siget zapadel. V novem mestu skoraj kraja ni bilo, kamor bi ne bila krogla udarila, in celó notranje mesto, prava tverdnjava, je veliko škode terpelo.

Več bomb je padlo v zvonik, ter razbijejo jarme, in bobné in gromé se odtergajo zvonovi in doli na strope telebijo, da se ropot in šum celó med gromom topov sliši, in prebivavcem lasé po koncu vzdiga. In vendar, čeravno ima spred in zadaj strah, stoji posadka mirno in serčno, kakor skala, kamor zastonj valovje bije. Pokanju turških topničarjev odgovarjajo Sigečani enako glasno in strašno z nasipov novega mesta, in namesti Ala! kličejo ime Križanega in pojó njegovo slavo. Sveta pesem in sveta reč, za katero so se bili, jim je dajala moč, nemogočnost samo premagati. Napad sledi za napadom, naval se versti z navalom, trudne nameščajo čili, in ako pade jeden, dva na njega mesto stopita. Tako je gromel boj do večera, in še dalje ponoči. Marsikdo od posadke je padel, pa vsak umerje s sladko zavestjo, da je svoje življenje drago prodal. Okrog polnoči še le omolknejo topovi nevercov.

IV.

„Zmaga je naša!“ se zasliši po Sigetu, in zahvalne molitve puhtijo iz vsakega serca k vladarju bitev. Al kakošna zmaga! Kak po ceni sicer, in vendar za malo posadko kako draga! Na sto pogumnih je ležalo v kervi, na sto jih je dobilo neizceljive rane. Novo mesto, že samo na sebi slabo zidano, je zdaj skoraj zgolj poderatina in posutje. Umetnost Ali-portugova je bila strašne neizbrisljive znamenja pustila. Za pust prostor se je bilo bojevati, ako bi bil Zrinski še drugi dan na tem mestu Turke pričakal. Al kaka nevarnost za malo po-

sadko na tako širnem prostoru! Preumen je vodja bil, da bi bil tako prederznost serčnost imenoval, in zastonj svoje vojake na morišče stavil. Proti jutru da tedaj znamenje dvigniti se, in se v staro mesto odmakniti. Kar je pa v novem mestu še hiš ostalo, so bile sožgane, da bi sovražnik zavetja ne imel.

Soliman, sklep Zrinskega vidivši, se precej zapuščenega prostora polasti, in Ali-portug prestavi svoje topove iz prejšnjih gričastih krajev na pogorišče novega mesta; rajde pešcov se primaknejo ter Siget bolj in bolj oklenejo. Okolica je bila mravljišču o poletnem času podobna. Vodji opominjajo in užigajo vojsko z lastno pričujočnostjo; jedni sekajo in dovlačujejo les, drugi rove polnijo, grezi mostijo, nasipe delajo, kamor so se imeli postaviti topovi, ki so imeli staro mesto razbijati. To viditi, zaprosi dve sto mladenčev Zrinskega, da bi jih vun pustil, da bi Turkom ta namen poderli. On jim pač nerad dovoli, vidijoč nevarnost početja tega, in njih znanci in sorodniki si otirajo solze, ker jim serce vedežuje, da jih pač zadnjikrat vidijo; al pogum mladenčev se ni pustil zaderžati.

Radovan in Danielo jih peljeta vun nad sovražnika. Začne se bitva, slavna zavolj junaštva, al nesrečna nazadnje zavolj prenezmerno manjšega števila kristjanov. Trumica se zaleti v strašno druhal in si dela gaz skozi nevernike z neizrečeno pogumnostjo. Al število se zmanjšuje, na vsaki korak se jeden zgrudi; od osupa zbravši se oklenejo jih sovražniki od vsih strani. Radovan pade, tudi Daniela podre krogla na njegovi strani, vendar tovarši ne nehajo seči, koscem enaki, dokler zadnji ne izdihne. Turki le jednega niso ujeli, al zguba 200 mladih vojščakov bila je posadki nenamestljiva škoda.

Gibanje nevercov potem le živeje in njih jeza le še serditeja biva. Z lesom, s parstjo in šušmadjo so zasipovali rove, ter pod same zidove prisilili. Tu mečejo velike, debele tramove na ozidje, in za njo skriti

jamejo na posadko streljati in naskok poskušati. Al tisti odpor, kakor v novem mestu, jih odžene tudi v starem. Naskakovanje jim je spodletelo, tramovi so bili odpahnjeni, celo njih mostovi čez grezi, in njih nakopi so bili razdjani. Toda, kar se podnevi pokvari, popravijo Turki ponoči in le še silnejše naprave v pogubo mesta se drugi dan prikažejo. Neverci tudi tramove, ki so jih bili na obzidje naslonili, zažgó, da bi tako posadko, ki se ni podati hotla, v dimu in ognji zadušili. Ko se pa prepričajo, da je to početje nespametno, ponovijo naskakovanje, in noč in dan se valijo njih druhali proti zidovom, in grozoviti Ali-portug jih podpira neprestano treskaje s topovi in možnarji. Takošen boj je terpel več dni, in vendar brez družega vspeha, kakor da stotina za stotino pod obzidjem cepa, ki ga ravno tako ljuto napada, kakor ga posadka krepko in srečno varuje. Vendar, kar množstvo in sila turških pešcov ni zmogla, dožene nazadnje Ali-portug in njegovi topovi. Bombe in krogle, ki so se neprestano posipale, narejajo široke luknje v slabe zidove, na nekterih mestih se ti celó do tal poderejo ter napravijo Turkom gazi. Viditi take pota, ki so se napadom odpirale, pelje veliki vezir Mehemet Sokolovič svoje nepreštete trume proti obzidju. Na treh mestih udari več ko po 50,000 mož. Začel se je boj, ki ga je na jedni strani popolna udanost v osodo in slavensko junaštvo, na drugi pa strašna razkačenost zavolj toliko prejete sramote in škode spremenila v klanje, v katerem človeški občutki minejo, in le smert prebogato žetev ima. Malo število posadke zgine skoraj spred oči med prestrašno množico, ki je hrepenela po njih kervi. Zrinski misli, da je prišla odločena ura, in posveti sebe in posadko častni smerti. Junak za junakom pada, vsak med kupom sovražnikov, ki jih je njegova hrabra desna položila. Padel je Peter Bala, Balaš in Deuk, Juri Matjaš in drugi junaki, ki so bili že iz sto bitev srečno izšli, al tu so zapadli nemili osodi. ovenčani z večno, neizgibljivo slavo. Tudi Nikolaj

Zrinski si je iskal verstnika. Kjer je boj najhujši bil, tam se je podajal in klical pervake Turkov, vezire in paše na dvoboj. Vendar previdnost Božja ga še ohrani v sredi mečev in krogel, ker njegova naloga še ni bila dopolnjena. Še sta živela Ali-portug in Soliman. Še morata ta dva razdražena sovražnika kerščanstva poginiti, potem še le ima njega branitelj neumerjočnost imena s svojo kervjo plačati.

V.

Po dolgem boju so se polastili Turki tudi starega mesta. Vendar so zastonj poskušali v tverdnjavo ob jednom s posadko pridreti. Zrinski zatvori vrata in zbere znotraj tovarše okoli sebe. Žalosti mu je hotlo serce počiti, ko je vidil, da jih več od polovice manjka.

Pridobljenje starega mesta je bilo najbolj razumu in marljivosti Ali-portugovi zahvaliti. Brez zavida so to spoznali vsi vodji in Soliman sam, ki ga pred celo vojsko poslavi in mu 10000 jašper podari, ne ko plačilo zasluge, ampak zagotovilo vekših častí, ki mu jih je bil namenil. Zvestega služabnika pa pohvala ni napihnila, timveč ga spodbada le k vekši delavnosti. 20. avgusta nastavi tope na ozidje tverdnjave in začne iz vsih tako grozovito streljati, kakor še noben kristjan, ne Turek do tistih mal ni slišal. Ušesa so glušele, zvoniki in stolpi se v temlju potresali, in zidovi so se zibali, kakor bi se imeli zdaj zdaj razsuti. Pa še se je to silovitemu duhu Ali-portugovemu premalo zdelo. Ukaže tope bliže privleči, in priganjaje se sam podaja od topa do topa. Krogle so mu žvižgale okoli glave, al on jih zaničuje, biva povsod, opominja in ukazuje svojim, dokler zadene nazadnje tudi njega težka roka osode. Krogla priverši od obzidja, ter mu odbije brado in spodnjo čeljust. Tako je zgubila turška armada najboljšega vojščaka, Soliman najmarnejšega služabnika in posadka najhujšega sovražnika. Na njegovo mesto stopi Mehemet Sokolovič, pa rodu Hrovat in kristjan, potem uskok in odpadnik, zdaj najserditeji sovražnik kerščanstva.

Soliman, zmislivši se tolike zgube in boječi se je tudi v prihodnje, ako bi silo skušal, sklene napad tudi z lestjo in prigovarjanjem. Zrinskega sin je bil pri Rabi, in Turkom se usreči, da njegovega bobnarja in zastavnika ujamejo. Te priložnosti se posluži Soliman in poroči lažnjivo Zrinskemu, da je tudi njegovega sina ujel, ki zapade smerti, ako se s predajo Sigeta ne odkupi.

V prepričanje, da je res, kar pravi, ukaže pod tverdnjavo zastavo njegovega sina razviti in bobnarju ukaže, da je znani „stopaj“ bobnal, ki je v Zrinovičevi trumi v navadi bil. Posadka potem več ni o resnici tega dvomila in v sercu Zrinskega se začena boj, hujši od onega s krogliami in mečem. Vidi v duhu najgrozovitejšo smert dragega sinú, ki bi ga lahko otel, ako bi tverdnjavo izročil, ki se tako ne more dolgo deržati. Al iz druge strani kaka sramota, grad predati brez najhujšega odpora, drugemu prednost pred občinstvom dajati, rešenje sina nad rešenje časti, kerščanstva in človeštva postavljati! V tacih okolnostih se pokaže pravi junak, ki je več od samega bojnika, kar more tudi hudodelnik in tolovaj biti. Hvala Zrinskemu, da je skušnjo dostal! On je daroval sina in izvolil nevarnost in boj; sklep je storjen; on neha oče biti, da bi dolžnost svojo izpolnil.

Viditi, da lest ne zda, poskusi Sultan s pregovarjanjem. Več listov verže v mesto, ki so bili polni obetov, ako bi se mu Siget izročil. „Posadke čakajo bogati darovi, s častjo, bandera in tope in orožje ohranivši sme iz mesta iti, in Zrinski ima samostojen vladar in kralj Hrovaškega biti.“ Še več družega se je obetal, kar koli serce mikati in um mamiti more. Pa posadka se derži prisege, in Zrinskemu obudé obeti le zaničljivo posmehovanje. On ki je bil pripravljen najdražje, kar oče ima — lastnega sina — zgubiti, bi li mogel zdaj po krivični, s pomočjo sovražnikov svoje vere in domovine pridobljeni posesti segati!

Sultan, tako sramotno v svoji misli prekanjen, se vzdi-

gue v strašni in nespravljivi serditosti in priseže, ne pred počivati, dokler zadnji od posadke ne izdihne in se grad v prah in pepel ne zruši. Iznova peljejo paši svoje trume proti zidovom. Pred vsimi naprej hodi Sokolovič; vendar se njegova slava tega dne (bilo je 26. augusta) ni zvišati imela. Sto jezer Turkov pade ob jednom na zid, vsak se je pehal, da bi prvi na obzidji bandero polomesca zasadil. Neprenehoma gromé topovi in leté pušice. Sem ter tje je bil že izplezal kak nevernik na zidove in „Ala“ vriskaje zasajal turško bandero. Al Zrinski in njegovi vojščaki odbijejo vsak napad. Prederzni Turki so bili razsekani in pometani, zastave zaplenjene, in 100,000 sovražnikov je moglo ta dan pred 1000 možaki posadke bežati, potem ko jim pogine Egiptovski paša, neužugani Ali.

VI.

Drugi dan vladuje po taboru in v tverdnjavi mir, le včasí počí kak top. Tako tudi tretji in četerti dan. Janičarji so napravljali v tem stolpove, prepenjali jih s kožami in zavarovali z vrečji z volno natlačeni, da bi se jih ogenj, ki bi ga posadka metala, ne prijel, in jih krogle iz topov ne razbile.

Vendar pravi vzrok mirovanja ni bila naprava stolpov, timveč vraža Turkov, ki so jo tudi stari Rimljani imeli, namreč da so dnevi, ktere jih gotova sreča pričakuje. To so bili taki dnevi, ko se je v prejšnih časih že kaka bitva po volji končala. Enacega dneva in sreče so pričakovali tudi zdaj pri oblegi Sigeta. To je bil 29. august. Ta dan je bil Beligrad zmagan; ta dan je bila bitva pri Mohaču dobljena, in ta dan se je glavno mesto Oggerskega podalo. Zato tridnevno mirovanje. — Ko se tedaj srečonosni dan zazná, vzdignejo se sovražniki in stopajo z mislijo gotove zmage k napadu. Dvakrat silen boj je čakal tedaj posadko. Imajo se bití z vojsko, ki jih sto in stokrat z množico prekoša, in ki je nadušena, verh naravnega poguma, še z vražo, ki more

celo strahljivca za nekaj časa serčnega storiti. Pa ogenj, ki v sercu Zrinskega in njegovih tovaršev plamí, je bil močen dovolj tudi zoper to dvojno silo. Kakor skale stojé na obzidji, in kolikor se jih zaleti proti tim skalnatim možem, pade razsekanih in pobitih v prah. Po strašni zgubi, več od jezera tovaršev pustivši, vernejo se preplašeni in v svoji vraži ukanjeni neverniki v svoj tabor. Al odsihmal ne dajo več obleženim pokoja. — 30. in 31. avgusta, 1., 2., 3., 4. septembra se je neprenehoma prelivala kri. Po sedem in včasi še več napadov je bilo na dan poskušanih. Vse zastonj. 2. septembra so jeli tudi podkope delati, da bi pod zemljo dosegli, kar niso nad zemljo mogli. Zrinski ni imel moža, ki bi ga bil podkopačem nasprot postavil. K sreči je bila zemlja tu prekamenita in tam premočirna, da bi bili neverniki po tej poti kaj vspeha imeli. Tako pride med neprenehanim napadovanjem in odbijanjem 5. september — dan prevažen za osodo tverdnjave in za turško carstvo.

Že 4. septembra se je čutil Soliman bolehnega; terla ga je starost, zraven pa še pritisne kužna griža, najbolj pa žalost nad toliko sramoto, zgubo in nesrečo, ki ga je pri Sigetu zadevala. Ostane v svojem šotoru na gorici in nejevoljen pošlje od tod Sokoloviču list teh besed: „Al še ni izgorel ta dimnik (Siget), al se še vedno ne glasi tromba zmagovitega vzetja?“ Kakor Hampsan-bega pri Dravi, užge tudi velikega vezira to ježno vprašanje, in kar je uni dognal, je doveršil z neizmernim trudom tudi zdaj Sokolovič. Še enkrat je zbral armado in ukazal vsim pešcem na enkrat naskočiti, topničarjem pa ognjene krogle in goreče pušice v tverdnjavo metati. Še je stala posadka neužugana in odbijala zmagovito vse napade, al goreča pušica zaneti plamen, ki ga vihar kmalu razpiše in požar na vse strani po vunanji tverdnjavi rasžiri. Vse gašenje in podiranje je bilo zastonj. Od zad požar, od spredej pa serditega sovražnika imajoč, se bije posadka z obupnim pogumom in na stotine so padali Turki pod njenimi rokami.

Že pred tremi dnevi je prosil sultan posadko za kratko primirje, da je mogel mertve pokopati, al spet jih je ležalo na gomile pod zidovjem.

Ogenj, ki je divjal po tverdnjavi, se je bližal smodničnici, in posadka je bila zgubljena, ako bi se bil tega poslopja prijel. Bil je že tudi od presilnega plamena zrak težek, soparen in zadušen, da so brambovci skoraj v omotico padali. To prisili Zrinskega in njegove hrabre junake, tak serčno branjeno ozidje zapustiti in se v notranji „grad“ umakniti. Turki, to viditi, udarijo od vsih strani, kakor gladni volkovi, skozi podertje, dim in žerjavica za njimi; vendar jim zaklene Zrinski z neizrečeno hrabrostjo naskakovane duri. Tverdnjava pa gori naprej.

Al on, ki je vzrok in glavni vodja oblege bil, car Soliman, za to napredovanje svoje vojske ni več vedil; bil je takrat že gluh in nem, življenje ga je minilo. Od večeranjega dne mu je vedno huje prihajalo, zdravilo je zgubilo svojo moč, zdravnik je stal pred njim pobit, ker je v duhu vidil izid bolezni. 5. septembra je umrl najmogočnejši car in prvi junak turške zgodovine. Turško gospostvo, ki je do njega rastlo neprenehoma, je doseglo pod njim moč in veličastje, kakor ne pred in ne pozneje. Bil je krona turške sile in turške slave.

V neizrečen strah pripravi njegova smert vse vodje, posebno pa Mehemeta Sokoloviča, velikega vezira.

Bal se je, da bi se vojska, zvedivši njegovo smert, naveličala kervavega boja in ne razšla, ker ni več unega bilo, čigar migljeje jo je sicer v smert in gotovo pogubo zaganjal. Bila mu je toraj prva skerb, da se vojski carova smert zakrije. Zdravnika, ki mu je stregel, reče usmertiti; služabniki pa, ki so prej cara nosili, so mogli zdaj prazno nosilnico, ko da bi še sultan v njej bil, po taboru nositi. Z jedno besedo: vse po carjevem šotoru se vede, kakor bi bil on še živ in le nekaj bolehen. Tako je Sokolovič prekanil vojščake, in Siget je moral pasti.

VII.

Vsakdo je lahko previdil, da je zgubivši tverdnjavo posadka mogla v kratkem poginiti. Zakaj v notranjem gradu, ki ga je zasedla, ni bilo ne jesti ne piti, ne druge potrebščine, razun obilno smodnika, ki je bil notri hranjen. To je Zrinski dobro vedil. Njegov sklep je bil storjen, pa za zdaj še v persih pokopan. Preden pogine, hoče sovražnikom še toliko škode storiti, kar je mogoče; torej se pripravi za bran, in še tri dni boj nadaljuje. Dan na dan pada spet sila nevernikov, ki so zastonj poskušali, da bi vrata razsekali, al ozidje naskočili, vkljub temu, da so s silno množico naskakovali. Al zgodi se, kar je bilo pričakovati. V gradu nastane lakota, in Turki zažgejo tudi notranji grad. Dnevi so se Sigetu dopolnili. Več ni hotel Zrinski odlašati osode, ki je nad mestom roko držala. Al skerbel je tudi za po smerti, da bi se nevernik svoje zmage ne veselil. Na pripravnih mestih grada naspe smodnika in položi zraven ogenj, ki je imel o pravem času do strašnega unetila dogoreti. Potem zbere vojšake na dvorišču. Dozdeval se jim je vodjev namen, pa v nobenem se serce ne trese. On pa se poda v svojo izbo, in pokliče komornika Sorenka, da ga napravi pražno in svitlo, kakor se je spodobilo za največji god njegovega življenja. Sluga stori molče, kar mu je bilo ukazano. Od orožja vzame Zrinski le ščit in čelado, oklepa neče, potem vtakne v žep še 100 ogerskih zlatov, rekoč, da Turek, ki ga bo slekel, ne bo reči mogel, da ni dnarja in dnarja vrednega pri njem našel. Dnarju pridene tudi ključe od vrat, ki so bili sicer v hrambi vrtarja. „Dokler bom mogel, pravi, roko gibati, ne bo se noben neverec ne ključa, ne dnarja dotaknil. Kdor ju pa najde po moji smerti, bodi nju pravi posestnik.“ Sابلjo si izbere naj boljšo in najlepšo, rekoč: „Ta je edina, ki mi je ostala iz očetove dedine; ž njo sem si prvo slavo pridobil, in kar imam, pribojeval; ž njo hočem tudi zadnje delo, h kateremu me Bog kliče, izpolniti.“ To

izustivši jo veselo zavihti in se vzdigne k svojim tovaršem. Grad je bil že ves v plamenu; od vsih strani se sliši obupen stok ženskih in otrok, umirajočih gladu in sopena, ki ga tudi neprestano pokanje topov ni moglo oglušiti.

„Bratje, reče Zrinski še ostali posadki, naš čas je prišel, pa ne bojmo se. Pomnil nas bo sovražnik, ki bi nas tudi zdaj ne zmagal, ako bi se ne bile pridružile hujše moči — ogenj in glad. Tisuče mož smo pobili, storili smo svojo dolžnost. V prijaznosti, odkritosti in zvestobi smo dostali do zadnjega hipa. Ni bilo izdajavca in nemarnega med nami; torej, bratje, se smemo le srečne imenovati, ker gremo z dobro vestjo osodi naproti. Hočemo li se muditi? Hočemo li od dima al lakote poginiti? Bratje in tovarši, poznam vas! na vaših obrazih berem sklep, ki je edino zdaj častit za nas. Toraj za menoj, za une v gradu bo skerbel Bog!“

Zrinski izreče. Med junaki tihota. Nemo si podajajo roke v zadnjo zemsko slavo. Juranič prejme bandero, in vojščaki nastopijo. Zrinski sam odpre vrata. Ravno so vihrali Turki k naskoku, on zapali bližnji top, in perve njihove rajde se zvernejo. Z nezaderžano silovitostjo, klicaje Jezus! Jezus! udarijo zdaj Sigetski junaki, z vodjem na čelu, nad turško derhal. Krogla udari Zrinskega in on pade; pa še leže se brani ujetja. Njegovi se bijejo, pobijajo, pa tudi padajo. Persi in obličje je vsakemu z ranami pokrito. Zrinskega zadene pušica in potem krogla; še je živel, pa zavednosti ni imel. Janičarji, strašnega protivnika onemagati vidéci, zavriškajo, ga vzdignejo in nad glavami k agu nesejo. Tu ga položé na top, ki se je po svojem zgubitelju „Kacianar“ imenoval, ter mu odrežejo glavo. Tudi tovarši so že do malega popadali s častito smertjo, — odpor neha, ker ni mož več, ki bi se branili. Kupoma derejo zdaj Turki pri odpertih vratih na grad. Strašno razsajata meč in ogenj. Kar še ostane živega, se vodi vjeto v turški tabor.

Med jetniki so bili tudi Zrinskega komornik, za-

kladnik in natakak. Turki so jim porezali brade in jih potem pred velikega vezira peljali. Ta jih praša po zakladih, pa ponosno mu odgovori natakak, mladeneč žlahne kervi: „100000 ogerskih zlatov, 100000 tolarjev, 1000 dražih kup in posod je Zrinski pokončal; kar je ostalo, leži v shrambi, in ni vredno 5000 zlatov, pa smodnika obilo; ali zdajci se bo unel, in oni ogenj, brez kterega bi se nikdar ne bili vi grada polastili, bo vaše pogubljenje.“ Mladeneč izgovori, in ta trenutek se potrese zemlja, gromovit tresk jim zabuči na ušesa in zrak se pomrači, kakor bi bil hudournik oblak pritisnil. Ko se turška vojska iz zmame spet zave in pogleda, ni vidila več ne stolpa ne notranjega grada, vse je razdjala sila smodnika, in 3000 Turkov, jedro armade, je v njem strašno poginilo. Tako se je izpolnil Zrinskega namen, ki nakloni strašno izgubo Turkom še po smerti in jim družega ne prepusti, ko prah in razvalino.

Glava Zrinskega je bila dva dni v taboru na ogled postavljena. Turki ogledujejo z grozo in čudenjem junaka, ki jim je toliko bratov pokončal. Več ko 20000 jih je padlo v boji, 3000 jih je grad raznesel. Najserditeja bitva z Maksimilianom bi jih ne bila več vzela. — Edini Zrinski je obvaroval tedaj cesarja in kerščanstvo; on je nadušil malo trumo v naj stanovitnejšo brambo; odvernil je Solimana od poti in potem, pogubivši mu najboljše vodje in vojščake, ostrupil mu samemu starost, da je na sigetski planjavi pred neoskrunjeno slavo, pa tudi življenje pustil.

Z vso častjo je bilo truplo junakovo pokopano. Njegovo glavo pa pošlje Mehemet Sokolovič svojemu bratu Mustafu, Budinskemu pašu, da naj jo on cesarskim izroči. Muštafa jo pošlje torej Salmu, cesarskemu vodju v Rabo z besedami: „Tu vam pošlje, veliki vezir, glavo najserčnišega junaka, vašega prijatla“. Truplo njegovo je dal, kakor se tacemu junaku spodobi, častito pokopati.

16.

V spomin Valentina Vodnika.

Spisal Prešerin.

V Arabje pušavi	In miro nabera
Se tiček rodi;	Netruden vse dni,
V odljudni gošavi	Se vbada, se vpera,
Sam za-se živi.	Za smert le skerbi.
Só zvezde sēstrice,	Germado 'z njih dela
Mu mesec je brat;	Prilēten samcē,
Ni dano mu tič'ce	Ko pride smert bela,
Si družice zbrat.	Na nji se sožgē.
Za-nj družba ne mara,	Vun plane 'z plamena,
In on ne za njo;	S svetlobo obdan,
V samoti se stara,	Sloveč'ga imena
Mu leta tekó.	Tič Fenis na dan.
Naj slajše dišave,	Tak pevec se trudi,
Ki za nje sam ve,	Samoten živi,
Naj zlahniše trave,	Se v slavi, ko zgrudi
Kadila drage.	Ga smert, prerodí.

17.

Čertica iz življenja cesarja Jožefa II.

Spisal J. Kosmač.

Enega dné šeta po ulicah nekega dunajskega predmestja gospod naj visokojšega stanú sam in po domače napravljen, tako, da ga ni bilo lahko spoznati, ter vidi bližati se fantiča, okoli dvanajst let starega, z očmi v tla pobešenimi in objokanimi, kateri ga strahoma darú in pomoči poprósi. Prijetno obličje fantiča, žalost njegova in mili glas njegov neznanega gospoda ganejo tako, da na mestu obstoji ter pravi: „Kaj te sili beračiti? govori!“ — „Ah, premili gospod!“ mu fantič odgovori, „silna nesreča mojih starišev — bolezen moje mamike.“ „Kdo je tvoj oče?“ — „Kupec so bili njega dni, imeli so srečo pri kupciji in prijatlov dovelj. Toda eden njih tovaršev

ki je prišel v kupčiji na kant, pripravil je tudi očeta na beraško palico. Niso mogli preživeti žalosti in zlega, ki sta jih zadela, umerli so pred enim mescom v veliki nesreči. Zapustili so mater mojo, mene in mojega bratca v nar večem pomanjkanji. Sedaj so nama tudi mati mila zboleli — in glada nam je poginiti. Sramujem se scer beračiti; vsacemu, kdor me le pozná se bojim stopiti pred oči. Vi, blagi gospod! ste prvi, kterege se prederznem prositi darú za svojo revno in bolno mater. Ah, usmilite se nas, prosim Vas ponižno, pomagajte nam!“ Curkoma se mu solze po licah ulijejo in jokati začne tako, da se gospodu v serce smili. —

„Stanuje li tvoja mati deleč od tukaj?“ ga gospod popraša. — „Konec teh ulic, mu fantè odgovori, v zadnji hiši, na desni róki, v tretjem nadstropji.“ — „Ni bilo še nobenega zdravnika pri nji?“ — „Ne, ravno zdaj mislim po-nj iti; toda skerbi me, s čem ga bomo plačali!“ Gospod v mošnjo seže, ter ga obdaruje rekoč: „Idi naglo po kacega zdravnika.“ Fantè neizrečeno vesel, ga za dar pohlevno zahvali, in se jaderno od ondot podá.

V tem je neznani gospod sklenil, bolno vdovo obiskati. Do hiše pridši, gré po stopnicah, in dojde v tesno stanico, kjer ne najde družega, kakor nekaj slamnatih stolov, pičlo kuhinske priprave, slabo mizico in posteljo, na kateri bolna vdova leži s slabo odejo ode-ta; zraven nje kleči fantič, sedem let star, kateri jo jokaje kruha prosi.

Neznani gospod se ji prijazno približa, jo miluje, ter jo začne umnemu zdravniku enako izpraševati po bolezni, ki jo je, in kadaj napadla. Ona mu jokaje celo bolezen razodene. — „Ah, preblagi gospod! iz prevelike žalosti izvira moja bolezen; ni me v stanu ozdraviti nobeno zdravilo. Le smert bô moji nadlogi in žalosti konec storila; ah! da bom mogla uboga otročiča brez tolažbe v naj večem pomanjkanji in revšini zapustiti.“ Gospod, ginjen silne revščine, tolaži ženo ter jo opominja, da naj v božjo milost zaúpa rekoč: „Draga moja, nikar ne obupati! Kjer je

nar večja sila, je božja roka nar bolj mila“, pravi stari prigovor, „Bogu se izročite, on vas gotovo ne zapusti. Upanje imam, da boste kmali okrevala. Zdravilo vam bom zapisal. Imate pajirja kaj?“ — Dobi se ga že kaj, in mu listek ravno od tistega odterga, na katerem se je deček njeni pisati učil. Ko je gospod list napisal, reče ji: „Ta pripomoček, ki sem ga napisal, ozdravi vas gotovo; to drugo pa, česar bo še treba, poskerbimo že pozneje. Z Bogom!“ — Tako reče gospod, list na mizi pusti in gré.

Sedaj prisopi starji fantič domu. „Priserčna mamika!“ ji pravi, veselite se, Bog se nas je usmilil. Pogledjte denarje, ki mi jih je pred kako uro nek gospod podaril, dovelj jih bo za več dni. Po zdravnika sim bil stopil, pri ti priči mora tukaj biti. Potolažite se in ne žalujte več! — „Oh, preljubi otrok! pojdi sem, da te objamem“, mu pravi nekoliko potolažena mati. „Sam Bog je tvojo nedolžnost uslišal. Gospod, nisim ga poznala, je bil že tukaj, ravno kar je odšel, in ko me je za bolezen natanko izprašal, je zapisal zdravilo, tam na tisti listek, ki na mezi leži.“

Med tim pogovorom poklicani zdravnik v hišo stopi; fantek mu pokaže napis zdravnika, ki je nepoklican sam k materi prišel. Zdravnik napis v roko vzame, ga prebere, kar ostérmi in pravi: „Žena! veselite se, gospod ki je bil pred mano pri vas, je vés drug zdravnik kakor jez; več vam bode teknil njegov napis kakor vse zdravila, ki bi jih vam jez svetovati zamogel. Neznani gospod, ki je poprej pri vas bil, je — naš presvitli cesar Jožef II. Napisal vam je list, po katerem vam je iz svojega lastnega zaklada vsako leto 300 goldinarjev odšteti ukazal, in zraven tega tudi za vaše otroke skerbeti obljubil“.

Žena to slišati, ne more se veselja zavediti. Na kolena se s svojima fantičema verže, ž njima vred roke povzdigne in moli: „Poverni sam Bog ti milostljivemu cesarju njegovo brezkončno dobroto!“ Bolna vdova se

je kmalo ozdravela. Vsaki dan je sedaj srečna družinica molila za milega cesarja; dan pa, o katerem jim je došla tolikošna dobroti, so praznovali vsako leto še posebno pred obrazom svojega velicega dobrotnika, kterega je vdova si kupila in v izbici vedno venčala z naj lepšimi cvetlicami, ki jih je le dobiti zamogla.

19.

Slovenci na Ogerskem.

Po P. Kozlerju.

Zapadne županije ogerske kraljevine, med Donavo in Muro, so v narodopisnem obziru ravno tako zanimive kakor malo poznana okrajna. Skozi njo gre vzhodna meja nemškega jezika, in že zavolj tega zasluži natančnejše pregledana biti; važneje in zato tudi zanimivše je, ker mnogi česki, slovaški, hervaški in slovenski prebivavci na avstrijansko-štajersko-ogerski meji člene te verige stikajo, ki veže severne Slované z južnimi, in poterjujejo zadostno že mnogokrat izrečeno mnenje, da so v tej okrajni nekdanje le Slovani prebivali, ki so bili pa od naselitev Madžarov in Nemcev prederti in v posamezne jezične osredke razdeljeni. Tako nahajaš v avstrijski nadvojvodini pod Anišo v okrožjih nad in pod Manhardskim hribom posamezne česke, slovaške in hervaške sela, v okrožju pod Dunajskim logom hervaške sela Cimov (Hof), Cindrov (Au) i. t. d.; v Požonjski, Možonski, Šopronski, Železni, Zaladski in Šimeški županiji Hervate, in v treh poslednjih tudi Slovence.

Ogerski Slovenci prebivajo v Železni in Zaladski županiji na 16 štirjaških milj široki okrajni, ktera ima proti severu reko Rabo, proti zahodu in jugu štajersko, in proti izhodu Novanski distrikt in terg Doljno Lendavo za meje. Teško bi se v našem delu sveta narod našel, ki bi, tako majhen na številu in v svojem razprostrenju,

s toliko sebi tujimi rodovi vkupej živel; tukaj nahajamo Slovence, ki se Madžarskega dotika, med tim ko stavi proti zahodu, bi rekel, vogelni kamen k nemškemu in romanskemu narodu. Zapadni in južni del od ogerskih Slovencev posedene okrajne se vkup derži in ni najti v njem mešanih sêl; v severnem in izhodnem delu pa nahajamo sela, v kterih živé Slovenci z Madžari in Nemci vkupno. Razun te okrajne živé Slovenci tudi še v ši-meški županii z Madžari pomešani v selih Büközd, Mihalyd, Lisco, Path, S. Paul, S. Peter, Sand in drugih.

Te Slovence imenujejo ogerske uredne pisma po zmoti Vandale (Vandalušok), in njih jezik je v diecezanskem imeniku Kámenske škofije (Stein am Anger, Sabaria) zaznamovan ko „vendo-slavica lingua“ — oni sami se imenujejo Slovence.

Od teh Slovencev posedena okrajna je proti severni strani gorata, kamnita in nerodovitna, proti južni nasproti plana in močvirna, ker tukaj se vlivajo v Muro dereči potoki Pretoka (Lendava, Limbach), Čer nec i. t. d. večkrat čez bregove, in potopajo polje, posebno okoli Sobote (Uisnitz), Turniša, Belatinc in Černčove. Nado pridnega seljana uničujejo tukaj mnoge povodnji, ki prinašajo tudi zdravju prebivavcev teh krajev mnogo škode. Razun znanih rek Mure in Rabe nahajamo v tej okrajni še imenitniše potoke Dubeo, Kerko, Mokužo in Sinčeki potok.

Cela ogersko-slovenska okrajna šteje okoli 170 tergov in sel, ki so 21 katoljškim in 5 protestanškim plebanijam (faram) pridruženi. Ležé v politiškem obziru v Zaladski županii.

Ogerski Slovenci so večidel visokoravne postave, in srednje velikosti, širocih pleč in terdnih krepkih kosti. Prebivavci Murske planjave so zavoljo nezdravega močvirnega puha slabotnejši in suhlejši, in toraj tudi krotkejši in miroljubniši; nasproti je planinar krepak in zdrav, in presega une v živosti, derznosti in zvitosti. Pijan se rad tepe. Ženske slovijo zavolj posebno čedne noše in sna-

žnosti. Če se ktera malo bolj umazana prikaže, precej jo poprašajo: „Je li pri vas voda pogorela?“

To ljudstvo, od detinskih let premenov vremena in revščine navajeno, je zdravo in malokrat bolno. Zavaljo pomanjkanja zdravnikov in zavalj studa do zdravile prepuščajo bolnike naravi ali vražnim sredstvom starih babel, za katerimi večidel tudi obleži. Navadne bolezni so: treslika (merzlica) posebno v planjavi, griža, protin in pljučnica. — Sploh so radi židane volje in zadovoljni; tugo in revščino s poterpežljivostjo terpé.

Živež je živežu drugih Slovencev enak; krompir, repa, kisló zelje, kakor tudi kaša iz prosa ali turšice, ki jo „ganica“ imenujejo, so navadne jedi kmetovavca. Tanko zvaljano, z ajdovo moko potreseno in pečeno testo imenujejo „hajdinača“, z repnim semenom potreseno „repnjača“, in z repo „gibanica“. Te jedí, kakor tudi poletí špehovo salato ali kuhano sadje štejejo med boljše in prijetniše. Kruh pekó v hribih iz mešance turšice, ovsa in družega žita; pridelano bolje žito v bližnjih terjih poprodavajo, da morejo doma v družih rečeh izhajati. Vina v gorah veliko in precej dobrega pridelujejo; tudi ga morejo gorjani veliko prenesti; prebivavec planjave, slabotnejí, zmernišega in revnišega življenja vajen, se kmalo upijani.

Gostoljubje se mora, kakor pri Slavjanih v obče, tako tudi pri njih za národno čednost priznati. Gostje napravljajo o ženitbah, o žegnanju in o posebnih priložnostih.

Narodne šege pri snubitvi, zaroki, poroki, in ženitvi so enake navadam drugih Slovencev.

Pogrebi so zlo prosti. Po tednu žalosti napravljajo žalostno gostje.

Verlega šafařika opomba: „Kjer je Slavenka, tam je tudi petje“, velja tudi pri teh Slovencih, posebno pri prebivavcih gorá. O tihem večernem mraku se shaja mladež pred tergom ali vasjo; glas njih pesem odmeva iz hribov in dolin, iz poljan in vinogradov. Več-

krat se snidejo pastirji, katerim se odraščeni pridružijo, spevat o večerni zori mile domače slavjanske pesmi. Navdušena narodna poezija je prihranila tudi tukaj marsikako hrabro pesem slavnih prededov stermečim vnukom, in pridni nabiravec narodnih pesem najde tudi tu mnogo krasnega, posebno iz turške dobe. Ravno ta kraj je gledal naj bolj kervave bitve s turškimi divjaki, ker leži blizo Viseka, ktereга je neumerli dalmatinski junak Niklas Jurišič tako možko branil.

Jezik ogerskih Slovencev je jeziku bližnjih štajarskih Slovencev naj bolj enak. Toda se razdeluje tudi v več narečij, in vsaki kraj jo drugače zavija, kakor bolj se Madžarom, Nemcem ali Hervatom približuje. Naj bolj se loči od drugih narečje prebivavcev v dolnjem Sineku in v Štefanovcih, kjer besede zelo zategujejo, in mnogokrat *u* kakor *ü* izgovarjajo.

V duhovnem omikanju in jeziku tega slovenskega naroda se je še malo, skoraj celó nič storilo. Duhovne so iz pomanjkanja izobraženih Slovencev volili zdaj iz Hervatov, zdaj iz Slovakov; v naj novji dobi celó iz Madžarjev, ki še niso znali čisto slovensko pridigovati. Stoletja je moralo ljudstvo brez tiskanih bukev biti; duhoven je bil primoran prestavljati si evangeli, preden je na prižnico stopil, iz latinskega ali hervaškega; kako se je tu na čistost jezika gledalo, si vsakdo lahko misli. Med katoličani je pripomogel posebno fajmošter pri Sv. Benediktu, Nikolaj Kuzmič, veliko. On je prestavil nedeljske evangelje, ki so prišli na stroške škofa Szily-ta 1780 v natis. Kuzmič je izdal tudi pesmarico in molitvine bukvice na svetlo, bukve za bolnike, veliko in majhno abecedo, katehizem in majhno sveto pismo.

Protestanti so dali v letu 1771 novi zakon natisniti, pozneje tudi pesmarico pod naslovom: Gradual, in manje molitve in šolske bukvice. Te knjige so pisane večidel v madžarskem pravopisu; le redko se dobi še kakošen iztis od njih, ker so kmalu vse pobrali in drugih nikoli tiskali niso.

Kmetovavec.

Spisal A. Pirnat.

Na vertú, z drevjem nasajenim,
Preblago hišico imám,
Obdana s poljem je rumenim,
Za dom gosposki je ne dam.

Tam unstran bistrem ob potoki
Ležé zeléni travníki,
Med nogradi v prijazni loki,
Pa bela cerkvica stoji.

Na vertu z drevjem nasajenem
Prezlahтно sadje mi zori,
Na bližnjem polji pa rumenem
Se klasje zlato mi bleščí.

Zeleni travniki dajejo
Mi klajo za živinico,
Vinogradi pa prinesejo
Presladko vinsko kapljico.

O zgodnej zarji mlad'ga dneva
Me zvon iz bele cerkvice
Budi, moliti mi veleva ;
Po tem pa dela lotim se.

Grem tje na polje al dobrane,
In orjem, sejem al kosim,
Ter veličanstvene narave
Vladarja Stvarnika častim.

Tako mi mine dan veselo,
Ker je prigovor vsak'mu stan':
Da človek naj živi za delo,
In dela za življenje, — znan.

In kadar solnce milo daje
Dolinam, hribčikom slovó,
Jaz tudi, delo dokončaje,
Vesel, dovoljen grem domó.

Naj, kupec, ladje ti bogate
Po sinjem morji plavajo,
In naj, rudar, rumene zlate
Ti rudorovi davajo:

Jaz dovoljen sem s kmetijo 2
In svojo ljubo hišico,
Ne menjam z vaji bogatijo,
In z žlahno nošo vajino.

Res, dostikrat mi pot od čela
Pri težkem delu se cedí,
Ko sneg zapade polja, sêla,
Pa ostra zima mi grozi.

Al saj stanú ni brez težave,
Med cvetki tudi tern tičí; —
Dovoljnost vir je sreče prave,
Ki nam življenje osladí.

Zato, dovoljnost! mati sreče,
Le zvesta bodi meni ti;
In ti, o Bog, blagodareče
Ne utegni svoje roke mi.

21.

Kakor pravo tako zdravo.

Serbska narodna pripovedka.

Poslovenil Svetec.

Ko so svetniki po zemlji hodili, gredo enkrat Bog (Kristus), sv. Peter in sv. Pavel vkupej, in pridejo k nekemu siromaku, ki je imel mali vinograd, in v njem kočico, pa ga iprosijo, da bi jim nabral grozdja, da bi jedli. Siromak vzame precej cajnico, pa ide k tersu, ki mu je najbolje grozdje rodil, in začne tergati; al Bog zakliče iz kočice: „Nočem od tam, ampak natergaj mi od onega sosedovega tersa“. Al siromak mu odgovori: „Kakor pravo, tako zdravo! jaz tega ne morem storiti, dokler sem živ“. Sopet mu Bog reče: „Ali pojdi na moj odgovor! Kdo te bo neki vidil?“ Siromak sopet odgovori: „Kakor pravo, tako zdravo! Ako nevidijo ljudje, vidi Bog. Jaz tega za glavo ne morem storiti; ampak

bodite z mojim zadovoljni“. Svetniki na to umolknejo, sedejo ž njim okoli mize, počijejo in jedo grozdje, potem se dvignejo, da bi šli, in uprosijo siromaka, da bi jih izvedel na pot. Starček precej vstane, in se oberne, da bi jih peljal; ali ko se on od kočice oberne, vzame Bog goreč žarek, pa ga vtakne v streho. Starček jiin zvéde na pot. Kadar se jamejo poslavljati, pogledajo na siromakovo kočico, al ona je bila v plamenu. Starček hiti v svoj vinograd, in svetniki vprašajo Boga: „Kaj se je, Gospod, ta siromak pregrešil, da si mu še to revno kočico požgal? Vidiš, da se še od tebe ni dal pregovoriti v greh“. Bog jim odgovori: „Ravno zato sem mu kočico zažgal, ker je siromak in serca pošterega, prav dela in dobro misli. V oni koči so nekdaj hudobni ljudje prebivali. Ti hudobneži so pomerli, in za blago nihče ne ve, kakor jaz sam. Ta siromak je služil svojega gospodarja vso svojo mladost verno in z velikim trudom, dokler si je to mestice prislužil. Pa je bil s tim, kar je imel, tako zadovoljen, da nikdar mesta, kjer kočica stoji, ne bi prekopal, al zdaj ga bo moral prekopati, ter bo našel, kar je pred Bogom zaslužil.“

Svetniki to čuvši postojé, da bi vidili, kaj bode. Siromak se verne v svoj vinograd, in vidi, da mu je kočica v prah zgorela; vzdihne britko, in reče: „Hvala Bogu tudi za ta dan. Kakor pravo, tako zdravo!“ Pa vzame motiko, da bi razgrebel pepel. Kakor mahne z motiko, zadene na sodec, izvali ga vun, in najde v njem silo blaga. Vidivši to blago obraduje se, vzdihne in reče: „Hvala Bogu za njegov dar! Kakor pravo, tako zdravo!“ S tim blagom pozida na nestu veliko poslopje, in je glava onih, kterim je v mladosti zvesto služil.

Pajek in pajčina.

Spisal J. Navratil.

Pajek ima na zadnjem koncu života šest bradovičic in v vsaki bradovičici tisuč, v vsih šestih tedaj šest tisuč neznano majhnih luknjic, iz katerih svojo pajčino izpušča ali prede. Svojo navadno nit prede iz vsih šest tisuč luknjic; in vendar je ta nitka še drobneja od svilne. Nit naj manjšega pajka je tako drobna, da bi se za debelost človeškega lasu sila veliko takih nitk potrebovalo. Če pa pajek hoče, zamore tudi iz vsih luknjic na enkrat 6000 nitek, vsako za-se, presti. Mreže pajki za to delajo, da bi se v njih kaka muha ali druga živalica vjela. Kadar živalica va-nje zabrede, skoči pajek naglo iz svojega kotička, zagrabi jo za vrat, zakólje, in — je li lačen — tudi prec kerv iz nje popije. Če pa ni ravno lačen, živalico le zakolje; potem pa se krog nje vertí, ko da bi jo s čim opletal, da bi mu ne ušla. In zares se vidi čez nekoliko časa, da je vjeta živalica z drobno drobno mrežico preprežena. Ta mrežica obstoji iz samih tistih nitok, katerih na enkrat 6000 vsako posebej iz sebe izpušča. Ravno tako prepréza tisto živalico, naj že bo komar ali muha ali gosenca i. t. d., ktera tačas, dokler on jedno morí, v njegovo mrežo priletí. Kadar ga pozneje lakota napade, ji pa kerv izpije. Veliki pajki, na visokih nogah, si love tudi majhne pajke za živež.

Pajek prede včasi iz pajčine med drevesoma, germoma, koloma pri plotih i. t. d. tako lepo zvezdi enako mrežo, da se ni prečuditi. Kako umetno, kako enakomerno, in pa kako hitro je narejena! Ni ga umetnika na svetu, ki bi enako zvezdo iz tako tankih nitok tako enakomerno in pa tako urno naredil. Ako pajka pri takem delu najdeš, glej natanko, kako se zraven véde; z veseljem ga boš gledal, čudil se in gotovo mislil: „kako moder je vendar Bog, in kako velik v svojih

delih je on!“ — ter ravno s tim bodeš neskončno modrega stvarnika spodobno častil.

Če hoče pajek z visočine na tla priti, da bi mu ne bilo treba po kaki reči doli lesti, pripne svojo navadno nit, ki je enmalo lepasta, na mesto, na katerem on stoji; po tem se z glavo navzdol spušča. Pripeta nit prihaja sedaj, ko da bi se od kakega klopčiča odvijala, skozi pajkovo bradovičico dalje in dalje, in tako pride na njej viseči pajek z višjega kraja na nižji, da si po ničem ne leze. Ako se hoče na ravno tisti kraj verniti, in je nit od zgoraj do tal še cela, se oberne z glavo proti niti, prime se je s sprednjimi nogami ter hitro hitro če dalje više poprijema, dotle da sopet nazaj na višji kraj pride, s ktereга se je bil poprej navzdol spustil.

Kako pa pajek, ki letéti ne more, svojo nit med dvema, včasi več od enega sežnja saksebi stoječima drevesoma ali vejama počez napne? — To skrivnost so nam učeni Vertovec s sledečimi besedami razodeli:

„Ko sem se pred več ko 40 leti od nemškega Gradca proti šent-Lenartu po stranski poti sprehajal, pridem na mesto, kjer mi je bil pajek s križem s svojo kaj umetno narejeno mrežo pot zaperl. Počasi stopim bliže in zares nič gerdega, nič ostudnega nisem našel na njem, ampak lepo pisano osemnogato živalico, da sem se zavzel. Navlašč mu mrežo razderem, vendar pa tako, da pajek na moji palici ostane. Tekal je po palici semtertje, al ni mogel pota najti, po katerem bi mi bil k nogam ušel; pripne tedaj na palico nitko, se po nji proti tlam spustiti. Jez pa pajka z nitko vred kviško vzdignem in mu palico podstavim, da sopet na nji ostane. To poskušnjo sva oba dostikrat ponovila. Viditi on, da tako nikakor ne more uiti, se usede na enem koncu palice, ter mota neprenehoma z eno zadnjo nogo več tisuč naj drobnejih nitek na enkrat iz svojih bradovičic vùn. Dasiravno ni bilo čisto nobene sapice, začno se vendar te komaj vidljive nitke na vse strani gibati. Čez nekoliko časa nitke enmalo z zadnjo nogo

k sebi povleče, viditi, če se je ktera že kje prijela. Ko se to še ni bilo zgodilo, je nitke na rečeni način veliko bolj podaljšal, in ko se jedna na peresubližnjega germa popade, zbeži on po njej, v tem ko je ob enem novo močno nit za seboj notri do peresa vlekel.“

Tako so se bili učeni gospod, takrat še mladeneč, z lastnimi očmi prepričali, kako da pajek svojo nit med dvema drevesoma ali vejama počez napne. Kakor sami pravijo, neizrečeno so se takrat veselili, da so bili to natorno postavo kakor radoveden mladeneč sami našli. — Ali niso to čudavredne lastnosti? — Tudi jez sem se od popisanih lastnost pajka popolnoma prepričal, ker sem bil tudi jednega, toda navadnega brez križa na palico vjel. Čuditi se je nad vsim; sosebno pa se je čuditi nad tim, da more perva nit, ki je memo navadne veliko tisučkrat tanjša, vendar pajka deržati. Tudi oblačilo pajka s križem, če ga natanko ogledaš, je tako lepo, da se ni prečuditi nad njim; naj lepši baržun naj se skrije pred njegovo kožico.

Ni resi, da so pajki strupeni; neki menih po imenu *Minazi* jih je celó brez vse nevarnosti jedel. Noben pajek ne pika; ampak vsi so pohlevne stvarice, ki te s tim, da vedno svoje mreže nastavljalo, dobiti si kaj živeža, k delavnosti in pridnosti opominjajo.

23.

Iz prvih psalmov.

Preložil M. Valjavec.

1. Psalm.

Blagor mu človeku, ki nikoli vodil
Ni po sledu svojem ga совет hudobnih,
Blagor, ki po stezah grešnikov ni hodil,
Ni sedel na stolu zasmehunov zlobnih!
Ampak čigar volja božja je postava,
Mu Gospodov zakon noč in dan so misli,
Kdor po tej postavi žitja tir vravnáva,
Ki hotenje le mu Visjega je v čisli.

On bo kot drevesee čversto kraj potoka,
Zasajeno v parsti budni rast veselo,
Ki donaša vedno sad svoj za obroka,
In ne bo mu perje nikdar ovenelo.

Speh imel v početji, speh bo v reči vsaki,
Kar ravnal bo, srče solnce mu poseje.
Ne takó hudobni; prahu so enaki,
Veter ga razpiše, sapa ga razveje.
Ne sterpi pri sodbi, ki je zel po plodu,
Ne obstane v zboru dobrih in pravičnih,
Kajti pot pravičnih znana je Gospodu,
Kaznovavec zlih bo pot končal krivičnih.

24.

Triglav.

Po Rosthornu.

Veselo smo pozdravili jutro 17. julija, ker nam je obetalo izpolniti naše goreče želje. Zgodaj se vzdignemo iz Bistrice na pot proti velikanu južnih apnenih planin. Srednja Vas je bila zbirališče naše družine, ki je obstajala iz šestero potnikov, dveh vodnikov, in petero družih pogumnih kmetov. Oskerbljeni s palicami, derezami in vsimi drugimi potrebščinami za tako pot, smo se deržali s konca planinske poti, ki je še precej dobra bila. Vodila je k baron-Cojzovim rudnikom.

Čez dve uri hodá pridemo na planino, ki se ji pravi Volkanca, kjer smo vpervo počili, da bi se enmalo očverstili, ker je vročina hudo pritiskala. Odtod se je pot polagoma čez planine vzdvijala, dokler ne pridemo do gojzda na južnem robu gore Dolsta, ki nam je odkazaval precej slabo, memo brezdnov deržečo ali ne nevarno stezo, ki je ob kraji s previséčo travo obraščena bila, kar neiskušenega lahko zapelje, da vratolomen korak stori. Potem smo mogli čez kamenito prevalino, da bi v predelu ruševja (cretja), ki se tu začinja, bolj navkreber zavili. Od pota trudnim so nam neke ovčarske kočé, kjer smo počili, prav zaželjene bile. Imeli smo od odonot tudi

prekrasen pogled na Bohinsko od Savice pretekano jezero.

Pokrepčani odrinemo naprej, ter lezemo čez skale, kjer le ruševje raste, dotle da proti večeru na konjsko planino pridemo. To je kotlina jednolična s sterim skalovjem belega apnenika obdana. Skalovje kaže tam pa tam roglje in škerbine. Proti vshodu vzdiga se Ciklimar in Dolst, proti zahodu Miheli verh, Brevo in Baba-Marica, proti jugu Cesar in Stol, proti severu molita mali in veliki Triglav navpik proti nebu. Malo drevja, večidel ruševje, ima ta dolina, ki se ji Belo polje pravi. Tla so iz črne persti. Tu stoji deset pastirskih koč, kjer smo nočili. Že ob treh zjutra smo bili sopet na nogah, povžijemo nekaj žganjske pijače, ki je na tacihi potih najboljša reč, ter se vzdignemo na desno roko proti zahodu, kjer smo jedno uro hoda po sledu steze hodili. Na tej stezi je treba dobro paziti, posebno dokler je še mračno, da se človek ne spodtakne ali ne spolzne.

Kmalu se obrnemo proti severu; pot je bivala zmer sternejša, gredé včasih po meli in po grušcu, včasih po kamnjih ploščah, kjer že ni več ruševja; le nekaj planinskih medlih cvetlic je kazalo, da življenje tukaj ni še popolnoma ugasnilo. Tako pridemo do nekih posameznih, starih snežin, čez ktere nam je bilo čedalje bolje v sterma iti. Grušec in odmeklo kamenje se nam je vedno bolj množilo, kar hojo, ker izpod nog uhaja, hudo zavera, in človeka zelo zelo trudi. Grušine se verstijo s snežinami, ki so potniku na tem težavnem potu prav po godu, ker tukaj lahko počije in lože hodi. Zmerzla kora brani, da se noga ne vdere, pa tudi hladi.

Gremo naprej proti severu vedno sterneje, da pridemo do sten navpik v nebo molečega Triglava. Tu bi človek mislil, da je vse hoje konec, ker komaj majhna, z gruščem in snegom napolnjena prepoknja skale odpira pot naprej, ki proti severo-vshodu derži, ter se zavolj svoje podobe „Triglavske vrata“ zove. Človek se mora tukaj siloma preriti, ter pride v nekako sedlo, po

kterem se gre dalje proti verhu. Na vshodno in zapadno stran stermijo stene navpik, le proti severu, kjer je odperto, more pogledati oko, kjer se spodaj Gorotan prostira. Tukajšna pot je zelo nevarna, ker se pogosto kamni tergajo; in res so kosovi tacih kamnov trem naše družčine blizo glave memo veršeli. Prav milo je viditi očesu malo cvetličico, ki se *Myosotis nana* Vill. imenuje. Nahaja se po vsem tem potu do vrat, in ima velik, moder cvet. Bili smo tu primorani ob zahodnej navpičnej steni stopnice iz kamenja zložiti, da bi dosegli po njih neke izmole, ki so bili scer previsoki, z rokami, in smo lezli po vsih štirih eden za drugim na verh te stene. Kmalu pridemo na boljši pot, obrnivši se proti jugu, pa ni dolgo terpel, ker smo sopet pod stermino prišli, kjer smo se zavolj čezmoleče skale na globino prevešati morali. Komaj prestavši to težavo nas je čakala že druga še huja. Čez strašno prepast bilo je iti. Al bližnji konec naše hoje ni pustil, da bi bili nevarnost resno preišljali, ampak prejdemo serčno, predno je imel strah čas na misel iti. Tacih, le vajeim lovcem prehodnih mest je nasledovalo še več; al zadnjič čez polpeto uro težavnega plezanja dosežemo verh malega Triglava. Po pravici se sme pot dotlej težavna in nevarna imenovati. Treba je terdne glave, hladnokervnosti, in velike moči. Ali naj težavneje nas je še čakalo.

Stopimo nekaj korakov niže, ter se obrnemo proti jugo-zahodu. Tod pridemo na greben, ki je bil 12—15 palcev širok, in po obeh straneh z brezdnom obdan. Čez-nj smo morali iti, kar je bilo tako nevarno kakor težavno. Razjedeno in razpokano kamenje po grebenu težavo še množi, ker ni samo zelo ostro, ampak je tudi tako neštavitno, da nisi nikoli gotov, ali se ne bo ukrušilo in s teboj vred v brezdno zletelo. Čež greben smo se raji plazili, kakor ga jezdili, ne samo ker je hitreje, ampak je tudi varneje, ker se človeku, leže na tleh, ne bi lahko v glavi zvertelo.

K sreči je ta pot le 15—20 sežnjev dolga. Herbert, na ktereга ta greben derži, se kmalu zgubi,

ter se z enakim grebenom končava, ki je 12—15 palcev širok, po katerem se do naj nevarnejšega mesta cele te poti prilazi. To mesto je stena sterma, skorej navpik moleča, ki na enkrat pot čez greben pregraja. Počasi in previdno, in samo tje gledé, kamor noga stopa, se vzdiga človek od grebena, in gleda, da bi oklepaje se z nogami in rokami skalnih robov na verh stene vzplezal.

Malo stopinj, in človek stoji na širokem verhu, odkodar se v nekaj minutah na veliki Triglav pride — pogumnega plezavca cilj in konec. Verh velikega Triglava, ki ima 2—3 sežnje na širino, in 12—15 sežnje na dolgost, je ozek, zelo oblokast herbet, ki se od severo-vshoda proti jugo-zahodu poteza, in je od strašnih brezden obdan. Na tem herbtu ste sopet dve višavi; severo-vshodna je višja. Tu stoji čtiro-ogelnik iz kamenja zložen, na katerem je Bozjeva piramida stala. Na sredi čtiro-ogelnika je kamen, v kterega je križ in Bozjevo ime vdolbeno. Ta rogelj verha je brez snega, posut z apnenim gruščem; drugi nižji rogelj, na kterega se pride čez nekako sedlo, je ves pokrit z zmerzlim snegom. Tu je stal Bozjev bliskovod. Še se je svetel; rijè ni bilo zapaziti na njem, samo da je bil proti severu poprek zakrivljen. Ko ga je naš vodnik doravnati hotel, se je zlomel.

Kdor bi na Triglavu kamenje in tla preiskoval, bi malo našel, ali važnejši za zemljoznanca je pogled odtod. Kamenje verha je planinski apnik, razjeden od zraka, moče in zmerzali. Rastlinje že pri Triglavskih vratih nehava. Mah, ki je tam in tam po razpoknjah viditi, je jedina rasteča stvar, ki potnika še nekaj časa spremljuje. Sicer ne vidiš na tej kamenitej puščavi družega, ko sneg in siv apnik.

Pogled odtod popisovati bila bi poskušnja brez uspeha. Kdo bi se prederznil popisovati veličanske podobe sto in sto verhov, ki v nebo kipé kolikor oko doseže! Kako velikolepna je razlika pervinskega in drujškega sklada gor! Kaka razlika rastlinja se pod teboj odkriva, od neizmerne

morske poveršine gori do ledenih verhov srednih (centralnih) planin! Kaka krasota barv! Kaka svetloba! Belo, sivo, černo, modro, rumeno in rudeče vsih verst, mračno in svetlo, otemen blesk, inbela luč! Kako neizmeren obzor se odpira očesu od turških gorá tje do Apeninov! Vse hočejo oči obseči, pa nikjer ne more pogled mirovati; s hitrino misli leta naprej, bi se povsod rad mudil, ali proti volji ga vleče naprej. Naj smelejša misel je malo proti resnici. Pozabljene so vse težave, ki si jih terpel gori lazeč; tudi ne zmisliš nevarnost, ki te na povratku čakajo. Vse utopi neizrečeno pozorje, vse nepopisan občutek.

Triglav, edini lednik v kranjskem vojvodstvu, je mejnik karnskih in julskih planin, in najvišji verh v južnem potezu sredotočnih Alpov, ki se pri gori Monte-Rozi med jezeroma Lago di Como in Ogljo začenja, skozi Tiroljsko vleče, pri Triglavu razcepa in od tod na vshodno stran proti Hrovatii, Valahii, Sedmogradju, na južno stran proti Jadri, Bosni, Serbii in Macedonii izpušča. Visok je blizo 10.000 čevljev čez morje. S to višavo je glavni verh v južnem Alpvskem potezu, in ima samši stojé neizmeren obzor, morebiti najlepši pogled v celem avstrijskem cesarstvu. Njegova okolica očituje divjeveličansko sliko. Kamor pogledaš — suša, golina. Doli do podnožja ne ugledaš nič, kakor breztravne sklade skalovja, polno škerbin in rogljev, prepadov, stermin, grobelj, dolin navdol in navprek, pa brez življenja; ni bilke, ni studenca, nič kakor suho pečevje, goli sneg, rezno molčanje. Tu si povsod, kakor na zvoniku, na vse strani od stermin obdan. Proti severu vidiš lednik razpokanih sten, 200 čevljev visokih, proti zahodu gledaš ne manj strašne stermine, izpod katerih Soča izvira. Proti jugu imaš ravno tako steno in iz dna se vzdigajo verhovi Baba-Marica, Cesar, Ciklimar. Proti vshodu ti je greben, čez kterega se gori pride, skorej neviden, al na obe strani so strašne brezdna. Proti zahodu se vleče apneni vlak brez preterga

v sivo daljino, neznano, orjaško zidovje, 2—4 milje široko, strašno zavolj divje-razterganih skladov in zavolj ostrine silnih, golih peči. Široki herbti, rogljati, razpokani, kakor razvaline starih gradov in stolpov, so strašanskega obraza, iz kterege si vse lahko so-staviš, samo reda ne. Posamezni verhovi tega poteza, kakor: Matajor, Mangard, Peralba i. t. d., se vznášajo mogočno čez svoje sosede, ter dosežajo skorej višavo Triglava, vendar se temu orjaku vsi uklanjajo. Kolikor bolj se ta vlak proti Tirolom poteza, tim širji biva na videz, dokler ne dobi naposled podobe polumesca, v katerem so gore pokraj Eče med Vičenco in Verono, kakor potisnjene v ravnino in v môdreji daljini Apenine lahko razpoznati. To pogorje obmejuje na severno stran Zilska in Savska dolina, na južno stran pa benečanska ravnina.

Kako živa razlika se odpira tukaj očesu med goličavami apneuega pogorja in bohotnim rastlinjem Italije! Kako živo in krasno zelenje prokriva tam planjavo, od vodá, kakor srebernih nitk, prerezovano!

Najmogočnejša reka je Tagliamento, ki potresa stotino vasi s cvetjem. Dobro se rozločuje Videm, Pardenon in Trebiž; ali Benetke so se nam skrivale, čeravno bi se imele viditi, ker je z zvonika sv. Marka tudi Triglav viditi. Na jugovshodno stran se prostira precej gorata Gorica z gorami in dolinami, iz katerih smo Vipavo razločno razpoznali. Gore, ki se na to stran spuščajo, se zelo ponižujejo. Kakor bi bile po verhu plane, se razkrajajo, in lahko je čez-nje v doline viditi, torej imajo nekako valovito podobo. Samo na jugovshodnej strani se vzdiga Bistriški snežnik do planinske višave; prelepo se vidi Nanos pri Razdertem in razločno razpoznaváš goro Učko (Monte-maggiore) pri Lovrani na Istrijanskem.

Morje obmejuje ta obraz pri Benetkah, pri Pirani, Poli in Reki. Vse zalive in pomole ti kaže, vendar ne obdaja obzorja kakor pas, ampak kakor neizmerna vo-

dna planjava. Proti jugovshodu in vshodu vidiš prostran obraz pogorja in ravnine, ki se čez Kranjsko in Štajarsko razgrinja. Memo Ljubljane ugledaš Posavje in Zagreb; na levo stran pogorje Reko in Papak; enmalo bolj na jug Karlovec, in med gorami Klek, Pijano, in Pliševrico; in še dalje vidiš Bosenske in Dalmatinske gore; pa vse je valovito, sivkasto, brez planinskega značaja. Od Triglava na severno stran se poteza od zapada na vshod apnen vlak, ter pregraja Zilsko, in bolj spodej tudi Savsko dolino proti Podravju, in dela ob enem tudi mejo med Koroškim in Kranjskim. Pa vsi verhovi tega vlaka so nižji in stojé pod teboj; tako: Tavka, Unhold, Gailberg, Stol, Begunšica, Zelenica, Košuta i. t. d.

Na južno stran vzdiga se drugi višji vlak, ki je sicer na levem bregu Save, pa se mora vendar vsled svojega značaja k Triglavskemu vlaku šteti. V ta vlak spadajo: Kočna, Grintovec, Storžec, Mastagora, Ostrica, Radoha in Brana, ki se še do 8085 čevljev nad morje povzdigajo, in trojno mejo med Koroškim, Kranjskim in Štajarskim delajo. Čez te planine ugledaš zelo v nižini sredotočne laporne gore, ki so: Korin Saualpe, Kresenberg, Sirbica, Kребенca, Gerlica, Rakašpic i. t. d. 6000—7000 čevljev visoke, okrogle in do verha zelene. Med temi lapornimi in pred rečnimi vlaki leži podravska dolina, ki jo tu in tam naplavinski holmi od Celovške ravnine ločijo.

Naprej se vidi Glinska in Kerška dolina. Čez laporne gore se vzdigajo med Muro in Anizo višje, pa še k sredotočnim goram spadajoče peči: Hochgolling, Wildstell, Ajskar, Cinken i. t. d. Apnenih planin unekraj sredotočnih gorá ležečih zavolj višave sredotočnih nismo mogli viditi.

Naj veličastnejši pogled je pa na sredotočne granitne gore, ki se skozi 90 gradov obzoru od severa na zahod potezajo, od Veltnina do Hafnereka na Koroškem. V ledenem oklepu, polno zobov in rogljev, molé verh pri verhu visoko čez živečo naravo v čisteji zrak in

dvigajo tanke, snežnobeke stebre v neizmerno modro nebo. Iz orjaških kupov ledú stermi okoli 30 granitnih verhov najvišje verste v nebo. Imenujem samo: Hafnerrek, Ankogel, Grauenkogel, Glokner, Venediger, Gajeršpic, Orteles in Cebedul.

Navživši se prekrasnega gledanja, ki ga nobeden nas, dokler bo živ, ne bo pozabil, smo jeli nazadnje tudi na povratek misliti. Kmalu dosežemo pred rečeno najnevarnejše mesto, stermo, na greben deržečo steno. Vodnik naš se spusti, nekaj vznak derčeč, nekaj lezióč po vsih štirih in z nogami naprej proti dnu, ravno v tem položaji mi za njim, ki nam je noge prijemal in na skalne robe, ki jih še vidili nismo, postavljaj, v ktere smo dereze zasajali, da bi ne zderčali v prepast. Pri tem smo se za skale poprijemali, in se nismo pred spuščali, dokler nismo gotovi bili, da noga varno stoji. Tako smo pomagali eden drugemu, ter smo srečno do grebena prišli, čez kterega smo se preplazili, kakor gori gredé. Da te poti nismo brez strahu hodili, je tako res, kakor ne more drugač biti. Tako je šlo tudi čez drugi greben. Kadar smo na malem Triglavu bili, nam je bilo, prestavšim več nevarnosti in težave, že dosti lože pri sercu. Hiteli smo proti vratam. O poldne smo bili na Belem polji.

Tako je bila pot dokončana, ki nam je veliko veliko veselja napravila, in ki nam, razun trudnih udov, odertih rok in razterganih oblačil, nobenega neprijetnega spomina zapustila ni. Tù smo se očverstili, in dve uri počivali; potem se vzdignemo proti Fužinam, kamor smo po precej gerdi stezi z večerom prišli.

Jetnik.

Ruska narodna

Ne šumi mamka zelena dobravica,
Ne bran' mi, dobremu mladenču, misli misliti,
Kak se bom jutri odgovarjal pred sodnikom,
Oj! pred strašnim sodnikom, samim carjem.
Še me bo jel ispraševati pravoslavni car:
„Povej, povej junak, ti kmečki sin!
S kim si ti kradel, s kim razbojeval?
Je mnogo li tovaršev bilo vas?“
„Povem vse po pravici, pravoslavni car!
Da bilo nas tovaršev je čvetero:
Tovarš moj prvi bila temna noč,
Tovarš moj drugi bil jekleni meč,
Tovarš moj tretji bil je togi lok,
Tovarš četerti bil moj vrani konj.“
Še mi porēče pravoslavni car:
„Prav dobro, moj junak, ti kmečki sin!
Prav dobro odgovarjaš. Ker si kradel dobro,
Zato te bodem tudi z lepim darom daroval,
Z visokim domom v sredi ravnega polja
Iz dveh stebrov po koncu, iz jednega počez.

Slava kmetijstva.

Spisal Janez Zalokar.

Kmetovanje ni le naj potrebnīše, naj koristnīše, temuč tudi naj žlahnīše in naj veseliše opravilo, in kmetiški stan častitljiv stan.

Rečem, da naj potrebnīše opravilo je kmetovanje, ker živež je prva potreba človeka, in kmet redí vse stanove.

Tudi nar koristnīše je, ker daja naj gotovši dobiček, in je prva, prava terdna podpora države in blagostana domovīne in večidel rokodelstev in obertnistev, ker prideluje velike reči, ki jih obertniki potrebu-

jejo, pokupijo in izdelujejo, in s tim premoženje nabirajo, kterega med kmete in druge stanove po beratii sopet oddajajo, in pri vsem tem še sami bogatijo. Brez kmetije bi večidel vse to zastalo.

Pa tudi naj žlahniše in naj veseliše opravilo je, ker spolnuje kmet pravi namen, in ker kmetija stori, da domovino ljubimo in da se omikanje in izurnosti vkoreninijo in rastejo, in divjačnost zgine; tudi je kmetijstvo rojen prijatelj miru in pridnosti, in torej izvirek blazega življenja, lepih krepost in čednost, in nar več nedolžnega veselja. Kmetovavec naj tedaj svoj stan za ljub in v časti ima, in naj ga veselé njegove skerbi in opravila, ki jih ni bolj natornih, nedolžnih in koristnih od njegovih.

Od prvih ljudi beremo, da so kmetovali, in po njih sledu vse stanovitne in omikane ljudstva se ravnale in se v moči ohranile. Ktere ljudstva pa tega niso hotele, ampak so ali čede pasle in od njih živele, ali pa z lovom in ribštvom se samo pečale, so ostale vedno na nizki stopnji polikanosti in izurnosti, in ker niso svojega stanovitnega doma imele, so večidel preganjane in pokončane bile, kakor se godi še dan današnji divjim Amerikanom, ki se kmetovanja nočejo učiti, in se torej od divjaškega stana v častitljivi stan omikanega človeka ne povzdignejo.

Zatorej so vsi umni in modri vladarji, kakor pravi očetje ljudstva, kmetijstvo podpirali in častili, in s tim moč, pravo stanovitno bogastvo in blagostan sebi in narodu uterdili. Kitajski cesar še zdaj po nekdanji šegi vsako leto enkrat s slovesnostjo orje, in je to počesčenje kmetijstva imeniten praznik vsega cesarstva. In kitajsko cesarstvo je eno nar stariših, silno gostih prebivavcov, in Kitajci so blezo nar pridniši kmetovavci, ki toliko ljudi prerede.

Da prvo kmetovanje ni bilo tako, kakor pozneje, vsak lahko verjame. Takrat še ni bilo ne prave vednosti natornih postav kmetovanja, ne zadosti pripravnega orodja, ktero so ljudje le počasi po skušnjah poprav-

ljali in ali o priliki ali potrebi novega si izmislili in iznajdli. Tudi potreb takrat toliko ni bilo, ker je manj ljudi in jim manj zadosti bilo.

Pa tudi zdaj je pri nas med kmetovanjem in kmetovanjem velik razloček. Umno kmetovanje se razloči od navadnega in neumnega; umni kmet v vsem kmetuje in dela z mislijo, ima premislek, je iznajden, pretehtuje, kaj in kako bi bilo boljše, da bi nar lepši, in kar se dá nar veči pridelk in dobiček od svojega kmetovanja imel. Zatorej vpraša svoj um, posluša nauke družih, in pazi in gleda, željen kaj naučiti se, na poterjene skušnje in izglede umnih ljudi, da prilasti tudi sebi v svojem kmetovanji, kar spozna, da mu koristuje. Navadni kmetovavec pa je brez misli, dela po navadi kakor suženj, kakor druge vidi, ali po stari prejeti šegi, bodi dobro in pravo ali ne, in mu še v misel ne pride, in tudi slišati noče, da bi mogoče bilo, kaj bolje narediti, kakor je ded ali ujec delal ali oče njegov.

27.

Močélke.

Močélke (Infusionsthierchen) so neizrečeno male, sploh le s kukami ali z vekšavnimi steklicami vidne živalice, katerih je posebno neizmerna množica po močah in stoječih vodah.

Nekdaj so ljudje mislili, da se veliko gomazi izleže iz zgoj nesnage, ali iz vlažnosti. Tako so bili tudi za terdo prepričani, da močélke se same po sebi zaredé, ako se vode vlije na živališčino ali rastlinščino in toplota zraven pritisne; drugači pa da se nikoli in nikakor ne vplodijo. Ta napaka je marsiktere in tudi naravoslovca Okna v velike zmote napeljala. Slovesni naravoslovec Ehrenberg še le je v svojem spisu: „Die Infusionsthierchen als vollkommene Organismen, 1838“

dakazal, da tudi te nar manjši živalice se natorno in navadno plodijo, kakor druge živali. Skoz drobnogled, ki vsako reč milijonkrat zvekša, je Ehrenberg vidil, da so na tistih krajih, kjer so se močelke po nalivanji vode pokazale, njih gnjide ali neizrečeno majhne jajčka že poprej bile. Te močelče gnjide so namreč tako majhne in tako lahne, da jih zemeljski sopar prav lahko kviško dvigne; z dežjem doli padajo, nar manjši sapica jih iz mesta na mesta prenaša; kar s samim dihanjem jih silno množico v-se vlečemo. Ako tedaj k tem gnjidam pride primerna toplota, se začno leči, kakor piščanci iz kokošjih jajc; ako se hranijo tri tedne v ravno toliki toplini, kolikoršna bi pod kokljo bila. Tako delajo po Egiptovskem, kjer se piščeta v gorkih pečéh ležejo, ter iz košare jajc košaro piščančkov dobijo.

Sicer pa je plojenje in plemenjenje teh živalic različno, kakor pri večjih živalih, in pa tako obilno, da se jih iz ene živalice, ako ni kacega pokazka, utegne do šestnajst milijonov en dan razplemeniti.

Vse te zverice imajo usta in znotranje preživne in prebavljavne orodke, so tedaj pravi organizmi ali životnice, ne pa brezredne smerkolinke, ki bi skoz poverh-nino živež v se jemale, kakor so poprej mislili. Marsiktere rudnine, kakor neki kremen, likavniki (Polierschiefer), tripli, polopalniki i. t. d. niso nič družega, kot zgolj vklepi neštevilnih močelk.

Nektere močelke se vedno zibljejo po svoji močavi, druge na nekakem receljnu mirno sedé. Živijo se nekaj od razpadajočih živališčin in zeliščin, nekaj ena drugo žro. Da se s prostimi očmi sploh ne morejo viditi, je lahko spreviditi, ker manjši zmed njih merijo komaj tri tisučin del ene ride ali linije.

Kratkočasnica.

„Svitek se zahvaluje!“ „Kožuh se zahvaluje!“

Spisal M. Stojan.

Pri Turcih je navada, da se k ženitninam, ki sploh po tri in celó po sedem dni terpé, vsa žlahta povabi. Ženina, ki bi to opustil, bi psoval vsak Turčin lakomnika, napuhneža, in celó krivoverca.

Zato pa tudi ni važnejšega in trudnejšega opravila pred vsako ženitnino, ko imena vsakega iz žlahte in njegovo stanovanje izvediti, ker se žlahta včasi po celi veliki okolici razrase. Večkrat pridejo na ženitnino ljudje katerih še ženin nikdar vidil ni, težko kdaj njih ime izgovoriti slišal: svatje mnogokrat eden družega ne poznajo.

Tako je bil enkrat tudi ubog rokodelec na ženitnino bogatina povabljen. Da si ni imel več ko eno postarano suknjo in svitek (turban) ves lózen, vendar se je na ženitnino podal, da bi se zopet enkrat dobro in do sitega najedel. Pred vsim drugim poišče ženina, ter se mu za povabo lepo zahvali. Al ženin mu ne odgovori besede, in se zaničevaje od njega oberne.

Sedem miz je bilo v veliki izbi pokritih, spredej ena poprek, in od nje po vsaki strani po izbi doli tri. Ženin in nevesta se usedeta k poprečnej mizi, in ko bi trenil, vsi svati okoli družih šestih posedejo. Naš rokodelček se usede konec omizja na tla. Čaka in čaka revež, pa mu nihče nič ne poda. Strežniki nosijo iz sobe dobre ostanjke memo njega; on jim ves lačen pomiguje, — pa nobeden mu nič ne da. Poslednjič ga poterpežljivost zapusti ter jeza zgrabi, in siromak se iz hiše pomete. Kupil si je kos kruha, in si ž njim glad potolažil.

Imel je pa nekega prijatela, ki še ni davno kar je obogatel; drugač bi tudi ta njegov prijatelj ne bil. K temu se poda, ter ga prosi, naj bi mu za malo časa svoj lepi kožuh in zali svitek posodil, ki ju je od svojega

rajnega bogatega gospodarja podedoval. Kar je prosil, je prejel.

Drugo jutro tujo obleko obleče in se poda na ženitnino. Ko v izbo stopi, se mu vse priklone, in ženin mu nasprot gre, ga z veliko častjo sprejme, in se mu za skazano čast zahvali. „Svitek se zahvaluje“, odgovori rokodelec režno. Ženin se izgovarja, kako žal da mu je, da se ne spomni njegovega imena; popraša nevesto, ker misli, da bi iz njene žlahte bil. Pa tudi ona ga ne pozna, vendar reče, kako zelo da jo veseli, gosta ga imeti. „Kožuh se zahvaluje!“ odgovori rokodelec tako režno, kakor poprej.

Ženin in nevesta ga prijazno silita, gori naprej iti, in nevesta reče: žal mi je, da pri prvi mizi ni več prostora, ker so naši starši, bratje in sestre vse sedeže porazvzeli, pa prosim vašo visokost, da bi se ponižala tukaj pri prvi stranski mizi zraven mojega gospodstrica usesti se. „Svitek se lepo zahvaluje!“ reče rokodelec in se usede. Nevesta ga debelo gleda in gre na svoj sedež.

Nevestni stric je bil mož malo besed. Tudi rokodelec je tiho in pričakuje, kaj da ima priti. In ko so se začele jedi na mizo nositi, in se mu je obilo vsega ponujalo, onda je možek s tako radostjo in urnostjo v usta nosil, da ni imel časa kaj družega pregovoriti, kakor vselej, kadar se mu je kaj podalo, reči: „svitek se zahvaluje!“ ali pa: „kožuh se zahvaluje!“ Ko se je jela peka na mizo nositi, ni mogel več jesti, timveč je basal v velike žepe posojenega kožuha, dokler je še kak prazen prostorček ostal.

Zdaj je nevestni stric pregovoril in upraša rokodelca: zakaj da se tako posebno za prejete poklone zahvaluje?

„Jaz sim bil včeraj tukaj“ — pravi rokodelec — „pa nihče me ni pogledal. Ni bilo sedeža za mene; ničesar se mi ni ponudilo; danas pa me vse časti, dobil sem častiti sedež in jedi, več ko treba. In vendar sem ravno tisti rokodelec, ko včeraj v lastnem, danas v po-

sojenem oblačilu. Čast in postrežba se torej ni skazovala meni, ampak svitku in kožuhu; ker pa ta dva govoriti in jesti nemoreta, sem to jaz namesti nju storil.“

„Dobro si nas plačal“ — mu odgovori nevestni stric — in sam mu pomaga peko v kožuh tlačiti.

29.

Oblega Ogleja

leta 1510.

Spisal Janez Terdina.

Benečani so se prepričali, da je mesto Terst preveč zavarovano, da bi se še kedaj podalo; zatoraj se odtegnejo in namnoženi v Furlanijo divjajo. Tu jim gre tak dobro izpod rok, da cesarske odženejo, in potem tudi na Goriško planejo; pa vedili so, da je njih prizadevanje zastonj, če se Ogleja ne polasté. Ta terdnjava je bila takrat veliko imenitnejša ko Terst, pa bilo je tudi veliko težje, užugati jo. Bila je namreč s terdnimi in visokimi nasipi in z globokimi rovi obdana, in že tudi, ker na močvirnem kraju stoji, po naravi zavarovana. Že se je v nji sicer nekoliko laška narodovnost koreniniti jela, pa večina prebivavcev je jezik očetov ohranila. Le kupčevavski stan je nekaj Lahov obsegel; drugi ljudje so bili še Slovenci po rodu in duhu.

Vendar Benečani vkljub velikim napotam mesto obležejo; zakaj dobički, ki bi jim iz pridobljenja terdnjave klili, jih mikajo tako, da se nikakoršne težave ne ustrašijo. Posadka Ogleja je obstala iz Krajncev, katerim je junaški Jabelkar *) zapovedoval. Ona sicer ni bila velika, pa vsa naduščna in rajši poginiti kakor mesto izročiti pripravljena. Vojska Benečanov se v širokem risu približuje. Štela je 12000 mož in je imela obilno hrane, topov in možnarjev. V malo dneh so topnice vsajene, okopi narejeni, in tabor doveršen. Pa po-

*) Abfaltern.

sadka se ne boji priprav, zakaj tudi ona se je z vsim potrebnim previdila, in kar je je v številu manj, je je v pogumu in serčnosti več. Zastonj jo tedaj sovražniki k podaji nagovarjajo in v ta namen poročnika pošljejo. Jabelkar je vedil, da se mu unajne pomoči ni nadjati in da je zadnje upanje smert, če bi hrabrost ne zdala; zavolj tega se mu tudi ne zdi vredno, z Benečani po človeško ravnati. Zatorej tudi pripusti, da razdražena posadka poročnika ubije. Pa ta poboj je po drugi plati narodno pravo, ki se ga celó divjaki deržé, prelomil in je moral v sercu nasprotnikov smerten serd obuditi.

Kmalu po ti dogodbi se Benečani na naskok pripravljeni Ogleju bližajo; pa, ko bližnjo okolico nastopijo, zagromé topovi brambovcev in jih tak grozovitno pobijajo, da se morajo naglo umakniti in v ležišče verniti. Kmalu po tem je bilo tudi pri nekem izpadu veliko Benečanov končanih. Iz mesta se je namreč nekaj sto mož vzdignilo in je tak nenadoma nad nje planilo, da so bili po kratki praski pobiti in užugani.

Te nešreče sovražnega vodja Venierota tako razkačijo, da vstane in s celo armado na enkrat mesto napade. Strel je strašen, boj kervav, serčnost na obeh straneh. Terdnjava, če ravno majhna, je bila vendar za tak pičlo posadko (nekaj čez 2000 mož) prevelika. Brambovci sicer junaški stojé, vendar ne morejo odvernití, da bi Benečani v predmestje ne prederli. To viditi, veli ga Jabelkar požgati; zakaj če bi se enkrat sovražnik uterdil, bi ga bilo težko odpraviti. Pa če so ravno hiše pogorele, se vendar Veniero tik mesta utabori, po predmestju nakope napravlja in če dalje bolj napreduje. S trepetom in strahom prebivavci gledajo krog svojega domovja šotore, ki se vedno bliže pomikajo. Terdoserčnost benečanske svojovlade so že prejne leta dovolj občutili, pa kaj bi jih zdaj še le čakalo, ko bi se sovražnik z orožjem v pesti mesta polastil? Žalostne misli jih tedaj obhajajo in tak silna se jim moč Benečanov zdí, da jim celo zaupanje v posadko in Jabelkarja upade.

Pa tudi vodja je s težkim sercom približevanje Benečanov gledal; tedaj je sklenil, serčnost svoje vojaščine porabiti in kaj razločnega storiti.

Na njegovo povelje se spravi tavžent mož na noge, ki zdajci terdnjavo zapustivši moč sovražnikovo primejo. Ti možaki se sicer tako hrabro bijejo, da en rov za drugim preskočijo, nasip za nasipom posedejo, 12 topov zabi-jejo, in celo predmestje oprosté. Še le potem, ko so veliko sto nasprotnikov pobili in si mnogo zastav pribo-jevali, se pomaknejo nazaj v mesto. Pa naskok je imel vendar malo nasledkov, ker so se morali dobljeni kraji popustiti. Veniero če dalje hujše nadleguje. Zlasti sta bila dva bolj skrita stolpa pri rovih, iz katerih so Benečani neprenehoma streljali in veliko Slovencev po-tolkli. Posadka tedaj novega zagóna glasno terja, ki se ji dovoli in za voditelja hrabri Lampergar da. Pervi na-skok je bil tistima dvema stolpoma namenjen, v katerih je jedro sovražnih strelcev ležalo. Boj je sicer silno moriven; ker je pa posadka hitro ravnala, se polasti kmalu nevarnih stolpov. Bila sta zažgana. Že je več ko 600 Benečanov pocepalo, ko Lampergar še 30 mož ne zgubi. Po doveršenem delu je mislil iti nazaj, pa med tim je Veniero vojsko zedinil in je posadko strašno napadel. Al tudi zdaj se Lampergar ne ustraši, marveč tako sovražnike seka, da sopet pobegnejo. On jih ne-koliko časa preganja, jih še blizo 300 pobije in jim ve-liko topov odvzame, potem pa zmagonosno nazaj v terd-njavo koraka.

Ta zguba je Venierota zelo oplašila. Dolgo si potem družega ne upa, kakor v mesto po malem stre-ljati in se k večjemu v kako nepomenljivo prasko spustiti. Vendar se je sčasoma sopet namnožil in pridno na po-glavni napad pripravljaj. Toliko bolj je kaj imenitnega opraviti menil, ker je bilo ozidje Ogleja že na več kra-jih prebito in se je na mnogih krajih uterdil, od kodar se je z uspehom naskakovati dalo. Ko je tadaj priprave doveršil, je poklical ošabno vojsko skupej in tako ser-

dito Oglej napadel, da zmaga omahuje in že stoji naj nesrečniši izid brambovcem pred očmi. Pa ravno ta gotova zguba jih tako naduši, da po dolgem hudem boju Benečane sopet odbijejo in se mnogo topov in celega predmestja polasté. Ta morija je bila v celi dolgi oblegi naj bolj kervava. Več kot 1000 mertvih je Venierota stala in ga ob vès up srečnega konca pripravila. Kmaló po bitvi je tabor popustil, in v Furlanijo pobegnil. Pa posadka, ki se je ob času oblege tak hrabro obnašala, mu tudi po tem ne odjenja. Z nekoliko cesarskimi združena ga popade že na benečanski zemlji in tako nabije, da je celo armado zgubil in primirja prositi moral.

30.

Voda.

Spisal Vertovec.

Vsak človek vodo dobro pozna, in vendar naravoslovci še marsikaj od nje povedó, kar ni vsakemu znano. Čista voda je brez slaja in duha, popolnoma prezorna, prime se ti persta, to je, zmoči ga, če se je z njim dotakneš. Voda iz studencov, luž, rek, jezer in iz morja ni čista, ampak navdana je z mnogimi živalskimi, rastlinskimi in rudnimi rečmi, ki so v nji bolj ali manj razstopljene. Čista voda, kakor si jo kemikarji v posebno snažnih posodah kot vinski cvet sožgo, ali po dolzih deževnih vremenih — ki so že vse ptuje drobce z zraka pograbile — poslednjič vlovijo, obstoji iz kislica in vodenca.

Lavoisier, neki naj glasovitniših francoskih kemikarjev, je prvi 85 granov vode v 72 granov kislogaza in v 13 granov vodenogaza razkrojil, in iz teh dveh gazov, sožgavši jih, zopet 85 granov vode nazaj dobil. Kemikarji od tačas do današnjega dne so kot Lavoisier in po mnogoterih potih velikrat že vodo razkrojevali in vselej iz nje v enaki primeri kislogaza in vodenogaza dobili, in tudi iz teh dveh zrakov, ko bi si ju bili po

druzih potih ali iz druzih reči naredili, so naredili v znani primeri, sožgavši ju, vodo. Če se vzame gazov, narediti vodo iz njih na vago, mora se jih vzeti v teži imenovane primere; če se jih pa vzame na mero, mora se vzeti vodenogaza — ki je 14krat ložji od kislogaza — še enkrat toliko ko kislogaza; če pa vzameš enega ali druzega na mero ali težo preveč, se to, kar ga je preveč, z drugim v vodo ne zedini, ampak ostane gáz.

Kadar se ta dva gaza sožgeta, počí ta reč, kakor da bi bil s puško ustrelil. Vodenogaz gre gori visoko v zrak, in se z drugimi gazi pomeša, tedaj tudi s kislógázom; strela iz oblaka v oblak ju zamore sožgati in v vodo spremeniti, in morda ravno to je, kar grom imenujemo, ki se pa potem od mnogih oblakov in gorá odmeva; tudi se večkrat vidi zá gromenjem dež bolj gostih in težjih vodenih kapelj spod neba padati.

Težo čiste vode imajo učeni za primero teže drugih reči. Če kaka posoda vode, postavimo, 1 funt vaga, tedaj je enaka posoda cina 7, jekla ali železa 9, srebra 10, svinca 11, živega srebra 14, zlata 19 funtov težka, i. t. d. Kar je ložjega od vode, na nji plava; kar je težjega, v nji utone; kar pa v vodi utone, zgubi svoje lastne teže ravno toliko, kolikor voda teží, ki je bila pred na njegovem prostoru.

Voda je vselej za toliko težja, kolikor je več reči v nji raztopljenih. Če ti jajce na vodi ne plava, dobro jo osoli, pa ti bo na nji plavalo. Lože je tedaj plavati v morji, kot v druzih sladkih vodah, in barka, ki je tako obložena, da kar še na morji plava, bi se potopila, ko bi z njo v kako reko sladke vode zašli.

Vode je zelo veliko na svetu. Dvakrat je več morja kot suhega, in morja globočine tudi še niso znane. Voda je tudi v podzemeljskih jamah, ki previduje s svojim v zemlje skorji ohlajenim puhom stanovitne studence; voda je v rekah, jezerih i. t. d. Kar veliko je je v podnebnem zraku; je obstojni dél vsih žival, rastlin, soli in vsih rud, ki se v lepih in stanovitnih merah

vledenujejo (kristalizirajo). Pokaže se terda v ledu in snegu, ali mehka v kapljivotekoči podobi, ali tudi v razpenljivi kot puh; veliko je je v zraku nevidno raztopljene.

V vodi se raztopijo vsi gazi, vse soli, zemlje in še druge rude, in sicer tako, da ostane prezorna, da od vsega tega se v nji nič ne vidi. Po razločku v vodah raztopljenih reči so vodeterde ali mehke. V terdi se ne da sočivje skuhati, tudi mjilo se ne raztopiti; mnogim obertnikom niso take vode služne, treba jih je kam djati, da se popred vstavijo ali vležejo, potem so še le za rabo pripravne. Najdejo se tekoče, čiste, pa tako apnene vode, da, kar se va nje dene, s kamenom oskorjajo (inkrustirajo); taka je Kerka na Dalmatinskem. Iz tacih vod, ko se apno odločuje se nareja lohak kamen — lahkovec (Tuff); če teče taka voda čez hrastovo listje, se ga prijemlje apno, sčasoma listje strohni, na apnu, ali zdaj kamenu, ostane pa njegova lepa in popolna podoba z vsimi žilicami vred. Blizo Rima je neka reka pri Tivoli, iz ktere se je apno v 400 do 500 čevljev globoko skalovje terdega in zvonečega kamena sprijelo; iz tacega kamena, ki mu pravimo Travertin, so sozidali Rimci že pred 2000 leti nar lepši dvorane in tempeljne, in jih zidajo še dan današnji. — Če se v to vodo kak prav štorjen kalup ali model dene, se vzame čez nekaj let iz njega lepa mojstrovska podoba.

Vode so zdrave ali nezdrave; zdrava je nar bolji pijača za ljudi in živino; nikoli in nikjer vode ne pij, če ne veš, da je ljudje navadno pijejo. Človeku, ki se hoče po dolgih in težkih opravkih spočiti in kratkočasovati, vsake toplice teknejo; bolj zdrav zrak, soznanjenje z mnogimi ljudmi, vesela tovaršija in dobro obložena miza je, kar tacemu dobro dé; za kopanje pa veliko ne skerbi; pravi bolnik pa naj gre le s svetom razumnega zdravnika v toplice; niso ne vsake toplice za vsakega bolnika. Toplice so po razločku v njih raztopljenih zelo mnogoverstnih gazov, solí in družih rud zelo raz-

ločne, in sicer tako, da znabiti na svetu, pri velikem številu toplic, vendar ni dvojnih, da bi bile popolnoma enacih lastnost; nekatere bi zamogle nekterim še celo hudo škodovati. Če to, kar je v toplicah nevidno razstopljenega, tudi po nevidljivih luknjicah v človekovo telo zleze, ga okreпча in mu da novo moč in zdravje. Mora tudi vse drugo, kar človek, žival ali rastlina v svoj živež oberne, popred ali v zraku ali v vodi razstopljeno biti.

V jutrovih bolj gorkih deželah, na Ruskem, pa še celo pozimi, se navadno pogostoma v čistih vodah kopajo; — to je zelo zdravo; voda opere in sčisti vse zablatane potne in serkajoče luknjice telesa, da mu tudi novo moč, da človek, ki se je prav in v pravem času opral, čuti svoje telo ložeje, bolj gibčno, zdi se mu, da se je pomladil. V vodi je velika moč življenja, ni ga za nove rane boljšega zdravila od nje.

31.

Smert Kraljeviča Marka.

Serbska narodna.

Poslovenil Svetec.

Vstane Marko zgodaj u nedeljo,
Pa pojezdí pred izhodom solnea
Kraj morja na Urvinsko planino.
Kdar nastopi Urvinsko planino,
Začne njemu šarec omahvati,
Omahvati in solze točiti.
To je Marku sila težko bilo;
Šarcu konju jame govoriti:
„Ojmi šarec, ojmi dobro moje,
Minulo je šestdeset in sto let,
Kar sva, šarec, midva se sostala,
Še mi nisi nikdar omahoval,
Ali danas jel si omahvati
Omahvati in solze točiti.
Sam Bog vedi, dobrega ne bode,

Jednem' naju pojde za življenje,
Ali meni, ali tebi, šarec.“
Še ni Marko tega izgovoril,
Klikne Vila z Urvinske planine,
Ogovorja Kraljeviča Marka:
„Pobratime Kraljeviču Marko!“
Znaš li, kaj ti šarec omahuje?
Obžaluje tebe gospodarja.
Ker se skoro imata ločiti.“
Ali Marko Vili odgovorja:
„Bela Vila, gerlo te bolelo!
Kako bi se jaz od šarca ločil,
Ki sem prešel zemlje in gradove,
In obhodil Istok do Zapada,
Al od šarca bolj'ga junaka

Nit' od mene boljšega junaka,
 Ne mislim se ločiti od šarca
 Dokler nosim glavo med ramama⁴.
 Al mu bela odgovarja Vila:
 „Pobratime Kraljeviću Marko!
 Tebi nikdo šarca ne odvzame,
 Niti moreš ti umreti, Marko,
 Od junaka, nit' od ostre sablje,
 Od topuza, nit' od sulce bojne,
 Ne bojiš se na zemlji junaka.
 Al ti umeš, dragi pobratime,
 Ah! od Boga, starega kervnika;
 Ako mi pa verovati nečeš,
 Kadar bodeš gori na planini
 Tu se ozri z desne proti levi
 Tam zagledaš dve visoke jeli,
 Vso goro ste z verhi previsile,
 Z zelenim jo listom ovenčale;
 Meju nima je voda studena,
 Tjekaj šarca svojega okreni,
 S konja zjaši, k jeli ga priveži,
 Ino vzplezaj nad vodo studeno
 Pa ogledaj v vodi svoje lice,
 Pa boš vidil, kdaj umreti moraš⁴.
 To poslušaj Marko belo Vilo;
 Ko prihaja gori na planino,
 Tu se ozre z desne proti levi,
 In razgleda dve visoke jeli,
 Vso goro ste z verhi previsile,
 Z zelenim jo listem ovenčale.
 Tjekaj šarca svojega okrene,
 Ž njega zjaha, k jeli ga priveže,
 Ino vzplesaj nad vodo studeno.
 Nad studencem si ogleda lice;
 Ali ko si lice je ogledal,
 Vidi Marko kdaj umreti mora,
 Solzo vtrene, reče te besede:
 Svet lažnjivi, ti moj svet prelepi!
 Lep si ti bil, al za malo dobe,
 Oj za malo, komaj trikrat sto let.
 Čas je prišel s svetom premeniti.
 Pa potegne sabljo od pojasa
 In odseka svojemu šarcu glavo,
 Berilo III. del.

Da bi šarca Turki ne dobili,
 Da b' smeti ne moral ispravljati,
 Da b'ne nosil vode in tovora.
 Ko je Marko šarca bil posekal,
 Jamo skoplje, lepo ga zagrebe,
 Lepše konja, ko brata Andreja.
 Britko sabljo prebil na čvetero,
 Da bi Turki sablje ne dobili,
 Da bi Turki ž njo se ne bahali,
 Da je sablja dedina po Marku,
 Da b' kristjani ga ne proklinjali.
 Ko razbije svojo britko sabljo,
 Bojno koplje zlomi na sedmero,
 Konce verže med jelovje gosto.
 Vzame Marko buzdovan pernati,
 Poprime ga v svojo desno roko,
 Pa ga verže z Urvinske planine
 Verže doli v globočino morja;
 Za letočim reče te besede:
 „Kdar izideš, buzdovan, iz morja,
 Naj rodi se junak, kakor Marko⁴.
 Kdar bil Marko pokončal orožje,
 Tu pisalo vzame izza pasa,
 In iz žepa bel list, nepopisan,
 Pismo pisal Kraljevič je Marko:
 „Kdor mi pride po Urvinski gori,
 Med jelami, k bistremu studencu,
 Ino najde Kraljeviča Marka
 Vsaki vedi, da je mertev Marko.
 Ima Marko tri pasove dnarja,
 Pervi pas čem njemu pokloniti,
 Ki me bode mertvega pokopal,
 Druj'ga dajem za krašenje cerkev,
 Tretji bodi slepim in ubogim;
 Naj po svetu hod'jo in pojejo,
 Naj pojejo, Marka spominjajo⁴.
 Ko je Marko pismo bil napisal,
 Pismo verže na jelovo vejo,
 Da je s pota bilo na pogledu,
 Verže zlato pisalo v studenec,
 Sleče Marko zeleno dolamo,
 Prostre jo pod jelama na travo,
 Prekriža se, sede na dolamo,

Sobol-kapo na oči pomakne,
 Doli leže, gori ne ustane.
 Mertev Marko ležal kraj studenca,
 Od nedelje zopet do nedelje.
 Kdor gre memo po zeleni poti,
 Ter zagleda Kraljeviča Marka,
 Vsakdo misli, da tu spava Marko,
 Vstran zavije, daleko se ogne
 Od bojazni, da bi ga ne izbudil.
 Kjer je sreča biva tud nesreča,
 Kjer nesreča, tudi sreče ima.
 Dobra sreča, bila je nanesla
 Igumana Svetogorca Vasa.
 Od te bele Vilindarske cerkve,
 In njegov'ga djaka Izaija.
 Ko zagleda Svetogorec Marka
 Na dijaka s desno roko mahne:
 „Lagše sinko, da ga ne probudiš,
 Ker je Marko po snu hude volje,
 Znal bi naji oba pogubiti“.
 Gledeč Vaso, kako Marko spava,
 List ugleda nad Markom na veji;
 List pročita Igumane Vaso.
 List mu pravi, da je mertev Marko.

Tadaj xjaše s konja na zemljico
 Ter potipa Kraljeviča Marka:
 Al je Marko davno mertev ležal.
 Toči solze Igumane Vaso,
 Ker je njemu sila žal po Marku.
 Odpaše mu tri pasove dnarja,
 Odpasuje, sebi pripasuje.
 Misli, misli Iguman Vasili,
 Kam bi truplo Markovo pokopal,
 Misli, misli, pa si hitro zmisli.
 Vzame Marka, posadi na konja,
 Pa ga nese z Urvinske planine,
 Nese k morju, ž njim na ladjo sede,
 Pa zavozi proti Sveti gori.
 Pripelje ga k Vilindarski cerkvi
 Pa ga vnese v Vilindarsko cerkvo,
 Čita Marku, kar merliču treba,
 Na zemljici truplo mu opeva,
 Nasred bele cerkve Vilindarske
 Ondi truplo Markovo pokoplje,
 Al nikak'ga znamenja ne postavi
 Da bi se za Markov grob ne zvedlo
 Da bi vragi se mu ne maševali.

32.

Sedmere lastavice.^{*)}

Pripovedka po serbski narodni.

Poslovenil J. Navratil.

Bil je cesar Peter, ki je imel samo eno hčer. Cesar Peter odide nekdam na vojsko, zmaj pa pride, ukrade mu hčer in odnese v svoj dom. Kadar pride cesar Peter z vojske domu, povedo mu hlapci, kako je prišel v tem zmaj in mu hčer odnesel.

Mahoma zapove cesar svojemu naj vernejšemu hlapcu, da naj gre po svetu, da naj išče hčeri in mu jo pripelje, ako mu je ne najde in ne pripelje, izgubi glavo.

*) Lastavice, po govoru drugih Jugoslovenov: vlašiči, lastarice, hlastarice, stražari in stražejučiči, pravijo tudi gostosevcem (plejades, Siebengestirn).

Hlapec se odpravi in gre. Hodil je po svetu, hodil in hodil, povsod za cesarjevo hčer popraševaje, ali ne duha ne sluha ni za njo.

Zdaj se premisli hlapec: naj grem v drugo deželo, morebiti bo tam. Ko pride v drugo deželo, ga napotijo ljudje, da naj gre k zmajevski materi, in naj jo vpraša, ne bi li mu znala povedati. Gre hlapec k zmajevski materi in reče: „Bog z vami, mati!“ — „Bog tudi s teboj, sinko!“ — odgovori zmajevska mati, česa iščeš tukaj?

„Slišal sem za vas, pa sem vas prišel vprašat: ne bi li mi znali povedati, kje je mojega gospodarja hči; zmaj jo je ukral, pa ga ne morem nikakor najti in tedaj tudi prositi ne, da bi mi deklico dal, da jo očetu pripeljem, ker drugači izgubim glavo.“

Zmajevska mati mu odgovori: Jaz ti, sinko, ne vem za njo povedati: ali sedi malo, pa se počij; zdaj zdaj pridejo tudi moji sinove domu, ako ti je oni ne najdejo, ne najde ti je živa duša. Pet sinov imam; prvi sin mi zna tako urno krasti, da utegne jagnje živi ovci ukrasti, in ta še čutila nebo; drugi sin mi zna tako sled slediti, da ga zasledi, ako mu je tudi devet let prešlo; tretji sozida grad, ko bi trenil, in vse, kar hoče, zapre va-nj ter ga obvaruje; četerti ti tako dobro strelja, da bi zvezdo na nebu zadel; peti sin mi pa celó strelo iz oblaka lahko ujame.

Zmaji pridejo domu, in mati jih vpraša: znajo li oni za hčer cesarja Petra, katero je neki zmaj unesel? Odgovore, da ne znajo od tega nič, da je pa pojdejo iskat.

Berž zavoha drugi sin sled in jo najde pri nekem zmaju, ki je bil jačji od vsih tih petih bratov. Zato gre prvi brat, jo ukrade pa bēži. Dobro; ali zmaj to izpazi, pa za njimi, in malo da jih ne pograbi; ali tretji brat sozida berž grad, in vsi se va-nj zapró. Zmaj se razjadi, pa ves grad razdrobi, zagrabi deklico, in leti Ź njo nad oblake.

Zdaj zapne četerti brat strelo in ga ustrelji, da po-

leti z deklico vred doli. Peti brat priteče in prestreže deklico na roke, da se ne razplošči.

Potem ko so deklico tako dobili, začnejo se prepirati, čigava bo. Pervi reče: „Moja je najdena deklica, zakaj ko je ne bi bil jaz našel, ne bi je bili nikdar imeli“. Drugi veli: „Moja je deklica; zahman si jo ti našel; ko je ne bi bil jaz ukral, nikdar je ne bi bili vi dobili“. Tretji pravi: „Moja je deklica; zahman si jo ti našel, ti pa ukral; ko ne bi bil jaz grada sozidal, vi bi bili vsi glave pogubili, pa vam ne bi bilo deklice treba“. Četrti reče: „Moja je deklica; zahman si jo ti našel, ti ukral, ti pa v grad zaperl; ko ne bi bil jaz njega ustrelil, ko je bil deklico že drugič ugrabil, ne bi je vi več ne vidili“. Peti veli: „Moja je deklica; zahman si jo ti našel, ti ukral, ti v grad zaperl, ti pa zmaja ustrelil; ko je ne bi bil jaz prestregel, razletela bi se bila, pa je ne bi imel nobeden“. Na to tudi hlapec spregovori: „Ali ko vam ne bi bil jaz za njo povedal, ne bi je bil ti našel, ti ne ukral, ti v grad ne zaperl, ti zmaja ne ustrelil, ti je na roke ne prestregel; tedaj moja je deklica, in jaz jo moram o četu domu peljati, ker drugači zgubim glavo.

Tako so se dolgo pričkali. Nazadnje jim reče deklica: „Znate kaj? imate staro mater, pa pojte k nji, naj vam ona sodi“.

To je vsem po volji in gredo k materi. Mati poslušna, kaj hočejo imeti; po tem pa jim reče: „Vi, sinovi moji! bote med seboj šesteri mili bratje, deklica pa vam bo mila sestra“.

In to so sedmere „lastavice“ na nebu.

33.

Kratkočasna pravljica od štirih oči.

Po „Včeli“.

Dva dobra znanca sta se šla za jutra lepega poletnega dne sprehajat, in pridši iz mesta na široko polje, reče prvi k drugemu:

„Vidiš tam bežati miš?“

Na to mu drugi pove, da ne vidi. Iz tega se kaže, da dostikrat, kar eden vidi, drugemu uide.

Dalje gredoč pravi drugi k prvemu: „Glej, ondi leti trop škorcev“. Na to odgovori prvi: „Motiš se, bratec moj, to so vrane!“ Iz tega sledi, da ima vsaka stvar dve strani.

Še gresta naprej po cesti, in prvi zagleda dalječ pred sabo nekoliko lip, ter tako govori k drugemu: „Do ondi, kjer tiste tri lipe toje, bodi najin sprehod!“ „Tam niso, ljubi prijatelj!“ odgovori drugi, „tri, ampak štiri lipe“. To spričuje, da štiri oči več vidijo, kakor dve.

Gresta naprej, in ker je bil obema od zahajočega solnca ogled pomamljen, spodtakneta se nad hlodom, ki je čez cesto ležal, in padeta. Kar nam sopet kaže, da včasih tudi štiri oči nič ne vidijo.

Vernivši se proti domu zapazita na bližnjem zvoniku trop kavk, ktere so se popred enemu škorci, drugemu vrane zdele. Iz tega se vidi, da se znajo včasih tudi štiri oči zmotiti.

In nauk? „Kdorkoli stojiš, glej, da ne padeš“.

34.

Ledeno morje.

Po saksonski čitanki.

Poslovenil Svetec.

S stermenjem navdaja popotnika blesk in barvitost ledenega morja. Ledeni otoki, po miljo dolgi, ko turni visoki, plavajo veličastno semtertje in se bliščé in svetijo v solnčnem žarenji. — Se li temu prečudnemu ledenemu svetu bližaš, naznanuje se ti že iz daljine od več milj z omenjenim bliščočim svitom, ki ga „ledeni pogled“ zovejo. Kmalu priferfetajo tudi cele trume snegobelih

zimorodkov (Eisvogel), oznanovavcev ledú; in predno se še dobro ogledaš, že te obdajajo na vse strani gorovitne ledene plošče, pred katerimi plava poveršni led. Dalje proč ugledaš gibke ledene poljane, semtertje gugajoče se otoke, ledene pečine. Take ledene poljane, čudovite podobe, ki se s silo čudno poveršino odlikujejo, po več milj dolge, in višje od 100 čevljev nad vodno zerkalo vzkopičene, niso nenavadne prikazni. Naj manje ledne gromade, ki globej pod vódo segajo, ko nad vodo šterlé, nadkupijo naj večje barke. Osem mescev terpeča zima tih krajev zida ledene gore, ki jih kratko, nemočno poletje stajati ne more. Se li plavajoče ledene gruče zadevajo, vstaja hrušč in tresk, da besede blizo stoječega ne slišiš. Ledene peči se sosipajo s treskotanjem v velikanske šibre; celi verhuni uterganih lednikov se takljajo in padajo v morje, ki se vsled tega tako silno zgiblje, da njegovi kupeči valovi v precejšni dalji še čolne pogoltujejo. Celó barkam nevarnost preti, ako so blizo. Morje s svojim valovanjem podnožje teh gorá spodkapa, spodjeda njih podlage, ko nasproti breme njih temena raste in raste, dokler se obločje pod njim ne uterga, ter ga težina v globino potegne.

Brez tega poderanja mogočnih natornih moči bi se ledene gore kmalu do visokosti naj višjih krajev na zemlji povzdignile. Tukaj, kjer te groza tihote in smerti obhaja, nikdar ne jenja bobneti, treskotati, in grométi.

Ali taka le je natora: ravno ondi, kjer se ti dozdeva, da je brez vsega gibanja in živiljenja, je še le naj gibkeja in tvornejša; tu se goré na hip vzdvigajo, tamo se doline odločujejo; tu se raztegajo zalivi, ondi se votline votlé in turni kopicijo. Gledaš velikanske ledene pilastre, krasno stebrovje, ki se po smaragdavo blišcé, prosto viseče poslopja in visoko nad seboj čudovite mostove, od katerih bi ti mislil, da jih je čarovnik sozidal. Temne berloge nahajaš tukaj, in mračne pre-pade, v ktere solnčni žar ne prodira. Cele krajine se

ti v mavričnih barvah nasproti bliščé. Zdi se ti, da si v raj prestavljen.

In na teh ledenih poljanah bivajo morski psi in morske teleta, ki v naj hujši zimi na ledu ležé in spé. Tukaj se potega strašni severni medved, ki po ledenih pečinah semtertje koraka. Zimorodki letajo v trumah po zraku, ki jemljó deloma svojo hrano iz ribnikov sladke vode, ki so se bili iz skopnelega snega in ledu polagoma stekli. Dalje še pa proti polu ali zemskem tečaju je, kakor se vidi, vse tiho in mrtvo, in pusta nesprenmenljivost je žalostno gospodarstvo prevzela.

35.

Začetek Janičarjev.

Iz serbske čitanke.

Urhan Osman II., oče Urhana III., ki je prvi v Evropo prestopil, je bil sin Malhantinin, in je nasledoval carstvo za svojim očetom Osmanom I. Umerl je leta 1326 v 76. letu svoje starosti in 27. svojega carovanja.

Urhan Osman II. je hotel od dedine, ki mu je za očetom ostala, bratu svojemu Aledinu polovico v konjih, govedih in ovcah dati; al Aledin nikakor ni hotel vzeti, ampak zaprosi brata, da bi mu dal eno selo v dolini Kefe, na Bruškej ravnini, kjer hoče narodu dober pastir biti.

„Prav, odgovori Urhan, kadar ti konje, goveda in ovce zametuješ, pa bodi pastir mojemu narodu.“ Aledin je bil zadovoljen, in bode prvi turški vezir. Vezirska čast je tedaj nastala pod Osmanom II. Vezir pomeni toliko, kar „breme nositi“, in gotovo je to ime tej službi primerno; zakaj kdo nosi v deržavi težje bremena, kakor prvi minister? Ta izvolja, in še bolj zloga tih dveh bratov in njuna veččina — Aledin je notranje opravila lepo vodil, Urhan zunanje modro in krepko upravljal — je pripravila ne samo deržave iznotra v

v največi cvet, temuč jo tudi na ven znamenito povečala in razprostranila.

Urhan osvoji Nikomedijo, in precej potem prenaredi ustroj svoje vojske; ali ta prenaredba ni bila po volji Urhanu in njegovemu bratu Aledinu, in zatorej se vnov o tem dogovarjati počneta. Na ta dogovor pokličeta tudi vojnega sodnika Kara-halila, ki jima je bil v rodu, in ta jima dá sledeči svèt: „Jaz mislim, da bi na svetu boljšega ne bilo, kakor da mi od zarobljenih kristjanskih otrok, ki jih lahko k izlamu preobernemo, celó novo vojsko napravimo. Oni se k vsemu nagnejo, in nam bodo, zagotavljam vaju, popolnoma poslušni, in njihov prestop k izlamu bo premogel še druge kristjane, da se nam radovoljno pridružijo. Kadar imamo vojsko, mnogo kristjanov, kakor vama je dovolj znano, že zdaj samih od sebe k nam pribegava, tudi jih vselej veliko število naropamo; o miru si bomo pa vse prizadevali, da kristjanom otroke poturčujemo, in tako bo država krepko podporo dobila, in mi bomo s tim svetemu preroku našemu dopadljivo delo učinili.“ V ta nasvet Kara-halila dovolita precej tudi Urhan in Aledin.

Ti vojaki se nazovejo **Janičarji** (to je, nova vojska) in več stoletij so bili jedro in glavna sila osmanske vojske, strah in trepet Europi. Urhan, obdan od nekoliko tih vojakov se dvigne ž njimi k dervišu Hadji-bektašu, mu jih skaže in poprosi, da bi jih blagoslovil in jim dal zastavo. Derviš dvigne svoje halje široki rokav, in ga dene enemu na glavo, da mu je nazaj čez pleča visel, in reče: „Vaše ime bodi od danas **Janičarji**; obraz vam bodi svetel in roka krepka in nepremagljiva; sablja vaša bodi ostra in kopje bodeče; vselej se zmagoviti in zdravi iz boja povračajte!“ V ta spomin so nosili potlej janičarji bele kape z dolgim repom, ki je čez pleča visel, odzada. Za bojno znamenje so imeli na persih leseno žlico, v znamenje, da dobro živé. Njihovi oficirji so se zvali: Čorbaši (ki juho gotovi), za njim aščibaši (veliki kuhar), potlej sakabaši (vodonosec) i. t. d. Na njihovi

zastavi, kakor kri rudeči, se je svetil srebern polomesec, in Osmanova sablja. Največa svetinja polku je pa bil kotel, kjer se je meso kuhalo; okoli njega so se ne samo k jedi, temuč tudi k dogovoru zbirali. Janičarji so v celi Europi, dokler je Turčija močna bila, strašno slavo imeli, in že o njihovem imenu je narod europejski trepetal.

36.

Zadovoljna nedolžnost.

Spisal M. Kastelec.

Kaj mara za dnarje,
Gradove, zemljé,
Kdor srečno obvarje
Nedolžno serecé!

Sej njemu odpira
Vijolica cvet,
Sladkosti nabira
Obilno mu svet.

Ga sapce pihljajo,
Odžeja ga vir,
Prijazno migljajo
Ma zvezdice mir!

37.

Černa gora.

Černa gora, ktera meji s turškimi deželami Herkogovino, Bosno in Albanijo, in z avstrijanskim Dalmatinskim, obstaja iz prave Černe gore in iz Berd, ktere je vladika Peter I. Černi gori pridružil. Zapadna stran sterma proti morju visečih górov se vidi od deleč černejša od oglja, tako da bi se smela ta dežela odtod „Černa gora“ imenovati, ako bi zgodovina neizpeljevala tega imena od začetnika (ustanovitelja) njenega, Ivana Černejviča.

Prava Černa gora se deli v štiri nahije (okrožja), ki se sopet v knežine in v plemena razdelujejo.

1. V Kotunski nahii je devet knežin, ki so Cetinje, Nje-

guši, Čeklič, Bjelice, Cuce, Čevo ali Ožrinici, Komani, Zagorač in Pješivci. Ta nahija obsega skoro polovico Černe gore. Imenuje se po reki Katun. Ima 30000 stanovavcev, med katerimi je 5500 bojnikov. Ona je najgoratija; pečine in skale jo pokrivajo; skala je branik in zaseda, kamor komaj koza vzplezati more. V nji je najznatnija dolina Cetinjska, okoli 1000 korakov široka in šestkrat toliko dolga; krog in krog jo obdajajo plnine in bregovi.

V tej dolini stoji Cetinje, stolica kneza, z majhno, enopodno palačo, kjer prebiva knez. Imenitno je tudi selo Njeguši, ki leži med gorama Kërstašem in Šanikom v uro dolgi dolini, na potu iz Kotora v Cetinje. To selo je lastina Petrovičev, iz katerih izhaja knez, ki ima od tod nadevek: Njegoš.

2. V Černiški nahii je sedem knežin: Boljeviči, Limujani, Gluhidol, Berčele, Dupilo, Sotoniči in Podgor. Poteza se proti skadarskemu jezeru, in je najlepša in najbogatejša stran Černe gore. Prebiva v njej 20000 ljudi, med katerimi je 3500 bojnikov. Dolina je dve uri hoda dolga in pol ure široka.

3. V Rješki nahii je pet knežin: Gradjani, Ljuotinj, Ceklin, Dobersko-selo in Kosijeri. Ona je sredina Černe gore, ima 13000 ljudi, med katerimi je 2800 bojnikov. V Rjeki je stekališče tergovine z ribami, ki se v okolnih vodah love in v Kotor na prodaj vazijo.

4. V Lješanski nahii so tri knežine: Dražovina, Gradac, in Buronje. Prostira se do Morače; ima 10000 prebivavcev, med katerimi je 2000 bojnikov. Razun tih nahij, ki delajo pravo Černo goro, so na severno-jutranji strani Berda, ki se tudi na štiri nahije delé:

1. Bjelopavlič s tremi plemeni: Petušinoviči, Pavkoviči in Vražegermci. Šteje 15000 stanovavcev, med katerimi je 2700 bojnikov.

2. Piperi s tremi plemeni: Čerenci, Stijena, Gjurkoviči. Šteje 8000 stanovavcev, med katerimi je 1500 bojnikov.

3. Nahija Rovaško - Moraška s štirimi plemeni: Rovci, gornja in dolnja Morača in Uskoci. V njej je 8000 prebivavcev, med katerimi je 1500 bojnikov.

4. Kuči s petemi plemeni: Drekaloviči, Bratonožiči, Vasojeviči, Orahovo in Zaterjebač. Ta nahija se je pridružila Černi gori še le v letu 1830. Ima 18000 prebivavcev, med njimi 2750 bojnikov.

Naposled se mora Černi gori še doštovati Grahovo, — selo v Hercegovini, ki je od leta 1840 samostojno in ima svojega vojvoda.

Število vsih Černogorcev je 120000 duš. Leta 1849, ko je dal Vladika narod svoj šteti, je znašalo število mož in mladenčev za orožje sposobnih 12000; ob času vojske se ceni na 30000.

Reke, ki tekó skozi Černo goro, so: Zeta, ki pravo Černo goro loči od Berd, Morača, Černojevica, in Černica. Vse se izlivajo v Skadarsko jezero. Pota vodita le dva v Černo goro. Jeden iz Kotora prek Njegušev, Cetinja, Doberskega sela in Ceklina do reke Černojevice; drugi iz Kotora prek Čekličev, Bjelic, Čeva in Pješivcev do Nikšičev v Hercogovino. Ali to niso ravne pota; zakaj sem ter tje so tako slabe, da se s konjem po njih ne more, ampak komaj z mezgom; vse druge steze so tako sterne in kamenite, da se komaj komaj po njih iti more. Francoski maršal Marmont jim je svetoval, da bi se pot iz Kotora čez Černo gofo do Nikšičev v Hercogovino napravila, al Černogorci so odgovorili, da raji nimajo potov, kakor da bi sovražnikom dohod polakševali.

Zrak v Černi gori ni povsod enak. V berdovitih nahijah je merzlo, pa zdravo; v nahijah, ki se proti skadarskemu jezeru spuščajo, je nebo prijetno in blago.

Posebno v černiški nahii je tako ugodno, da so jo stari Sloveni krajem prištevali, kjer nikoli sneg ne pada, in ako pade, berž skopni.

Važnejši pridelki, ktere Černogorci na prodaj tovarijo ali nosijo, so: meso, volna, ovčji in kozji sir.

Tudi prodajajo suhe ribe, ovce, koze, prešiče, vole, krompir, sirovo maslo, zelenjad, vosek, sterd, loj, kože, kuretnino, rajž, koruzo, tobak, oglje, les, čreslo in svilo. Kupujejo pa: govejo živino, konje, sol, kotlovino, železo, olje, voščene sveče, vino, žganje, sladkor, kavo, orožje, smodnik (prah), svinec, steklo, čevlje, opanke, platno, robce, pavolnino in rudeče kape.

Dnar, ki ga imajo, so austrijske dvajsetice in turške pare.

Davki te dežele so majhni, in obstajajo iz 30000 fl. glavnice (glavnega davka), 200 fl. od tobaka, 200 fl. solarine, 250 fl. od ribštva, 200 fl. od suhega mesa, 600 fl. zakupnine (štantnine) od deržavnih zemljišč. skupej 31450 fl. našega dnarja.

Obleka Černogorca je prosta; struka (plajšč), katero nosi podnevi, biva mu tudi ponoči odeja. Kmetii je dežela malo ugodna; tudi obertnije je še malo. Moraška in Zetska dolina ste bile od nekdanj naseljene, ne pa prava Črna gora. Zeta je bila za serbskega carstva posebno kneštvo, ki je obsegalo okrajino skadarskega jezera. Žabljak je bil stolica kneza. Za cara Lazara je tu knezoval Balša Stražimir, carjev zet. Po Kosovski bitvi, kjer je bilo serbsko carstvo razbito, se umakne Balša v svoje kneštvo in združivši se z Jurjem Kastriotom se je do smerti srečno s Turki bojeval. Za njim je nasledoval Štefan Černi, ki je tri sinove imel: Ivana, Božidara in Andreja, vsi trije sloveči junaki. Najstarejši Ivo, s pridevkom Černojevič, je popustil Žabljak, ko se je bila po smerti Jurja Kastriota Albanija s Hercogovino vred Turkom podvergla, in je bil on brez zaveznika ostal. Ko je toraj vidil, da se v ravnini proti vsi sili Turkov sam ne more deržati, je pobegnil s svojimi junaki v gore, kjer je samostan Cetinje pozidal.

To je bil začetek Černe gore. Junaki serbski, kateri so raji vse popustili, kakor bi se bili Turku podvergli, so se semkaj stekali, ter naselili Černo goro. Odtodaj so imeli 400 let neprestale boje s Turkom, za vero,

svobodo in narodnost, ter so se do današnjega dneva vsim napadom srečno ubranili, edini od južnih Slovencev, ki se niso nobenemu sovražniku uklonili.

38.

Benetke.

Po Moravskih novinah.

Da so Benetke veliko in imenitno mesto, vsakdo ve. Kako pa in kdaj se je sozidalo to mesto, in kaj se je že vse v njem godilo, zna biti marsikteremu še neznano. Torej naj sledi v kratkem obrisu tukaj njih dogodivščina.

Naj popred je opomniti, da stojé Benetke v morji na 70 otokih, med katerimi sta dva velika, in 147 manjših prekopov ali kanalov, in 378 večidel kamnenih mostov. Hiš in drugih poslopij se šteje 30,000. Cerkvá je bilo enkrat 288, katerih stoji zdaj čez polovico podertih. Duš je bilo popred 190,000, vendar zdaj njih število 125,000 ne presega. Drugih imenitnost ima to mesto toliko, da, če bi človek hotel vse popisati, bi velike bukve napisal, in pri vsem tem bi se nikdo, ki vsega tega z lastnimi očmi ni vidil, ne mogel lepote in krasovitosti mnogih cerkev in palač dostojno misliti. Tukaj so združeni zakladi in dragotine tako rekoč celega sveta. Le samo v cerkvi sv. Marka, patrona Benetek, je 500 stolpov iz naj dražjega marmorja. Tla, obok, vse zidovje, in cela cerkev je iz rezanega iz naj daljših krajev pripeljanega marmorja, in kamor pogledaš leskeče se ti bron, srebro in zlato nasproti. Dva stolpa, kterima na svetu ni enacih, sta iz belega alabastra, tako da njun sneženi lesk jemlje človeku skoraj videz. Vsako zimo živi v tem mestu okoli 30,000 tujcev zavoljo mehkega zraka, ki na persih bolehnim posebno sláži.

Sozidalo se je to mesto v letu 400 po Kristusovem rojstvu, in je po tem takem 1454 let staro.

V tistem času se je začelo ravno veliko preselovanje narodov, vsled kterega se je toliko kervi prelilo

in toliko mest pokončalo. Privihrali so namreč divji Huni od iztoka, in Nemci pod raznimi imeni od severa in zapada proti jadranskemu primorju. Kaj je družega ostalo mirnim prebivavcem tih krajev, ki so bili veči del Slovani, ko ogniti se ti strašni divjosti! To so tudi storili, in veliko se jih je umaknilo, popustivši suho zemljo, na morje, ter so se uselili na te otoke. Od konca so živeli od ribštva, sčasoma so jeli kupčevati, kar jih je na tako visoko stopnjo bogastva pripravilo. Vsaki otok je imel svojega starašina, in nekoliko svetovavnih očetov, ki so za njih občne zadeve skerbili; poznej so si izvolili vsi otoki skupaj enega verhovnega starašina, kteremu so vsi drugi podložni bili. Vsi so imeli enake dolžnosti in enake pravice, in zato se je zamogel vsakdo za takega tribuna, kakor so ga imenovali, izvoliti. Sčasoma vendar so si začeli bogatini več pravic lastiti, iz česar so dolgi kervavi boji nastali.

Čez veliko let še le so se pomirili, ker so spoznali, kam da jih zna ta nezloga med sabo pripeljati, ter so izvolili poglavarja, kterege so dožeta imenovali. On je imel kraljevsko moč za vse svoje žive dni. Pervi dože je bil izvoljen leta 697. Zdaj se je začela moč in slava Benečanov razširjati po morju in po suhem in v kratkem so imeli vse ilirsko in dalmatinsko primorje v svoji oblasti. Za hvalo, da so Benečani leta 1170 papežu Aleksandru na pomoč prišli, jih je poročil ta papež z morjem. Od tega časa je dože vsako leto enkrat v zlati ladji po morju veslal in v znamenje „poroke z morjem“ zlat perstan iz roke potegnil in va-nj vergel. To veliko praznovanje se je pa sčasoma preobrnilo v pustne norije, ki so pod imenom „benečanski karneval“ vsemu svetu znane.

Ko je leta 1172 ljudstvo dožeta Michielli-ta ubilo, plemenitniki niso vsihk volitvi pripustili, ampak 11 naj bolj učenih mož se je zbralo, voliti novega dožeta. Ti so zbrali 480 svetovavnih mož, in iz tih sopet 6, ki so

bili vedno na strani dožetu v pomoč in svet. Tih 6 mož so imenovali: „signoria“, to je, gospóda.

Leta 1204 so dobili Benečani s Francozi greško glavno mesto: Carigrad. Iz tega mesta so Benečani veliko imenitnih in umetnih reči pobrali. Leta 1300 se je v Benetkah velika prekucija in bojevanje med prostim ljudstvom in bogatini vnelo, čemur je še le čez dolgo časa ustanovljeni odbor iz 10 mož konec naredil.

V letu 1454 je tih 10 móž izmed sebe tri za sodnike izvolilo, kar so „inquisitorio“ imenovali. Ti sodniki so imeli neograjeno moč, in čez njih izreko ni bilo višjega sodnika. Vsemu ljudstvu je bila ta sodija znana, vendar sodnikov in sodišča ni nihče poznal. Gorje je bilo vsakemu, ki je v njih strašne roke padel!

Na koncu 15. stoletja so bile Benetke na naj višji stopnji slave. Osem milijonov ljudi jim je bilo podložnih in njih kupčija se je razširjala po celem znanem svetu. Pa kakor ima vsaka reč na svetu svoj čas, kakor nobena stvar ni v vednem cvetju, tako tudi tukaj. Najdena Amerika je europejskim narodom drugo cesto kupčije pokazala, proti zapadni Indii, kamor je tudi v respnici kmału knpčija svoje perute razpela. Benetke so jele sčasoma venéti, in bogastvo in imenitnost minovati. V 17. stoletji so imele Benetke velike vojske z Austrianci, Španjci in Turki. Leta 1797 so v Benetkah, ktere 1400 let niso vidile sovražnika v mestu, Francozi gospodarili. Naslednje leto so prišle pod našega cesarja, in čez 7 let so bile spet francoske; vendar so po dokončani francozki vojski zopet našemu cesarju pripadle. — Od tega časa so Benečani mirno živeli pod Austrijskim žezlom notri do leta 1848, ko se je karbonarska iskra, ki je pod pepelom tiho tlela, hipoma v svitel plamen premenila, in Benetke od zveze austrijskih deželá odtergala. Leta 1849 pa, konec mesca augusta, so se po dolgi oblegi sopet podale, in tako iznova stopile pod mogočne perute austrijskega orla.

Troji prijatli.

Iz česke čitanke.

Neki mož je imel tri prijatle, dva je ljubil čez mero, proti tretjemu je bil merzel, akoravno mu je bil ta najboljše udán.

Enkrat je bil hudo zatožen, in ko je imel pred sodnika iti, reče k njim: Kdo iz vas pojde z menoj, da mi bo priča? — težko sem zatožen, in kraljeva jeza je nad menoj.

Pervi se je precej izgovarjal, da mu ni mogoče iti, ker ima silne opravke. Drugi ga spremi do sodnice, ali pri vratih se oberne, zbavši se jeznega sodnika. Tretji pa, najmanj čislan bivši, stopi ž njim pred sodnika, ga zagovarja, in tako njegovo nedolžnost dokazuje, da ga sodnik ispusti in obdaruje.

Tri prijatle najde človek na tem svetu: ali kako se vedejo oni na smertno uro, kadar ga Bog na sodbo kliče? Penezi ne gredo ž njim, ter ga prvi zapuščajo; — žlahta in prijatli njegovi ga spremljajo do groba, pa se vračajo; — tretji pa, za ktere je v življenji najmanj maral, to so njegove dobre dela. Le te ga spremljajo pred sodni stol; še več, one mu gredo naprej, ter govore zanj in prosijo milosti in odpušenja.

Amerika najdena.

Spisal Jožef Rozman.

Naši prededi so poznali samo tri dele sveta: Azijo, Afriko in Evropo. Amerika jim je bila neznana; njo je našel še le Kristof Kolomb leta 1492 po Kristusovem rojstvu.

Kristof Kolomb v Genovi na Talijanskem l. 1436 rojen, je bil mož bistroumen, pogumen in z mladega v

mornarstvu dobro izučen, veliko je vedil, veliko mislil in se od leta do leta bolj v svojem mnenju uterdil, da nam nasprotna stran zemlje ne more vsa z vodo biti zalita, timveč mora tudi kaj suhega imeti. Kar mu je njegova glava naznanila, je poterdilo mnogo umnih in učnih mož, s katerimi se je zarad tega posvetoval, poterdilo je tudi mnogo mornarjev, pričevaje, da so dostikrat že vidili sem od zahoda po morju priplavati neznanega tersja, umetno rezljanega lesa, in enkrat tudi dvoje mertvih teles, čudnega obraza in celo nenavadne oprave.

Ves vnet od važnosti svojih misel in popolnoma prepričan od njih djanske izpeljavnosti stopi pred staršinstvo svojega rojstnega mesta Genove, in umevno mu razloživši, kaj da snuje v svoji glavi in kako lahko in kmalu bi se vse uresničiti dalo, pohlevno prosi za nekoliko ladij in ljudi, veslati ž njimi v novo deželo. Ali namesti pomagati mu, ga sramotno zapodé rekoč: da je sanjač in da pajek mu je možgane zapredel.

Pobitega serca se na Portugaljsko odpravi in razodene ondotaemu kralju Ivanu II. svoje osnove in misli. Kralj ga prijazno sprejme in svojim svetovavcom ukaže, da naj se pomenijo ž njim in pogodé; ti pa so po sleparsko ravnali, za herbtom njegovim so družega mornarja najeli in čez morje poslali; ali brez vsega vspeha. Kmalu namreč se verne, zaterdivši, da ni misliti na odkazani strani najti kake nove dežele. — Kolomb pa poln nejevolje se na Španjsko poda, spet ondi razklada svoje misli in mnenja, in se ponuja in prosi za potrebno pomoč. Ali tudi tu ga vodijo za nos, mu ne obljubijo, in ne odrečejo, in celih pet let revež ne ve, ali je kuhan ali pečen, dokler mu naposled še naznanijo, da za negotovo reč se ne more toliko dnarja trositi.

Močno žalosten se na Angleško odpravlja, kamor je svojega brata že bil poslal, ko mu predstojnik nekega samostana toliko prigovarja, da še ostane; — in res! čez tri leta mu kraljica Izabela od samega veselja, da je mesto Granado nevernikom iz rok izpulila, dovoli

tri ladje, potrebnih ljudi in druge priprave, ter pismeno obljubi, da Kolomb, ako mu po sreči izide, bode podkralj vsih od njega najdenih dežel, in dobi deseti del vsih njih doneskov.

S tremi majhnimi ladjami in 120 ljudmi 3. avgusta 1492 iz španske luke Palos odrine, se poslovi 6. septembra tudi s kanarskimi otoki, in po širokem morju veslaja išče novega sveta, od kterege nihče gotovo ne ve, ali ga zlato sonce obséva ali ne, in kje da leži. Nad dva mesca že je preteklo, kar je od španjskih bregov odjadral, in še ni nobenega sledú od iskane dežele; kamor se oberne oko, na levo ali na desno, zadej ali spred ne vidi in ne zagleda družega, kakor široko nebo nad seboj, in globoko, nezmerno vodo pod seboj, tako da sčasoma tudi naj pogumnišim serce upade, in vse, kar je na ladji, godernjati začne in preklinja Kolomba, da jih je v toliko zadergo pripravil. — Kolomb pa miren in neoplašen med njimi stoji, in neprenehoma na nebo in Boga se oziraje maloupne tolaži, nevoljneže umirava, in zdaj enemu zdaj drugemu kmalne boljše ure obeta; neutrujeno gleda na vse kraje sveta in meri noč in dan globočino morja, dotle da naposled pomanjka tudi njemu tolažnih besed, in nevolja njegovih tovaršev do verha prirase. Že mu s smertjo žugajo, in berž ko ne bi ga bili tudi umorili, ko bi jim skerb, kdo bi jih potem nazaj peljal, branila ne bila; vendar jim obljubiti mora, da v treh dneh, ako suhe zemlje ne ugleda, bode se obrnil.

Ali že drugi dan zapazi, da morje prihaja bolj plitvo, okrog ladije plava mnogo tersja in veja z rudečimi jagodami; tudi nekaj deželskih ptic prileti na jambor se vsedši; vendar suhega še ni nič viditi bilo. Ponoči še le okoli dvanajstih, ko mesec skoz oblake poluka, zažene nekdo mornarjev veseli in toliko zaželjeni glas: zemlja! — in kakor bi trenil, vse po ladji veselje prevzame. Eden družega objemaje se od veselja solzé; za odpuščanje prosijoč pred Kolomba poklekujejo, in kakor iz enega gerla hvalno pesem pojo.

Ko jutro 12. oktobra (bil je petek) napoči, leži lep, zelen otok pred njihovimi očmi. Vse se očedi in opere, in Kolomb praznično oblečen in z golim mečem, stopi naj prvi na novi svet, njegovi tovarši sledijo; vsi se veržejo na obraz zahvalit Boga, in novo zemljo poljubijo, Potem križ postavijo in najdeno deželo vzamejo za španjskega kralja v posest. — Tamkajni ljudje pa v gostih tropah na bregu stojé, osupnjeno gledajo nove ljudi, in ne vedo kaj se godi. Bili so nagi, rujavkaste kože in tako slabega uma, da Španjolci iz začetka celo dvomijo, ali so v resnici ljudje ali ne. Samo toliko pozvedó, da njih otok po njihovem jeziku se zove Guanahani, kar je Kolomb prekerstil v „San Salvador“, ali po našem „sv. Zveličar“.

Najdeni otok je bil sicer lep in rodovit, ali zlata, srebra in drugega takega zaklada ni imel; zategadelj so njegovi prebivavci, ko Španjolcov hlepenje po zlati rudi zaznajo, proti jugu jim kazali, kamor Kolomb tudi veslja in najde veliki otok Kubo. Ali tudi tukajni ljudje so bili vsi megleni in divji, in ko se jim zlatnina predstavi, kažejo proti jutru in upijejo „Haiti“; zategavoljo se Kolomb bolj proti jutru derži in prijadra do otoka Haiti, kterege je v Hispanio prekerstil. Tu s pomočjo divjakov postavi majhen gradeč, pusti njemu v varstvo 38 svojih tovaršev, in ker se je ena njegovih ladij na pečinah razbila, druga pa ga samovoljno zapustila, se odpravi po novem letu 1493 z eno samo ladjo nazaj v Europo povedat in naznanit, kaj in koliko je našel.

Nazaj veslaja nezvesto ladijo dobi sicer sopet v pest, ali tudi njega zasači strašna nevihta, tako da vse koperni od groze in straha, in se k bližnji smerti pripravljaja. Kolomb pa tudi zdaj ne zgubi glave; oskerbi kar je oskerbeti, in pomaga kar je pomagati mogoče; potem pa na blano ali pergament napiše kratko naznanilo svoje najdbe, skerbno povito v lajto zabije, in zažene vse skupej v togotno morje, misleč, da ji bode Bog dal, kakemu mornarju priti v roke, ki bode pismo prebral, in oznanil europejskim državam, da Kolomb ni zastonj

morja preladjal, timveč našel nov svet in nove ljudi, pa domu se vračevaje v nezmernem morju utonil. Vender Oče nebeški je to nesrečo od njega odvernili, — nebo se sopeset zvedri, jezno morje potolaži in vleže. Že se evropskim bregom približuje, ko nova nevihta nastane in ga prisili pred Lisbono zavetja iskati, kjer je portugalski kralj Ivan II. sam ž njim govoril, in močno se kesal, da ga ni v službo vzel.

Petnajstega marca v luko Paloško priladja, in komaj se to zve, je vse po mestu na nogah, vsi zvonovi zvoné, in veselega hrupa in strela ni konca ne kraja; vsakdo ga viditi hoče, in čudo da ga niso zadušili, — tako so ga objemali in se okrog njega lomili. Ves ovenčan gre na kraljevi dvor, kjer je kralju in kraljici vse kar je vidil in skusil, natanko naznanil, in bil od obeh slovesno sprejet. — Bili so ti njegovi naj lepši dnevi, — saj so kmalo utonili v morje žalosti in britkosti!

Trikrat še je v Ameriko veslal, našel mnogo dežel in otokov; ali kakor se rado zgodi, se je pripetilo tudi njemu: nehvala je bila plača njegova. Mnogo jih je bilo, ki so ga objedali, v obraz in za herbtom mu oponašali in hudo ga obrekovali, in, žali njemu! da je kralj bil lahkoveren in takim kavranom preveč rad ušesa nastavljal. Enkrat so pri obedu sedeli, in zopet mu oponašati začno, da Ameriko najti ni bila nobena umetnost, timveč vsakdo bi to lahko bil storil; kar se prinese na mizo skledica mehko kuhanih jajc. Kaj menite, jih nagovori Kolomb: kdo izmed vas zna in ve jajce tako postaviti, da bo stalo samo po sebi in brez podpore? Vse poskuša, vse si glavo ubija, ali nihče ni toliko umešten. Glejte! jim reče Kolomb, in jajce vzemši ga ubije in toliko vtisne, da je stalo samo po sebi. — To bi bili tudi mi lahko storili, so vsi zavpili. Kako pa da niste? jih vpraša Kolomb.

Če dalje huje so ga odrivali, in celo tako daleč je prišlo, da kraljevi namestnik Bovadilo ga je v železje zakovanega v Evropo poslal. Tu je sicer poštenost in

nedolžnost belodano dokazal, ali kaj! dane besede mu vendar niso deržali, in kar so mu pisмено obljubili, niso spolnili; zastonj je prosil in terjal in se na pisano pogodbo in kraljično besedo opiral, dotle da od mnogih trudov in dušnih žalost zbolil in leta 1506 v Valadolidu na Španjskem mirno v Gospodu zaspil. Železje, kakor je ukazal, so položili zraven njega v mertvaško škrinjco.

Kolomb, kakor se zapisano najde, je bil velike, zale in čverste postave, podolgastega obraza, nekoličko slokega nosa, in višnjevih živih oči. V mladosti je imel rujavkaste lase, — ali skerbi, trudi in nadloge so jih zgodaj ubelile. V svoji obnaši je bil prijazen, pohleven, in vseskoz se vedel kakor pobožen in moder kristijan.

41.

Mravlja in kobilica.

Poleti skerbuó

Se mravlja močno

Za kruhek potila,

Na kupe nosila

Si hrano drobnó.

Kobil'ca cverčí,

Mar delat ji ní,

O solneu vriskala,

Ni jenjati znala,

Le v petji živi.

Preglasno mravlja

Pobara derzná:

„Kaj ti pa ne spravljaš?

Se le obotavljaš?

Bo zima strašná!“

„Ti beba, kaj véš?

Še tega ne vméš:

O kresi gre peti,

Veselo živeti,

Braniti ne smeš.

Natora zaspil,

Se sneg privali,

Kobil'co izstrada,

Obleda od glada,

Boléha, medlí.

Do mravlje prišla

Presuha tenká.

Da s' milo prosila,

Le nič ni dobila,

Ozmerjana b'la:

„Jaz vrednim delim,

Lenuhe podim; —

Poleti si pela

Sred mojega dela,

Pa pleši pozim!“

Nebeški ovčar.

Iz Herdarja.

Poslovenil Jeriša.

V tihi polnoči pred onim spomladnim praznikom, ko sta imela prva sinova človeškega roda Stvarniku zahvalno daritev opraviti, je imela njuna mati čudovite sanje. Bele rože, ktere je njen mlajši sin krog svojega oltarja posadil, so bile premenjene v kervave polneje rože, kakoršnih še nikdar ni vidila. Hotla je rožo utergati, al pri ti priči se je sosula. Na oltarju, na katerem se je sicer le mleko darovalo, je ležalo tedaj kervavo jagnje. Jokajoči glasi so privevali od vsod, in en glas obupa je donel v njih, dokler se ni naposled vse v sladke zvuke pozgubilo, v zvuke, kakoršnih še nikdar ni slišala.

In lepa loka je bliščala pred njo, lepša celo od njenega mladostnega raja; in na njej je pasel, v podobi njenega sina, belo oblečen ovčar. Rudeče rože je imel v svoje lasce vpletene, in v roci je držal lajno, iz ktere so oni sladki zvuki puhteli. Poln ljubezni se je k njej obernil, hotel se bližati in — zginil. Sanje so zginile z njim.

Vzbudivši se je vidila mati zarjo dneva kervavo vzhajati, in s težkim srcem je šla k daritvi.

Brata sta oddarovala, starši so odšli domú. Zvečer pa mlajšega ni bilo nazaj. Z britkim sercom ga je mati iskala, in našla le njegovo raztreseno, žalostno čedo. On sam je ležal kervav na oltarju; rože so bile z njegovo kervjo pobarvane, in Kajnovo stokanje se je glasilo iz bližnje votline.

Omamljena pade na sinovo truplo, — kar se ji vdrugo prikažejo one sanje. Njen sin je bil ovčar, ki ga je ondi v novem raji vidila. Rudeče rože so bile v njegove lasce vpletene; ljubki glasi so se vsipali iz njegove harfe; tako ji je pripeval: „Poglej kviško proti

nebu k zvezdicam, mati jokajoča, ozri se gori! Glej ona bliščeča kola; ona peljejo k drugim lokam, k lepšim rajem, kakoršne si ti gledala, kjer se okervavljena roža nedolžnosti polneje razcveta, in se vsi vzdihljeji v sladke glasove preminjajo“.

In zginile so sanje; okrepljena je vstala Eva od bledega trupla svojega sina. In ko ga je zjutraj s svojimi solzami porosila, in z rožami njegovega oltarja ovenčala, sta ga pokopala oče in mati na božjem oltarju, navzoč krasneje zarje. Pogostoma pa sta sedela na njegovi gomili o polnoči, ter gledala gori proti nebu k visokim zvezdnim kóloom, in iskala ondi svojega ovčarja.

43.

Kratek ozir na Poljance.

Spisal J. Korban.

Blizo reke Kolpe, ktera mejí hrovaško in krajnsko deželo, stanujejo Poljanci, kateri se s svojo opravo in svojimi navadami razločujejo od vsih družih stanovavcov naše krajnske dežele. Kdo ne pozna Poljanca že od deleč? Lahko ga spoznaš po opravi, ker ga škerlatna lepopisana kapica razodeva; poleti je samo v robači (srajci) in gačah (spodnjih hlačah) oblečen; nosí nogovice, ki se imenujejo kopice, ter so umetno spletene; je obut z opankami, prepasan s čemerom (pasom), ki je zelò číslan, kadar ima pedanj širokosti. Pozimi oblači belosuknene hlače iz debelo tkanega sukna, ogrinja malo haljo (rekeljc), pokriva glavo s kriljakom, kakoršnega še zelò stari kmetje na Krajnskem nosijo.

Ženstvo je ravno tako posebno oblečeno; belo nakrišpano krilo, rokavi (oplečki) so tako napravljani, da imajo na vratu koljar, kateri je za večje praznike zelò nakrišpan, in krog in krog z baržunom

obdan; dekleta tudi na vrat razne trakove in svetinje obešajo, na persih oplečke z iglo *) spenjajo; prepašujejo se z umetno osnovanim pasom, katerega vervice (rep) do pet mahljajo, ter na koncu vervic še posebne vozle narejajo. Obute so poleti v čarapicah, pozimi zraven hlačic **) v postoljih. ***).

Poljanci so do malega vsi kmetovavci, in obdelujejo svoje nerodovitno polje in vinske gorice z vso marljivostjo. Oni redé debelo živino, katero potrebujejo za voljo poljedelstva in mesa, — drobnico: koze, ovce itd., ki jim je pa zato neogibno potrebna, ker iz pridobljene volne za zimsko opravo sami sukno tkejo. Perva skerb staršev je, pošiljati otroke na pašo z drobnico, ko so še komaj 7 ali 8 let stari; po tem, ko odrastejo, na polju neutegoma delajo, in se trudijo vsakdanšnjim potrebam doskočiti.

Možje so v obziru na kmetijo umni in delavni, pa dobro spoznajo nekteri, da domá zavolj slabo rodovitnega polja si dovolj živeža preskerbeti ne morejo; tedaj jih gre veliko v daljne kraje, v nemške dežele in na Horvaško, še naj ljubše v tako imenovano „Krajino“. Povsod nahajamo marljivega Poljanca, celo zunaj cesarstva grejo, in se še le čez leta ko so pridno pridobivali, vračajo veseli v domovino k svojim zapuščenim ženam, z dobičkom, ki so si ga s potom svojega obraza pridobili.

Da so Poljanci za božjo čast vneti, to skazujejo njih vunajne dela. Res je sicer, da se iz vunajnih del človeka notrajno serce vselej ne spozna, in da človek ni znotraj vselej tak, kakoršen se od zvonaj kaže; hvale vredno je pa vendar, kar se pri Poljancu vidi, pobožna lepa navada pozdravljati s „Hvaljen bodi Bog — Maria“, „Bog pomози“, „Bog blagoslovi“ i. t. d.

*) Sponica zalo in umetno sestavljena iz raznih korald.

***) Suknene nogovice, črnobelo pisane.

***) Nekaki čevlji.

Oni so postrežljivi s svojimi pridelki, in popotnika lepo sprejemajo in podvarjajo (poslužujejo). — Nasproti pa ne moremo hvaliti njih slabe skerbi za otroke. Imajo iskrene dušne pastirje, učitelje, in pa naj lepšo priliko otroke v šolo pošiljati; toda poglobitna skerb je svojo lepo živinico rediti, bolj, kakor pa deco v mnogih zelo potrebnih vednostih učiti dajati! Bog daj, da bi se to kmalu na boljše obrnilo! —

44.

Véliki petek v Rimu.

Po Staudenmajerju spisal Jeriša.

Tiho je vse. Dalj časa že molčé zvonovi od več ko 400 cerkev in turnov v središču katoliške vere. Celò turnske ure ne bijejo več — nič nič svete tihote in terdega molčanja, dasiravno v tolikem mestu, ta dan ne moti. Po cestah veje pokoj smerti; le tu in tam kakega človeka ugledaš, ki ti, v černo oblečen, s tim predočuje vesoljno žalovanje, v katero je mesto zagernjeno. Tako ostane, da solnce jame zahajati. Tedaj pa se začno palače in hiše po celem mestu odperati, in vse, vse vré naraščaje se na eno mesto.

To mesto je cerkev sv. Petra in Vatikan, v katerim papež že celih 8 dni stanuje, da nemoten premišluje in svoje sveto opravilo opravlja. Slednjič privrè množica do zaželjenega mesta, in odprè se tvojim očem neskončen terg, ki je tako rekoč preddvorišče Šent-Peterske cerkve. Oklepa jo dvojna versta krasnih klonic, ki se v dolzih polukrogih do obeh strani veličanske cerkve raztezajo. Na sredi terga se vzdvigne sila stari Nunkornov obelisk; njemu na desno in levo pa iskuša večna voda s svojim šeptajočim pljuskanjem resni pokoj oživiti.

Na visokih stopnicah se vzvišuje pred teboj Šent-Peter, to čudo umetnosti vsih vekov, visoka podoba vesoljnega sveta, s svojo mogočno, k nebu strežečo kubo, ktera, delo Mihel-Angela, kakor drug višji hram na cerkvi

sloni ter se v solčnem ognju bliskeče. Na preddvorišču se ljudstvo razdeljuje. Oni, ki hočejo, „Miserere“ slišati, in katerih število je manje, ker Sixtinska kapela tolike množice ne objame, se obračajo proti stebrovju na levo ter bližajo Vatikanu, kjer polagoma do tako imenovanih „kraljevih stopnic“ pririjejo.

Drugi oddelek pa se je v Šent-Petrovo cerkev upotil. Idimo ž njim! Perva misel nezmernosti tega hrama te obide, predno va-nj stopiš, ko vidiš kako se cela nebrojna množica po njem zgublja, brez da bi se ljudje le kolikaj pri vratih gnjêli, va-nj stopaje; oni ga ne napolnijo. Ta misel pa se ti ne samo uresniči, timveč resnica jo daleč preseže vstopivšemu v čudoviti hram, in še tedaj le, ko si že nekoliko časa semtertje po njem hodil. Kakor se vse, kar je v resnici veliko, zvišuje in zveličuje, če dalje gledaš, če dalje ž njim obhajaš, tako se Šent-Petrova cerkev razdaljuje pri vsaki stopinji, raste in se povečava, če dalje po nji hodiš. Ta sveti hram je sveta in visoka podoba enojne in vendar vseobjemne vesoljnosti, ki nam svojo nezmernost v tej meri čedalje bolj razodeva, s katero se ga meriti prederznemo. Zakaj, v vsih delih zares velikanskem, zginujejo v njem navadne mere, s katerimi se te visosti, te veličine, te veličastnosti in tega visočanstva ne smemo dotikati. Kar se nam v rimski cerkvi v nekoliki daljavi celo majčkino vidi — h kaki osupni veličini se ti vzdvigne, ako se mu bližaš! Iz onih detet iz belega marmorja, ki kamen z blagoslovljeno vodo deržé, postali so možje, velikani.

Pred velikim oltarjem gori v sveti tihoti noč in dan 112 večnih svetilnic. Nad njim se razpenja velikanska kuba ko oblok nebés, polna jasne bliščobe svetega nadzemskega razsvitljenja. V ti êni cerkvi pa je krog in krog še veliko družih cerkvá s svojimi kubami, tako da se ti tudi v tem obziru Šent-Peter ko glavna hiša božja celega kristjanstva napoveduje.

Vendar dan pohaja; rumeni žarki zahajočega soln-

ca, ki se v čudokrasni hram cedé, opominjajo nas, da je prišel čas, v Sixtinovo kapelo podati se. Stopimo tedaj iz cerkve. Še enkrat pa se vernimo na mesto, kjer se preddvorišče osupnjenemu vidu odpera, katero Berninove klonice ko veličansko stebrovje obdajajo, ter se ozrimo še enkrat na naj veličastnejši hram kristjanstva. Primerimo notrajnost, ki smo jo ravno ogledali, njega zvonajnemu licu, ki se nam pred očmi razgrinja: se li ta zvonajnost odsihdob ni za dokaj povečala, sleme povišalo, širota raztegnila? —

Vendar obrnimo se z resnim čutom v svojem sercu proti mestu, kjer „Miserere“ pojó. V ta namen se krenemo proti stebrovju na desno in pridemo do „kraljevih stopnic“, po katerih dojdemo slednjič v Vatikansko poslopje. Stopimo v kraljevo dvorano, polno krasote in veličanstva, ter se čudimo Vazaritovim, Sommachinitovim, Salviatitovim in drugim obrazinam; še pa se nismo nagledali vse te krasote in umetnosti, ko nam že od dalječ prosti glasovi slovesne psalmodije na ušesa vdarjajo. Hitimo tedaj h kapelnim vratom. Radi nam stražani vstop dovolijo, in tedaj nas kapela sama v svoje sveto krilo sprejme. Ali ne misli si kapele, kakoršne si v domovini gledal, — tu stojiš v cerkvi, ki je 65 čevljev visoka, 125 čevljev dolga in 50 čevljev široka. Glej ondi častitljivega starčka; brez tijare, brez vsega okrasja, ko v velike, resne in svete misli vtopljen, sedi poln ponižnosti na prestolu. To je glava katoliške cerkve — sv. Oče. Krog njega sedi družih resnih starčkov čez 40 na številu. Vidi se, da tudi nje le êno globoko milotožno čutje preveva, le êna velika misel navdaja. To so njegovi kardinali. Papežu nasproti na levi strani stoji oltar, krog kterega se število mnogoverstnih duhovnov suče. Na oltarju gori veliko sveč, ki eno za drugo ugasujejo. Čuj! ravno je eden poprejšnjih psalmov končan. Papež se dvigne s svojimi kardinali, ter moli molitev polno prostote in dostojanstva. Velika tihota je poslušavce obvezela, in glo-

boko sobranost duha bereš na slednjem obrazu. Tedaj se prične še le pravi vhodni psalm.

Predno pa se veličastnemu občutku popolnoma udamo, pogledjmo še na kapeli strop; zakaj ne le zavoljo veliresne muzike, ki jo bodemo zdaj zdaj čuli, smo sémkaj prišli — tudi visoke obrazine nas zavne-majo. Dve umetnosti, muzika in malarija, nam tukaj z vso svojo močjó na dušo govorite, in obé se zjedinjate v en cil in konec. Stvari teh umetnost pa, glej! one same so zgolj stvari vere. Službi naj svetejših opravil je, kakor slednja cerkev, Sixtinova kapela posvečena, in ravno v njej obhajani sveti obred je že pred Mihel-Angelom umetnost osnoval, gojil in redil jo, ter vzgojil in do te visoke stopinje pripeljal. Zakaj naj notranjsi in resničnejši duh umetnosti je vérski duh, in umetnost le svoje vlastno poslavljenje obhaja, ko vero poslavlja. Dokajkrat imenujemo umetnost božansko; ali zakaj je božanska? Kaj ji to sveto lastnost podeljuje? Vera kristjanstva! Umetniški rodni kraj Mihel-Angela je Sixtinska kapela.

Še je svetlo. Iz gornjih lin priseva solnčna svitloba, ki čuda Mihel-Angelovega duha osvitljuje in s svojimi poslednjimi žarki ozlačuje. Mihel-Angelo — nezapodljivo globok, velik, krepoten, veličasten, mnogostransk duh —, je v sebi vse ideje in čase sojemal; kakor njegovo neumerjoče delo v tej kapeli, ki se s stvarjenjem sveta začinja in z občno sodbo jenjuje. V njem se je vélika globóka misel utelesila, kakor v Urbinskem Rafaelu živa sveta ljubezen. Še ni nikak razlagavec duha stare zaveze tako zapopadel in tako razložil, kakor mojster Angelo v teh obrazinah v neskončno velikanskih očertih Boga Očeta, v resnih, strahopolnih obrazih prerokov in šembilj. K onim svetim podobam globokomiselnega in zares strahovitega duha umetnikovega se ozrimo, in glej! že je ta duh z obilostjo velikih idej, ki se vse v čudoviti edinosti pre-

dočujejo, celo naše notrajno snovanje in čutjenje mogočno prevzel.

Najpred vidimo Večnega Očeta, kako kaos z vseoblastjo Stvarnika razdeljuje. Pri Njegovih nogah je terda noč; tudi Njegovo telo tema ogrinja. Al Njegove usta govore: „Bodi svitloba!“ In glej, svitloba biva! V silni obilosti se cedi iz Njegove sape krog in krog Njega ter Njegovo oblačilo z rožno meglino obliva. Roke, ki kaos delé, so razprosterte v krepotnem gibanju nad glavo, in kaos se udaja mogočnemu velitelju. Jame se raztekati in v oblake deliti. —

Poglejmo drugo obrazino! Svitloba je bila. V popolni bistroti se čisti vzduh blišči, po katerem razsvitljeni oblaki plavajo. V sredi se pa pelje poln vzvišnosti in veličanstva Stvarnik sveta. Po bliskovo se po prostorju pregiblje. Velevaje kaže raztegnjena roka pred Njim tekočemu slugu — žarku — pot, na kateri ima Njegove povelja spolnovati. Angelj verši z njim v šumnem oblačilu. Nad Njim in hitečim slugom se kaže solnce in del zemlje.

Prišli smo do tretjega obraza: Stvarjenje zemlje je doveršeno. Sopot vidimo začetnika, vsemogočnega Očeta, v čistem vzdušju nad vodami mlade zemlje. Nese ga tmà angeljev, duhov Njegovih moči. V obrazu blišči neskončna moč, visoka dostojnost in veličasten pokoj. —

In glej! četrto podobo: Tudi Adam je ustvarjen. Še pa leži brez zavesti na novi, zeléni zemlji. In glej, Večni se bliža zemlji, nad njo leteč, nesen od angeljev. Raztega svojo roko z visokočastjem in ljubeznijo proti ležečemu, in s tim, da se s koncem svojega persta konca Adamovega persta dotika, se cedi v napol vstavega prvo življenje ko v električnem toku.

V peti obrazini vidimo stvarjenje žene. S sklenjenimi rokami in polna ponižnosti se obrača Eva proti Stvarniku, ki jo je z vzdignjeno roko v življenje pozval. — Pervikrat stoji tu Večni na mladi zemlji, Gospod vsih stvari.

Al v stanju nedolžnosti in pravice ustvarjeni človek ne ostane v raj. Adam in Eva kači verjameta,

zavzijeta od prepovedanega sadú in prvi greh je storjen. Za grehom pa nastopi kazen — prvi starši morajo iz raja bežati, — kar nam šesta podoba kaže.

Poglejmo naprej! Prvi greh se razploja od naroda do naroda. Zarojenci grešne dvojice se sicer omikujejo ter urijo v umetnostih; al zelo gospodari čez nje, — vda-jajo se grešnemu poželenju vsake verste, in spridenost prihaja večja in večja. In glej, že nam osma obrazina kaže ono strašno kazen vesoljnega potopa, ki jo je Mi-hel-Angelo v visokem duhu epopeje z mnogoverstnimi epizodami izobrazil.

Tako smo prišli do devetega obraza, ki nam zaro-ditelja novega rodú, Noata z njegovimi sinovi, predočuje, spijočega, in s tim srednjo versto stropnih malb končuje.

Tako tedaj kaže visoki duh Mihel-Angela prvi svet pred našimi očmi v velikih in visočanskih čertah se začenjati in jenjati; ali tudi novi svet je že zaznamo-val v njegovem začetniku Noatu. Ž njim se pričinja druga versta. V tej dobi se Bog nič več ne prikazuje, le svojega Duha pošilja nad velike može, in možje, nad ktere se je ta Duh spustil, odperajo svoje usta ter ozna-nujejo resnico božjo, ki se jim je razodela. V ve-likotnih in vzvišnih podobah vsi na dan stopajo, prave mojsterske dela umetnosti; njih globokoresno obličje že priča od visokega duha, ki jih napolnuje; govore v krepkih presunljivih besedah od božje vlade svetá, prero-kujejo ljudsko osodo, vsak po svoje, vendar pa tako, da se vse prerokbe slednjič v éno veliko božje prero-čanstvo zlivajo. In celo to pa se še le s tim zgoditi mora, da se očetje judovskega ljudstva in kerščanske cerkve k njim pridružijo; zakaj, v njih, ki jim se je prihodnost navzočila, se razlaga in razklada celi čas; oni predočujejo celo človeštvo v njegovem veselju in terpljenju, v njegovi nizkosti in visokosti, v njegovem lažnem in pravem življenju, po prvem in drugem Adamu.

To pa, kar čez vse razsoja, to, čemur vse naproti hiti, hudo in dobro, to je vesoljna sodba, ločenje kra-

ljestev tmine in svetlobe. In to je poslednja veličanska in globokomišljena obrazina Mihel-Angelova. Jezus Kristus, sin živega Boga, kterega so preroki prerokovali, kogar so tudi šembilje oznanovale, po starih mislih, se prikazuje ko sodnik sveta, visočasten in mil, pravičen in ljubeč, kaznovajoč in plačevajoč. Sveti se v blezku proslave imajoč krog sebe Mater svojo in svetnike nebes. Že je njegova velika sodba izrečena, že je gromeči glas grobove spijočih od tečaja do tečaja prederl, ločenje je storjeno, izveličani se vzdigajo v nebo, pogubljenca pa ladja pogubljenja pelje v tamne prostore kaznovanja.

V tem pa se je v kapeli zmračilo. Svitloba komaj še skozi šipe v temno svetišče lije, ter obrazine bolj obsenčuje ko osvitljuje. Že same po sebi se velike podobe Angelove v mračini le še povečujejo, ter ko žive pregibljejo pred gledom do duše prevzetega gledavca V trumi angeljev in svetnikov, ki Sodnika sveta obdajajo, se ti dozdeva, ko da bi se nebo doli spuščalo; ali v sercu grešnika je to nebo tamno in strašno. — Kadilo s svojim blagodušjem kapelo prevēva.

Tedaj se začēnja Miserere. Ono je Gregor-Allegrovo. Pevci stojē na galerii, ki se na desno vzvišuje. Poslušavci jih ne vidijo, in dozdeva se, ko da bi glasovi po vzdušju plavali, ko mile podobe onih zvukov, ki se iz vsih serc molčē vzdvigajo ter v čudonežnem soglasju podonujejo. Kar tukaj čuješ, ni zemška, je nebeška glasba, je naj krasnejša psalmodija, ki z rahlo in vendar ob enem mogočno silo serca k nebesom vztēza ter pozemstvo zaničevati veleva. Smert se ti omilja in priljubljuje, ker te reši sveta ter v nebesa pripelje.

„Miserere“ je psalm, složen iz več verzov, ktere vzajemno pojó in molijo. Sostavljen je iz dveh partitur tako, da en verz štirje, družega pa pet glasov poje; slednjič pa se vsih devet v en kór zlije. Kóra predočujeta človeka, kakor je po sv. Paulu deljen v notraj-

nega pravega, in v zvučajnega poltnega človeka. Notrajni pravi človek hoče in želi rešenje ter zdihuje po njem k vsemilosti božji, ktera sama ga dodeliti zamore. In torej medsebojni bôr. Pri enem verzu doni sveta muzika; ali družega pojó debele, skoraj rode gerla, ko terd odgovor grešnega človeka milim opominom duhovnega, in zdi se, ko da bi pozemnost večnosti, poltnost duši odgovarjala, ki po božjem miru hrepení, odgovarjalo posvetno življenje, ki obljube povznešene duše sovražno odbija. Ako rahli zbor sopet petje povzame, jame se v sercu nova nada izbujati; al naslednji verz, kterege le molijo, duha iznova s stermim mrazom oblije, ne z grozo, le z vnetim pogumom navdihnjenja. Že se dozdeva, ko da bi bila poltnost v človeku prevladala. Ali med tim, ko še duša žaluje v dozdevni vzmagi pozemstva, čuj! kakošna prememba! Sveti zvukovi poedinoma donijo, ginljiviši in vzvišeneji od poprejnih, soglasi se bolj in bolj zlivajo, in slednjič začuješ naj čistejo in svetejo harmonijo, ki jo je kdaj človeško uho slišalo. Zdaj je božje bitstvo v človeku vzmagalo, rodi glas poltenosti je zadušén, duh se čuti spravljenega z nebom, on je srečen in presrečen, kakor v trenutku blažnje smerti.

Tedaj tudi sveča za svečo ugasuje ter tamneje in tamneje prihaja. V temo zavite gledaš podobe prerokov in šembilj ko duhove. Krog vse tiho. Že je v daljnih prostorih kapele zadnji glas podonel, in vendar še več minut stojimo v njej, le da zdaj pa zdaj kdo tiho izide ter opomni, da je petje končano, ki še v slehernem sveto podonuje. Živel si nebeško življenje, in kerčis se, stopiti sopet v navadno vsakdanje. In tudi midva, dragi čitavec! zapustiva zdaj to mesto, z onimi občutki večnega življenja, ki jih v tvojem obličju berem. Okleniva se duhovnov, ki za papežem stopajo v Pavlovo kapelo, v kterej je božji grob postavljen, v katerem je presveto Rešnje Telo v prekrasni bleskoti okoli 40 ur izpostavljeno. In od ondod se bodeva podala z občno

procesijo spet v Šent-Petrovo cerkev, ki sva jo že o belem dnevu zapustila.

Ta neskončna, visočanska cerkev ni ob tem času od nikake druge luči razsvitljena, ko od plamečega križa, ki v velikanski podobi z visoke kube visi, bliščeč od tisuč in tisuč svetilnic, ko od toliko gorečih diamantov. Glej, to orodje terpljenja, samo sviteč po daljnih tamnih prostorih mogočnega poslopja, je edina luč v tamni noči življenja. Velika množica pod njim šetajočih ljudi in kipi grobov umerlih so prav za prav svet, kateremu je Kristus luč postal. Pod križem, kjer je razsvitljenje naj živeje, kleči v beli obleki sveti Oče, za njim kleče kardinali. Tu molijo tiho in živo za-se in za kristjanstvo. —

45.

Zimsko spanje prirode.

Iz českega časopisa „Živa“.

Poslovenil Žvegel.

„Široka okolica je s snegom pokrita, le sem ter tje se prikazujejo černe brazde izoranega polja. Solnce na izhodu razliva žareče žarke čez belo planjavo, — vse je tiho, nikjer glasu, nikjer znamenja življenja. Glej, tu črna megla čez nebo razgernjena, razvija svoje mračne krila, in spušča tam čez tamne verhe svoje ogrinjalo. Pihajoči veter razkadí oblake, da se raspó kakor gost dim široko čez zemljo, in celo okolico zatemnijo. Na desni grozí, kot zmešan kaos, serditi vihar celo zemljo s svojo burjo zadušiti, biča vsako vejico, vsak germ, vse, kar se mu ne uklone, s tisučerimi strelicami ostekljenega ledu. Pa kmalu poncha divja groza, že po manje praši, le od časa do časa pada kaka snežena zvezdica na zemljo, z visokim snegom odeta, hladni sever podí oblake dalje.

Vse se je umirilo in upokojilo, in kamor koli oko seže, vidi se zemlja z leskečo odejo pregernjena. Večno solnce slovo jemaje poljubuje nižavo, lahka rudečica se na snežni beljavi trese, vse blišči od mnogih barv. In ko prijadra luna na višavo neba, ki je jasno ko čisto oko, in v zboru migljajočih zvezd čez zemljo razliva svojo luč, se zdi človeku, da se cela širjava svete tihote raduje. V gaji, kjer je popred gomizov neštivilna množica med perjem zverčala, kjer se je tičev glasni kor med drevjem razlegal, vse je zdaj utihnilo, kakor v cerkvi, kjer, ko se pesmi in molitve končajo, ostaja še sama tiha pobožnost.

Čuj! kaj je zarušelo, da se je tamkej snežena kopa usula? Samotni orel, ki je bival celi dan pod snežnim oblakom, od polja do polja zastonj poletaval, išče zdaj tam na jelovi veji počitka. Perute razklopa, in sneg in ledeni slopovi se poderajo. Pa le za kratko se je pokoj premotil; zdaj spet vse molči, ko bi bilo mrtvo.

Mrtvo? Jè li zdaj zadnja iskra organskega življenja ugasnila, kjer je popred vse tako živo poganjalo? Ne ostaja li tadaj nič družega, kakor spomin šumečega gomzenja in barv, ki so oživljale polje in gaje? O nika-kor ne! Sneženi pert poverh zemlje ni mrtvaški pert pri-rode, ampak je hraneča topla odeja vsega organskega bi-lja, varhinja proti vetru in ostremu mrazu, da morejo brez skerbi in škode odpočiti se in zimskemu spanju udati.

Kaj je tedaj zimsko spanje prirode (narave)? Ozrimo se in pogledjmo, kaj pod snegom na polji in na njivah, kjer je bilo popred krasno cvetje razsuto; kaj v gojzdu in zdaj opuščnem gaji, kjer se je popred veselo petje glasilo; kaj v potocih in rekah, zdaj z ledom pokritih, ki so pred veselo šumeli; kaj tu povsod se zdaj godí?

Pod snežnim krilom opazujemo velo travo, zlomljene stebila različnih rastlin v čudni zmesi; al njih ko-renine hranijo v sebi sok in v njem so skrite znamenja organskega življenja. Semena mnogih rastlin so po tleh

razsute, na vid kakor mertve telesa; pa vsako v sebi skriva kal nadepolnega stebila, in snežno krilo jih varuje zmerzline.

Kako skerbno so zavarovane nježne kali, ki se prihodnje leto v peresa razvijejo! Nekatere drobne in skoraj nevidne so s terdo lupino obdane; druge so zavite v volnate kože, ktere jim služijo za prezimišče; pri nekterih nahajamo vlačén lep, ki kalí mraza in mokrote brani, in tako povsod različne začasne naprave, s kterimi pobrotljiva priroda prihodni svoj zarod varuje. Samo silni rod gojzdnih dreves je z gostim mahovjem zimi v bran zaraščen, in lahko se vidi, da je lišajevje in mahovje na severno stran tem gosteje, kolikor več potrebujejo obrambe proti neusmiljenemu severnemu sovražniku.

Čudovito se ohranjajo naše žita in gorske rastline. Na jesen zasejane poženejo, ozelené in klijejo, pa o dervem mrazu zastanejo in oterpnejo. Pod snežnim krilom žito pospi za zimske mesce, pa s prvo vigrédjo se prebudi in krepko gnati začne. Na švajcarskih planinah v Zermatu je bila enkrat ječmenova setev dve leti z ledom pokrita, pa ko se v tretjem letu led raztaja, jela je lepo poganjati. Ko pride Charpentier leta 1823 pod Montblanc-om na mesto, ki je bilo 5 let z ledom pokrito, najde tam lepo cvetečo gorsko deteljo (*trifolium montanum*) in druge gorske cvétlice.

Vendar nekaj gojzdnega drevja, kakor borovec, jéla, smreka itd. ne uživajo nikoli zimskega spanja, tem več celo svoje življenje prečujejo, ter so kinč našega črnega lesovja. Zima, bi rekel, jim bolj služi, ko letna soparica, in zavolj tega bivajo tudi raji v senčnatih krajih, ali pa na visocih gorah; njih iglate peresca, ki po navadi tri leta terpé, so pripravljene vse bolj za zimo in mraz, kakor široki listi družega drevja.

In kako različne stvari nahajamo v terdem spanji po visocih drevesih, na vejah in po deblu, za kožo in pod korenino! Nekterih gomizov jajčka vidimo brez vse obrambe na vejice dreves pilepljene, kakor

jajčka skoraj vsih metuljev, kateri žive po sadnih drevesih. In te jajčka se spreminjajo na spomlad v gosence, ki jih vidimo pozneje v podobi lepokrilih metuljev od cveta na cvet ferkljati, dokler na zadnje jajčic ne zaležejo, in potlej poginejo. Glej na mladih vejicah borovcovih klopčiče! Ako jih natanko pregledaš, najdeš zalogo mladih gosenc, ki zdaj zimsko spanje spijo. Za kožo, posebno v globokih razpoklinah, nahajamo različne kebre. V takem zavetju, ali med mehkim mahovjem prezimuje oterpnjeni gomiz; pa le krepkejši od njih ostajajo čez zimo, večina že jeseni tek življenja doveršuje, prebivši v podobi jajčka, gosenske in punčike eno ali dve leti. Poglejte oso, ki je v zimskem spanju kakor terda kost, mertvememu telesu podobna! Ko pade pa na zemljo, oterpne kakor kamen, pa le dremlje in hrani tiha znamenja življenja v sebi, pride pomlad, zemlja se ogreje, in tudi osa se po dolgem spanju prebudi, ter se ji čut in gib poverneta. Večina čmerljev in osá, ki poleti vkup živé, se razleti na jesen in pogine; le posamezni preživé v kakem skritem koticu zemlje do pomladi, in zaležejo nov zarod. Tako tudi domače muhe še nekaj časa semtertje po izbi poletavajo, kakor da bi se zimskemu spanju podati ne hotle, pa lahko se nad njimi opazi dremota in težava pri letanji, kakor da bi bile slepe, nečutne, brez znamenj njih prejšne prederznosti. Lahko se jim vidi, da tudi one pokoja potrebujejo. Pojdite tudi vé spat, nadležne tovaršice, zalezite se v špranje in počí, police in tramove, če hočete dočakati polétja!

Mravlje prespavajo po priliki nekterih kebrov zimo v podzemnih hodih svojega stana.

Bučele si obderžujejo toliko gorkote v čbelnjaku, da ne oterpnejo; če je zunaj 4° R. gorkote, imajo je one 24°—27° R. v panji.

Polži se že dolgo pred zimo k spanju pripravljajo. Vležejo se v zavetje pod germovje, ali groblje, se skerčijo pod svoj apneni dom, pred katerim napravijo umetno obrambo, ki jih burje v spanju váruje.

Tako ostajajo skozi štiri mesce brez hrane, brez giba, dotle da pomladno solnce spet posije. Prav umetne so njih priprave k zimskemu spanju. Ko se pokaže listopada prvi mraz, jenjajo se pasti, zlezejo na kako višavico, se zbero, ter poiščejo primernega kota. Popred si čeva in želodec izpraznejo, ter se potem s pomočjo svojih mesnatih nog pod kakim listjem ali mahovjem, ali pa pod travo v zemljo zarijejo. Na peno njih nog se namreč prileplja zemlja, katero tako na stranske stene znašajo, ter si okrog sebe napravijo zid, kateri le samo še stropa nima. Komaj so z berlogom gotovi, spet spravijo nogo pod svojo streho, veliko pen se zunaj nabere, ktere se sterdijo vapneno lupinico, ki jim služi za vrata. Potem naredo drugo, tretjo, in ako ima huda zima biti, čveterto steno, med vsaktero pustivši nekaj sape, od ktere se potem čez zimo živijo. V skalnih razpokah se, kadar jih milo solnce obsije, iz spanja predramijo, steno za steno prerinejo, od zraka, ki so ga v sredi pustili, se žive, dokler spet ne pridejo do belega dne.

Ozrimo se zdaj, kako je pod ledeno skorjo ribnikov, potokov in rek, ki včasih do malega vsi zmerznejo.

Ribe so pozimi, kakor poleti, večidel brez spanja. Viditi jih je včasih kakor bučel cele trope v kakem kottičku zabasanih, da se lože zime ubranijo. Tako povsod edinost sili v bran stoji. Kadar pa zmerzne voda do dna, oterpnejo tudi ribice, kakor druge živali; tudi one pospavajo.

Tako zmerzle se zamorejo iz leda izsekati, in od kraja do kraja po suhem prenašati, da jim nič ne škoduje. Kadar se pa led raztaja, se sopet ribe zavejo. V manjših ribnikih je pa zelo škodljivo, če je voda delj časa zmerzla, ker se od zraka ločene lahko zadušijo. Zato navadno o tacihi primerkih v led jame sekajo, da more vedno čist zrak do njih.

Žabe se zalezejo v mlake, oterpnejo, ter brez hrane, brez dihanja tako celo zimo ostajajo. Tu vidiš včasih

tudi gada pokojno spati, pisanega sovražnika krot, ki jim pa zdaj ni strašen, ako ravno blizo njih zimuje. On, kakor martinček, se zaleze kar more globoko v zemljo, kamor mraz svoje ledene desnice več ne razteza, v klobčič se zvije, in čaka tako mirno prihodnje pomladi.

Ptiči, ki imajo toplo kri in posebno gibčno telo, se sploh ne udajajo zimskemu spanju, ter nekteri snegu in mrazu ukljub krog naših stanov poletujejo; večina pa, ko severni piš zagrozi, in listje na drevju bledeti začne, v toplejši kraje, kjer milije solnce greje, pred nepriljudnim orjakom beže. Pa nektère tudi sneženi gost prehiti in res nahajamo večkrat lastovke zmerzle, terde ko kamen, na videz brez iskrice življenja, kraj rek in potokov v zimskem spanji. Če hočete siroticam življenje ohraniti, ne nosite jih v gorke izbe, da se prehitro ne zbudé in gotove smerti ne poginejo.

Preglejmo še neke kote, kateri sesavcem za berlog in ubežišče služijo. Tako prezimljajo: jazbec, jež, netopir, skriček in medved. Njih berlogi so pod zemljo med koreninami gojzdnih dreves, v duplinah starih bukev in hrastov, v kakem zidovji, v opustelih razvalinah, in družih tacih kotih. V berlogih nahajamo čveteronožce v klobčič zvite, glavo skerčivše in sternivše jo z nogami. Tako nahajamo ježa v zemljo zakopanega in tako brezčutnega, da tudi, dobro dregnivši ga v ščetine, ne opaziš nobenega znamenja življenja. Ako ga pa v sobo prineseš, bo kmalu lesti jel; pa skoraj spet začuti potrebo spanja, in s hudo tirja slobode, da bi se k počitku podal.

Skriček je proti njemu pravi pojeduh. Celo leto nabira hrano ter jo v svoje prezimovališče nosi; ž njo se pita, dokler ga spanje ne premami; in kadar se spet prebudi, je njegova prva skerb jesti. Jazbec enako zimo prebiva, in hodi svojo žejo gasit. Netopirji svojega kraja ne zapuščajo; na zvoncih, pod strehami, v zidovji se nahaja večkrat celo kardelo skerčenih in oterplih netopirjev, kakor da bi bili začarani. Pa čudna je ta pri-

kazen, kako se živali pri dolgem počivanji čez zimo preživljajo.

Gotovo je, da od hrane, ki jo pred povžijejo, čez zimo živeti ne morejo. Al v to jim služi mast, ktera se jim posebno na jesen nabere okrog ledvic. To mast čez zimo zgublajo, tako da bi se móglo reči, da jim samo ona čez zimo življenje ohranjuje, ter celi organizem dotlej v pravem redu obderžuje, da si omisli žival na spomlad, prebudivši se, čverstejšje hrane.

Al glejte, vé mirne, zaspane stvari, zima se spet v svoje severne kraje vrača. Solnce se je spet posmejalo, ter z ljubeznivimi žarki vse razgreva; sneg kopni, ledeni oklepi potokov in rek pokajo, lahni jug veje čez njive in gaje ter oznanuje bližnji prihod ljubeznive Vesne, ki se iz južnih krajev povrača, cvetje seje, gojzde zeleni, radost v tužno serce siplje. Vse se oživlja, vse klije.

Vračajo se od juga vesele tice, in bude naravo iz tihega spanja. Sopet se gaj razlega od petja, ribica veselo igra po bistrih vodah, čveterožnone živali se dvigajo ter novo oživljene po hribih in dolinah skačejo. Tudi človeka mine neka tuga, ki mu je čez zimo čelo mračila, veselo stopi pred svoj prag, oziraje se po omlaeni naravi, ki ga prijazno k sebi vabi, da bi ga na zeleni livadi ali kraj bistrega potoka z novimi veseljem napolnila.

46.

Prihranjeni trud.

Slavni in ostroumni Angličan Sterne je posebno rad jež potoval po deželi, spremljan od jedinega sluga. Nekega jutra, ko je bil ravno na poti, zapazi, da mu sluga škorn ni oznašil. „Janko,“ zakliče, „zakaj danes nisi mojih škorn oznažil?“ „Ah, ljubi gospod“, odgovori Janko, „mislil sem si, ker je zunaj na cesti tako gerdo, in ker bodo škorne tako čez in čez spet umazane, pre-

den ste še dve urici jezdili, da si lahko trud prihranim za to pot.“

Sterne, na videz zadovoljen z odgovorom, ne reče nič na to; obuje umazane škorne, zasede konja, ter jezdi dalje. Opoldne prideta do gostilnice. Sterne stopi s konja, ter slugu ostro zapovē, da naj konjema dobro poklada, in štale ne zapusti brez njegovega posebnega dovoljenja. On sam gre v gostilnico, ter si dobro južino da prinesiti. Ko odjužina, se poda v štalo, ter reče slugu: „Janko, osedlaj konja; jo bova precej odrinila“. Sluga, ki je že precej časa konja zavidljivo gledal, da se jima je oves tako prilegal, reče na to z boječim glasom: „Ali, ljubi gospod, mar jez danas ne bom nič južinal?“ „Se vé da ne, ljubi Janko“, odgovori gospod mirno in resno, „zakaj jez si mislim, preden si par uric jezdil, boš tako že spet lačen, in torej gotovo ne boš nič imel zoper to, da ti danas trud južnanja prihranim.“

Janko je pač čutil pik, — al kaj mu je bilo storiti? Molčal je. Injezdita dalje, spredej gospod, po navadi v bukvah čita je, za njim sluga, s praznim želodcem in žalostnim srcem. Sreča ju popotnik, in vidēč, da gospod vedno čita, približa se slugu in ga uprašā rekoč: „Tvoj gospod ti morajo pač sila učen biti; povej: kdo so pa?“

„Sterne,“ odgovori Janko nevoljno.

Oj, dete vendar je, li mogoče? Slavni Sterne! In kam pa sta jo namenila, če smem prašati?

„Kaj jez vem?“ odgovori Janko; najberže v nebesa; zakaj gospod vedno molijo, jez se pa moram postiti!“

Sterne, kteremu je umna šala vselej dopála, in ki je slišal Jankove besede, oberne pri tej priči konja, poverne se v gostilnico, ter umni odgovor svojega sluga s krepko južino poplača.

Človek brez domoljubja.

Spisal Lovre Toman.

Kar drevo brez zal'ga cvetja,
Brez klasovja lepo žito,
Kar je ladja brez zavetja
Gnana v jezero serdito;

Kar planjava je pobita
Od vremena, toče sile,
Kar je dan brez sonca svita,
Kar je noč brez lune mile;

Kar polja brez rož cvetečih
Brez snega nar viši gore,
Kar devica brez rudečih
Lic, čistosti jasne zore;

Kar podložni brez povelja,
Brez očeta so sinovi,
Kar nebesa brez veselja,
Brez vladarja vsi svetovi:

Oj, to človek brez iskrene
Je ljubezni domovine,
Ki, če žalost jo zadene,
Zapusti jo, da pogine;

Jo izdaja, zaščuje —
Le za ptujstvo moč potrosi;
Ki ni vreden, da varuje,
Da ga v sebi dalj še nosi!

Vodni puh ali sopar, rôsa, slana, dež, sneg, toča.

Spisal Vertovec.

Voda, ktera v kotlu vrè, se posuši, če zmiraj pod-
tikaš, počasi do zadnjega kančika, to je, bo se v naj

manjših in nevidljivih drobcih z gorkoto sprejemala ali združevala in večidel nevidljivo ž njo izginila; taki in tako spremenjeni vodi pravijo: puh, sopar, tudi hlap. Voda iz enega bokala v puh spremenjena potrebuje 2 do 3 tišuč bokalov prostora. Puh se da zelo stisniti; pa tako stisnjen je nedopovedljivo močan, ko se mu da kam tlačiti. S takim vlovljenim in stisnjenim puhom barke, vozovake, malne i. t. d. gonijo.

Če se puh dobro ohladi, se napravi iz njega zopet tekoča voda; če ti tedaj bokal vode dá 2 tišuča bokalov puha, ti bota tudi 2 tišuča bokalov puha, če ga ohladiš, dala nazaj en bokal vode. — Od vsega, kar je Bog ustvaril, se še nič zgubilo ni, ali ni v nič šlo.

Pa ne samo voda v kotlu, tudi vsa druga voda, kar je je koli na svetu, v morjih, jezerih, rekah in v zemlji, in vsa druga mokrota se neprenehoma čez dan in ponoči, poleti in pozimi z gorkoto združuje, in se kot puh, večidel nevidljivo, dviguje v podnebje. Če odvašaš tri funte ledú, in ga kam na sapno denes, bode ga od dneva do dneva manj, dokler ne bo zginil, to je: v mrazu je bilo še toliko gorkote, da ga je zglodala, ž njim se zedinila, in ga v podobi puha odnesla. Iz odrašenega človeka se izkadi ali izpuhti v 24 urah po nevidljivih potnih luknjicah do 5 funtov mokrote, in to od dneva do dneva. Koliko mokrote izpuhti iz vsih ljudi, žival in rastlin okoli leta!

Kar se puha proti večeru iz zemlje kviško vzdigne, pade ponoči nazaj doli, in iz njega se dela pri toplem vremenu rōsa, pri mraznem pa slana.

Kar se ga pa čez dan in bolj visoko vzdigne, to se v zraku bolj raztanjša ali raztopi, in iz tacega imamo v podnebji neizmerljivo zalogo vode. Naj beržeje je v podnebji saj dvakrat več, toda v nevidljivi podobi, raztopljene vode, kot na zemlji.

Če taka v zraku podnebja čisto raztopljena voda nekoliko gorkote izgubi, stopi bolj vkup, in naredijo se iz nje megle ali oblaki.

Če pa voda ko oblak še več gorkote izgubi, naredé se iz nje kapljice ali kančiki, kateri — kar pretežki ne morejo več zgorej plavati — padajo na zemljo ko dež.

Kadar taki kančiki počasi zmerzujejo, spremené se v sneg, ko pa nanagloma zmerznivši skozi več globokih oblakov doli leté, imenujemo jih točo.

Gorkota ima od začetka stvarjenja kar veliko z vodo opraviti. Od ure do ure, od hipa do hipa ali jó iz snega in terdega ledú topi, ali raztopljeno serka, in jo, sprimši se ž njo, odnaša in v zraku raztanšuje ali zopet popuša, da v podobi dežja doli pada, in žejno zemljo napaja, ali na zimo v podobi snega kakor odeja žito mraza varje, ali pa v podobi ledú čez velike reke terdne mosti za ljudi in težke vozove napravlja.

49.

Černigrob.

Spisal Cegnar.

Med mičniše kraje krajske dežele se šteje tudi Černigrob. Černigrob, stara, nekdamočno obiskovana božja pot, pa tudi še dandanašnji ne zapuščena, leži v severnem kotu na berdu med Lokom in Kranjem; zad za njim stoji borovita Planica in točorodni Rovt, na kterega se kmetič, ko na polju zlata pšenica zori, vedno s strahom ozira, ker iznad Rovt doli tolikrat prišumé viharni oblaki, razstresajo točo v plodno polje in končajo vesele nade pridnega ratarja.

Ko dospéš skozi prijazne loke in tamne loge na berdo, stopi naj prvo v veličansko staro cerkev, od ktere nihče več ne ve povedati, kdaj da je bila zidana. Samo tamne pravlice še čuješ stare ljudi pripovedovati, kakor so jih od svojih dedov čuli. Tam pod košato lipo ti bo sivi starček razlagal s perstom na cerkev kazaje, da je bila v silno starih časih, kjer zdaj cerkev

stoji, tolovajska jama. Celo Sorsko polje je še takrat pokrival debel gojzd. Goščava je bila taka, da je solnčni žarek nikdar prešinil ni. Tako debeli hrasti so tukaj stali, da enega pet mož ni obseglo. Prebivavcev v tem kraju še ni bilo; divja zver je po samoti tulila in krič sive sove je v črni noči tice strašil. Takrat je tu skozi iz stare Goratanije skozi Loko v Železnike vodila cesta. Ali noč in dan so tolovaji ob cesti prežali, ki so v Černigrobu pod zemljo stanovali, popotnike ropali in ubijali. Zavolj tega si ni nobeden več upal na cesto, ki se je tako zarasla, da se dandanašnji več ne pozna in ne vé, kje da je bila. Pozneje je kakor pravlica pravi, te tolovaje paganska (ajdovska) deklica zapazila in z lastno roko vse pomorila. Ta deklica pa je bila, ako bi se smelo pripovedki verjeti, take orjaške postave, da je z eno ного pri sv. Joštu, z drugo pa na Šmarni gori stala in iz Save vodo zajemala! Ona je bila braniteljka pravičnih ljudi in smert hudobnih. Ko so ljudje začeli cerkev zidati, pomagala je tudi ona, ter je sto centov teške skale v predpasniku nosila, in sama zidala zvonik, kateremu na Krajskem ni enacega. Zidarji so na dan po soldu služili, jesti pa so si sami priskerbovali. To pa je bilo takrat zelo veliko plačilo. — To in marsikaj drugzega pripovedujejo stari očeti, kar so jim še njih sivi dedi pravili.

Ozrimo se najprvo po veliki cerkvi. Na prvi pogled zapazimo, da cerkev iz dveh delov obstoji. Sprednji del je krasne gotiške stavbe; oltarji so vsi leseni, pa, kakor se vidi, zelo stari in čudovito izrezljani. Vsake sorte podobe zapaziš na njih, ako jih dobro pregleduješ. V dveh verstah stoje visoki kamniti stebri, ki tanki obok podperajo. Zadnji del je le zavolj tega imeniten, ker je pod stropom, na levi strani pri oltarju sv. Martina, vojnici podobna kost priklenjena, od ktere se pripoveduje mnogo pravlic. Naj bolj znana je ta, ki pravi, da je ta kost rebro ajdovske deklice. Ta pravlica se je tako razširala, da celo tujci radovedni sèm

zahajajo in jo režejo, prepričati se, kaj da je. Da je res kost, ne dvomi nobeden, — bode tedaj pred ko ne od kake predpotopne živali.

Gotovo je, da je bil ta del cerkve pozneje prizidan, ker je po vsi drugi stavbi sozidan in veliko nižji kakor sprednji. Naj večja imenitnost celega zidovja je pa sila močni, široki in visoki zvonik.

O turskih vojskah so Turki tudi do tega kraja priderli. Ko so mirne sela požigali in plodno polje pokončavali, so prebivavci iz okolice tu pomoči iskali. Gotovo je, da je nekdam blizu Černigroba na Soriškem polju huda bitva bila; to pričajo ostanki-okopi, priča velika vas Bitje, ki je ime od „bitve“ dobila, in vas Stražišče, od besede „straža“. Tudi je gotovo, da je v Černigrobu nekdam obilo obiskovana božja pot bila. Stara navada, na binkuštno nedeljo v Černigrobu se sniti, ni se še opustila. Ta dan je posebno otrokom na veselje. Iz cele okolice mora tistikrat vsak v Černigrob; ako bi koga doma pustili, bi jokal celo popoldne. Pa tudi odraščениh ljudi v kmečki in gosposki obleki se takrat obilno snide. Po vsih potih in stezah k cerkvi mergolé.

Oberni se nekoliko proti vshodu cerkve, ali stopi v visoki zvonik in ozri se meščan, ki si prišel iz nemega ozidja, oberni oči v krasni svét! Pod saboj zagledaš veliko prelepo planjavo. Od Černigroba do Storžica in belega Grintovca, od sv. Jošta do Šmarne in Limbarske gore leži vse odperto tvojemu pogledu. Pod tvojiimi nogami vidiš tihe vasi z zelenimi verti opasane. Brezštevilno čerkvá po planjavi in bližnjih gričih se blišči enako belim labudom, polje je enako mirnemu morju, na katerem se zlata pšenica vetru priklanja, nad črnim Krajnóm se ti noriške planine odpirajo, mogočni Storžeč in sivi Grintovec te navdihuje in prijazni griči se ti v okrogu smehljajo. Ne boš zapustil kraja tega, da bi ne izdihnil: Stvarnik velik si in čudodelen!

50.

Modra sodba.

Po Vuku Stefanoviću.

V Sarajevu zgubi Jud sošito mošnjo dnarjev, dá jo oznaniti ter obljubi tistemu, ki bi jo našel, sto grošev. Oznanilo se razglasi po mestu, in glej neki kmet pride in prinese mošnjo. „Tergovec!“ pravi, „ali so morebiti to dnarji, ki si jih zgubil“. Jud, poln veselja, popade mošnjo, odpara, pa jame dnarje šteti; ali na enkrat se mu oberne radost na žalost, ko zmisli, da bo treba zdaj kmetu sto grošev dati, ter začne misliti, kako bi mu jih ne dal. Ko tedaj dnarje prešteje, pravi kmetu: „Ti prijatelj! ti si tedaj tistih sto grošev že odštel, zakaj bilo je v mošnji osemsto grošev, zdaj jih je pa le sedemsto. Prav si storil, hvala ti!“ Kmet se prestraši, to slišati, in več je bilo siromaku za poštenje, kakor za sto grošev, torej se jame kleti in rotiti, da se on dnarja ni dotaknil, ampak da je mošnjo prinesel, kakor jo je našel. Al Jud ostane terdo pri svojem. Tako se začneta malo po malo pričkati in kregati, ter se nazadnje podata pred kadja (sodnika) na sodbo. Ko sta se bila obadva zaklela: Jud da je bilo v mošnji osemsto grošev, ali zdaj da jih je le sedemsto; kmet pa da se dnarja ni dotaknil, ampak ga je izročil, kakor ga je našel: tadaj jima modri kadi, spoznavši kaj in kako da je, takole presodi: „Vidva imata oba prav: ti, tergovec, si zgubil osemsto grošev, in ti kmet si jih našel samo sedemsto; torej ti dnarji niso tergovčevi, ampak koga družega. Ti, kmet! jih nesi tedaj domu, ter jih hrani, dokler ne pride tisti, ki je izgubil sedemsto grošev; in ti tergovec čakaj, dokler se ne oglasi tisti, ki je našel osemsto grošev“.

Klinov močnik.

Serbska pripovedka.

Enkrat je prišel vojak k neki ženi v hišo, in jo je zaprosil, najbi mu dala kaj jesti. Ona pa mu odgovori, da nima ničesa jesti v hiši. Nato pravi vojak: „Daj mi vsaj ponvo, in malo vode, da si napravim klinov močnik!“ Žena mu poda, česar je prosil. On pa vzame ponvo, dene va-njo železen klin, naliže vode in postavi vse nad ogenj. Kadar se voda sogreje, hoče imeti od žene malo soli, katero tudi dobi, in posoli vodo. Kadar voda zavre, če imeti malo moke; žena mu da tudi to, samo da vidi, kakošen da bode vendar ta klinov močnik; on moko posiplje v ponvo in dobro pomeša. Po tem če imeti jajce, in tudi to dobi, ter ga razbije v ponvo; slednjič reče še za maslo; ž njim si lepo zabeli; vzame ponvo od ognja, potegne klin iz nje ter pojé močnik. Žena pa je zdaj vedila: kakošen je klinov močnik.

Pesmica o snegu.

Spisal Praprotnik.

Sneg debeli še pokriva
 Gozde, njive, travnike,
 Pod odejo svojo ima
 Kmeta sladko upanje.
 Kak cvetlice in rastljine
 So pod snegom hranjene:
 Alj so zdrave, alj zebljine
 Hude že omagane?

Marsiktero cvetko milo,
 Ki cvetela je lepó,
 Zimsko srežje bo umorilo,
 Da spomlad' je več ne bo.
 Le cvetlica, ki imela
 Terdno je korenice,
 Bode sopet oživéla,
 Lepši bo nje ličice!

Bratovska sprava.

Iz „Drobtinic“.

Lepa zastopnost žlahte očetovo hišo podpira, gerdo razdertje med otroci jo pa podira, kar nam poterjuje lična pripoved od Velkomoravskega kneza Svatopluka, ki je na smertni postelji svoje sinove poklical, ter jim dal butaro zvezanih palic prelomljati. Butare ni nobeden mogel prelomiti, vsako palico posebej je sleden lahko prelomil. Kaj takega se je leta 1842 blezo v Parizu zgodilo.

Štirje bratje, po imenu Tiollard, stopijo v sodnico četrtega mestnega okraja. Pervi brat reče sodniku: „Jez imam pri svojih mlajih bratih dnarjev terjati; dolžni so mi dote po rajnem očetu, ki so veliko nedeljo umerli“.

Drugi brat: „Pa tudi on nam je dote dolžan“.

Tretji brat: „Ona obadva sta mi dote dolžna“.

Četerti brat: „Mi vsi štirje smo si dote dolžni“.

Vse se jim smeja.

Sodnik: „Posebna pravda je to. Zdi se mi, ko da bi se vi eden drugega poprijemali. Bomo vidili, kako bo iztekla! Naj stareji naj v imenu vsih govori!“

Pervi brat: „Pravda se je tako pričela: Pred štirim leti smo se vsi štirje sperli; od one dobe ne govorimo več med seboj. Naš rajni oče — Bog jim daj nebesa! — so se pogosto prizadevali, spraviti nas; pa nas niso mogli. Na smertni postelji nas pokličejo ter ogoré rekoč: „Vi se nočete spraviti, kaj ne? Tedaj se boste morali sprijazniti; zakaj to je moja poslednja želja, preden umerjem. Vedite, da sem vam svoje malo premoženje tako oporočil, da vas bom prisilil, spraviti se. Sperti ne boste ničesa dobili; le sprijaznjeni boste vsak svojo malo doto prejeli“.

Sodnik: „In kako so hotli vaš oče to izpeljati?“

Drugi brat: „Berž ko so umerli pošteni mož —

Bog jim daj dobro! — odrajtalo se je vsakemu od nas pismo. Kaj pa mislite, da je bilo v pismu? Denar, ki samo kaj velja, ako smo si bratje dobri“.

Tretji brat: „Naš pokojni oče so nam zapustili 1000 frankov, ki bi jih naj bili med seboj razdelili; pa uganite: kaj so nam oče storili? Oporočili so nam tih 1000 frankov v bankovcu, kterega so na štiri kose razrezali, in vsakemu zmed nas košček dali“.

Vse se smeja, in „prav tako!“ vpije.

Četrti brat: „Sami veste, gospod, da kos bankovca ne plača nič, da morajo vsi štirje kosovi skupaj biti, ako hoče obveljati. Nobeden nas noče drugega nagovoriti, naj bi bankovec zložili; drugači nam pa kosov niko neizmenja. Pridemo vas torej prosit, da ukazete: naj se bankovec zloži“.

Sodnik: „V tej reči ne bodem jez ne zapovedal, ne sodil. Vaš sodnik so vaš rajni oče, ki so vas tako modro zvezali, da morate eden k drugemu pristopiti. Dobri si toraj bodite. Spravite se! Vsaj niste hudobnega serca, le svoje terme se preveč deržite. Gotovo se ne čertite? Jelite, da ne?“

Bratje: „Tega ne!“

Sodnik, ki so ga skoraj solze polile: „Nujte tedaj, bratci, otroci enega očeta, podajte si roke, bodite si dobri vse žive dni; kakor si boste zdaj doto razdelili, tako boste v lepi edinosti srečno živeli. V razpertji vam sreča ne bode sladka, nesreča vas bode veliko huje tlačila, ako si eden drugemu ne boste pomagali. Ako pa v lepi zlogi živite, bode vam vsako veselje, ki ga užijete, dvakrat slajše, in slednja težava, ki vas obišče, dvakrat lažja“. Tako je govoril sodnik, in vsim ljudem, ki so ga poslušali, je seglo globoko v serce njegovo govorjenje.

Štirje bratje pa se pogledajo, si v roke sežejo, in v lepi edinosti sodnico zapustè. —

Blagor vsim, ki svojo tožbo tako končajo! Bolja kratka sprava, ko dolga pravda. —

Čertica iz življenja
cesarja Rudolfa Habsburškega.

Iz „Šolskega prijatla“.

Vsaki, ako je le poveršno prebiral zgodovino, pozna cesarja Rudolfa Habsburškega pervega, očaka naše sedajne slavne vladajoče hiše, ki je gospodaril proti koncu trinajstega stoletja (1273—1291). Imel je veliko lepih lastnost, med katerimi nar bolj slovi njegova udanost do kersanske vere in njegova ponižnost. Kar vero zadeva, kdo ne vé, da je nekdam na lovu, ko je duhovna sveto popotnico bolniku nesti srečal, s konja skočil, priklonil se in duhovna s svetim zakramentom na svoje sedlo posadil; sam pa je potem konja berzdal do bajte, kjer je bolnik ležal. Konja je pa za vselej cerkveni službi podaril, ker se je nevrednega štél, da bi on jezdaril živinico, ki je njegovega Stvarnika nosila.

Ali tej njegovi udanosti do vere je bila enaka njegova ponižnost in priprostost, ker ni samo gosposkih, ampak tudi revne hiše kmetov obiskoval. Zatorej se mu je tudi večkrat kaj čudnega in smešnega prigodilo. Tako pripovedujejo zgodopisniki, da je nekdam blizo Mogonca šotoril, in da se je prišel zimskega časa v to mesto sprehajati. Ker je bil borno in priprosto oblečen, se poda, ko je močno mrazilo, v odprto hišo nekoga peka, da bi se tamkaj pri gorki peči nekoliko pogrel. Pekinja pa, ki je le po obleki sodila in si mislila, da je prosti vojak, ga jame pisano gledati, in se začne nad njim rotiti in jeziti, ter zmérja vojšake, in njih revnega cesarja, češ, da ljudi s svojimi vojaki nadlegava in tare. Cesar pa vse mirno poslušá in se posmehuje. To pekinjo še bolj razdraži; začne ga iz hiše poditi, in ko se ji ustavlja in še bolj posmehuje, popade jezna korec vode in ga oblije. Molčé jo cesar v šotorišče odtegne in od tega, kar se mu je pri peku zgodilo, nikomur nič ne zine. Opoldne pa pošlje svojega slu-

žabnika z nekimi skledami, ki so bile z dražimi jedili napolnjene, k ravno tisti pekinji rekoč: da to ji pošle tisti vojak, ki ga je bila davej v svoji hiši oblila. To slišati, se pekinja močno prestraši, ker se je zmislila, da bi bil utegnil tisti vojak cesar biti. Tedaj teče hitro v cesarjevo šotorišče, se poda naravnost v jedilno sobo, kjer je bilo pri mizi s cesarjem veliko gostov zbranih, pade pred cesarja na kolena, ter ga s solzami prosi, da bi ji njeno prederznost in lahko-mišljenost odpustil. Na to se cesar, ko zjutrej, posmehuje, ji veli vstati, in za kazen vse očitno in razložno pred njegovimi gosti povedati, kar se je bilo zjutraj zgodilo. Žena rada dopolni. Gostje se začnejo smejati. Pekinja pa, ki se je poprej bala in trepetala, je poskakovala sedaj, ko je bila kazen prestala, vesela proti domu.

56.

Hči na grobu matere.

Spisal Potočnik.

Srota, srota! ne zaspim;
Polnoči mi ura bije,
Groza, strah me je samije —
K materi na grob bežim.

Na grobčeh je tmà nocój,
Zvezde gost oblak pokriva,
Solz potok oči zaliva;
Grob ošlatam pred seboj.

Mati! mati! kje ste vi?
Groba noč vas je požerla,
V zemlje merzli dom zaperla, —
Vaš otrok na njem medli.

Oh! zastonj je hčere stók!
Čmu li mutaste merliče
Zapušena srota kliče?
Groba ne predere jók!

Pridi, matern' duh meglén!
Te objeti se vzdigujem,
V černo noč roke stegujem,
In objamem — križ lesén.

Križ! te kušnem, sveti križ!
Znamnje moj'ga odrešenja,
Znamnje večnega življenja!
Noč duha mi razjasniš.

Na te, srota, se oprém,
Kažeš 'z groba na zvezdiše:
Gor naj duh zgubljenih iše!
Upljivo se gor' ozrém.

Žalovala več ne bom.
Le skoz tamne groba vrata
Se odpre nam hiša zlata,
Večnega življenja dom!

Boris.

Povest od Josipine Turnogradske.

Tamna noč neznaboštva pokriva še lepo Bulgarijo. Ni še zasvetil Bulgarom žar luči, ki se je zlila z nebes na zemljo, da bi nas vodila skozi revno življenje, da bi nas pripeljala v naš večni dom. Blodili so še v tmjni paganstva. Ali zdaj pride čas, ko se začne zoriti tudi Bulgarom. Iz juga jim vstaja krasnosvitla zvezda kerstjanstva. Že je marsiktero serce objelo njene mile žarke in se ogreva v veri sveti, edino pravi veri v ênega, večnega Boga. — Z jasno, žarno besedo oznanuje neutrudljivi Metod sveto vero, in milo vabi prebivavce Bulgarije, da naj zapusté krive bogove, ter se vernejo k Bogu ljubezni, kterege edini Sin je zapustil nebesa, da bi terpel za nas — umerl za nas iz neskončne ljubezni. Veliko Bulgarov pretrese beseda svetega Metoda, — hité v naročje vsemogočnega Očeta. Ali dosti terdovratnih je tudi med njimi, ki slepo zametujejo pravo vero in se terdno deržé starih navád — starih bogov. In prvi med njimi je Boris, kralj bulgarski.

Po gostih dobravah, osenčenih gojzdih kraljevih se razlega dan za dnevom glasno lajanje psov, ki sledijo hitre serne, derzne jelene in drugo zverad. Glasno se razlega rogov glas, zemlja ječi pod terdimi podkvami urnih konjičev. Plašno bežijo njezne serne čez sive pečine, čez sterme skalovje, in za njimi dirja divji Boris na strelovitem konju. Strasten plam mu vžiga lice, oživljuje mu okó, le dalje — dalje dervi za nedolžno živalico. Njegovo želenje ni umirjeno, dokler ne leži pred njim oblita s potoci svoje kervi živál mertva. Verne se domu. „Lov“ in zopet le „lov“ mu je v glavi, v sercu, na jeziku. To mu je edino veselje, edini občutek. In vleže se vtrujen zvečer na mehkužno posteljo. Ne pošilja hvale Večnemu, ki ga je ohranil ta

dan, ne prosi ga za njegovo pomoč. Oko je vperto na podobe, ki izbe kinčijo. Obraženo je tam njegovo zvonajno in znotrajno življenje. Tu vidi nedolžno sernico zadeto od pušice nemilega lovca, tam diha ranjen jelenček svoj zadnji dihlej, tam zopet se bori serditi medved z nadležnim sledivcem. Zadovoljno se smehlja vtrujeni kralj, še enkrat oberne svoje oči na ljubljene podobe in — zatisne mu spanje oči. Njegova zadnja misel, njegova molitev, njegov Bog je — „lov“.

Zlati žarki jutrajnega solnca se vsipajo v izbo kraljevo, in Boris že stoji pri svojih podobah. Gleda in gleda jih, rad bi dobil kaj novega za svojo nemirno dušo. Ali na istem mestu še leži umirajoči jelen, na istem še zmiraj poskuša divji medved svoje moči, na istem mestu še pošilja vajeni lovec urno strelico v persi bežeče zverinice. To ni za nepokojno serce prederznega kralja. Naveličale so se njegove oči tih kipov. Drugih bi rad, novih, strašnih, da bi se pri vsakem pogledu streslo njegovo serce. „Kje čem hitro dobiti izverstnega obrazarja, da mi novih podob na platno naredi?“ — si misli. Kar stopi počasnega koraka mož v njegovo izbo. Obilno las mu plava po zatilniku, žarne oči švigajo svoj mili plam izpod visokega čela, blaga, sveta duša sije iz njegove cele postave, in izpod tamne obleke, ki pokriva krepke ude, se bliska svitli križec.

Hvaljen bodi Jezus Kristus! je njegov pozdrav in nagovor. Začujen ga gleda kralj.

„Kaj hočeš s tim? Jaz ne hvalim nikogar, jaz sem kralj, ne potrebujem nikogar“, mu prevzetno reče.

„Hvaljen bodi Jezus Kristus, sin večnega Boga, kterege revna stvar si tudi ti, o kralj“ — je terdnomili odgovor svetega Metoda.

„A — zdaj umem! Ti tedaj si tudi eden tistih „svetnikov“, ki nam hočejo vsiliti novo vero. Pojdi, pojdi, neumno siromače, ne trudi se s tim, pri meni nič ne opraviš!“ reče divje se smeja kralj Boris. „Pojdi, pojdi

— kaj meni ti in tvoja slepilna vera? Glej, to le je moja vera!“ — in pokaže na kipe — „to le moje veselje, in veliko pametnejše je, če mi zamoreš te stare podobe v nove spremeniti, kakor da se trudiš, vrvati nam svojo vero. Boji in lovi so moja vera!“

V dno pobožne duše zadenejo te prederzne besede svetega Metoda. Neskončna žalost mu oblije serce, mu zatamni vse krasne nade v njem, — vsaj plami za sveto vero. Ali kakor le tamno, z oblaci prepeto nebo razsvetluje žarno - svitla strela, tako tudi prešine njegovo žalostno serce neka misel, ki mu hipoma predere brezup in tugo. Pohlevno reče divjemu kralju: „Tvoja volja naj se spolni. Moja roka zna dobro voditi čopič, hočem ti narediti novih kipov“. — Strela veselja švigne iz oči bulgarskega kralja; zadovoljno reče: „Le prav divje, prav strahovito in grozno vse, da vsakega mora prešiniti strah in groza, ki jih bode zagledal. Naredi kar hočeš, kar znajdeš, da je le prav prav strašno. To je prijetno mojemu očesu, to hladilo za mojo dušo. Delaj, da bode po moji volji, če ne — gorjé tebi!“ Oberne se kralj in zapusti moža samega v izbi. —

Dodelan je kip. Podoba za podobo se je vlivala iz prekrasne duše navdanega slikarja na platno, ki zdaj ves zamaknjen pred njimi stoji. Roka mu je oterpnjena, duša prevzeta občutka, s katerim je vdihoval podobe na platno. Globoko izdihne in oberne svoje oko v nebesa, — pošiljaje hvalo Večnemu, ki mu je dal pomoč pri delu. Še enkrat pregleda podobo. Zemljo predočuje. S tmino je obdana — spremenjena v grobišče, ki razorano se odpera, pretreseno od tromb budilnih poslancev Sodnikovih. Krog in krog mertvi vstajajo in se trepetajoč ozirajo v nebesa. Nad njimi se razpenja čistojasna, sedmerbojna mavrica. Morje bleska in krasa se razliva krog nje in v sredi na zlatih zrakovitih meglicah ziblje se podoba božjega Sina. Ljubezen, neskončna ljubezen sije iz nje, in Bog govori iz vsakega delčka prekrasne podobe. Levica se

lahno oklepa križa in desnica je iztegnjena kviško ob enem blagoslov in strašno kazen deléč. Na desni sedi mu mati Marija, prečista devica. Nad njim plavate že na pol skrite od tancih meglic podobi Boga Očeta in svetega Duha. Svit in blesk se razliva krog nju. Mogočno so razpete božje roke čez ljubljene Sina, vse-mogočnost, pravica in vendar neskončna milost sije iz krasne podobe. In čisti beli golobček — podoba svetega Duha — razširjuje svoje lahke perutice čez nju, ktere se zgublajo v zrake, in on zliva čez druge podobe srebernobeli plamen. Mirjadno angeljskih korov se versti krog svete Trojice, — njih obleka je — z rak, njih podoba je duša. V neskončnem česčenju se pripogujejo mične glavice, in njih ročice so spete proti sveti Trojici, zamaknjeni so v česčenju večnega Boga. Spodaj v sredi je angelj s tehtnico in njemu na desno pravični, na levo krivični, ki čakajo sodbe poslednje. Rajsko občutje je izlito čez čiste obličja pravičnih. Predčutje nebes jih objema. Kakor lahkotanke meglice, ki se zgublajo v zrak, so njih postave, milo, kot lune svit njih obličje, svitle kot zlate zvezdice njih oči, zračni lasci, tanki kakor solnca žarki, vsipajo se čez snežni vrat, in nad njimi se tresejo v zraku angeljci z zelenimi vejicami in s kronicami, ki se svetijo kot jutranja zarja. Strašne pošasti pak se zvijajo na levi. Hudoba jim šviga iz gorečih oči, v černo noč pregrehe so zaviti, stud in groza — strah in trepet jih obdaja. Njih postava je ostudna, njih obleka — merčesi prestrašni. Trepetajo, zvijajo se pod bolečinami, ktere jim zavdaja huda vest. Plašno se ozirajo na tla. Ne upajo si, obrniti se v Boga; iz njegovega pogleda jim gromi sodba prehuda. In pod njimi — oh, kako strašno! — plamen šviga, gnusljive pošasti gomazijo po njem. Strupeno žrelo je odperto, požreti pregrešnike. Že je objelo ne- ktere, — že so plen mukopolnega pekla, — prejeli so svoje plačilo. —

Merzla rosa obliva čelo svetega Metoda, ktere-
rega duša je izlila na kip zgodbo in sodbo prerevne
zemlje. Njegova roka séže po zagrinjalu — potegne ga
čezkip.

Boris stopi v izbo. „No, svetec, kaži, kje imaš
svoje pošasti,“ reče kralji; „daj sem, ne zdi se mi, da
bi kaj posebnega moglo priti iz tvoje roke! Kaži!“ Že se
njegove ustnice odpirajo, da bi zasmehoval umetnika, —
ali ves preplašen obstoji, ko ta zagrinjalo odgerne.
Oči mu stermé v podobo, — merzle kaplje mu obcedijo
čelo.

„Kaj je to?“ praša osupnjen.

„Sodba je, o kralj! — sodba, ki jo bode večni
Bog — Bog kerstjanov imel s prebivavci revne zemljice.
— O glej nebeško glorio, ki ga obdaja, glej mogočnost,
ki ga obsijava. Njegova beseda stvarja solčne čede,
njegova šapa jih treščuje v prah in pogin. Mirjade
svetov vlada njegov migljej, njegov dihljej nam vdiha
življenje. On je, pred katerim so svetovi nič, On je,
ki je vse, ki je bil, je, in bode večno. O glej sem
na levo, poglej revne červiče, ki so se hotli vzdigniti
čez svojega Stvarnika. O kako presunjeno je njihovo
truplo trepeta in groze! Oh, kako bi ne bilo? Vredni
niso, da bi obrnili oči proti Bogu. Pod se morajo
gledati — o kako gnusne pošasti jih čakajo, hrepené,
da se bratijo ž njimi! Peklo pekoče jih čaka. Tamno-
rujen žar šviga iz njega, in izteguje svoje goreče jezike
po hudobnežih. Divje pošasti, grozovinska gnusad bo
glodala njih truplo, bo grizla njih ude, — strašen plam
bo požeral njih revno telo. Solze goreče in pekoče bodo
opirale njih rane, njih vpitje bo stresalo nadnebje, ali
vse bo zastonj. „Naš si za večno!“ bodo vriskale jim
peklenske pošasti na ušesa — večno bode ječalo peklo
— in podile jih bodo iz enega kota v drugega, iz ene
muke v drugo neprenehoma — večno. Brez mirú bo
hudobna duša, brez hladila njih vest, brez milosti večno
in večno rop strašnega pekla!“ — „Strašno — oh stra-

šno!“ vzdihne v neskončni grozi z derhtajočim glasom prevzeti Boris. Bledo kot sneg je njegovo obličje, trese se kakor šiba na vodi, — strah, groza in trepet mu zapró smertnoblede ustnice.

„Ali glej sem na desno, o kralj“ — povzame sopet ginjeni Metod — „o poglej, kako nebeška radost se bliska iz obličij tih srečnih, kateri tukaj pričakujejo zaslužene plače. Zvesto so hodili po potih Gospodovih — sedaj sprejmó plačilo za to. O glej sem, kako svitel žar se izliva čez nje, kake nebesa se bliskajo v njih očeh, ki se zaupno obračajo k Očetu milosti. Svit in blesk in kras jih pričakuje pri njem, vedno veselje, neskončna radost bode njih družinka, — večno bodo pri Bogu. Že se iztegujejo njih ročice po zelenih vejicah, ktere jim limbarske ročice angeljev ponujajo, že jim nesó sveti duhovi svitle kronice, že se zgublajo v zračne meglíce — v stan duhov, ki bodo vekomaj gledali svojega mogočnega Očeta, ki bodo večno njegovi ljubljeni otroci. Prestano je njih zemsko terpljenje — plačilo imajo nebeško! — O kralj, kje hočeš biti, na levi ali na desni!“

Tako praša občutja prevzeti Metod kralja, oberne se k njemu, in ga zagleda — ležati na kolenih. Več se mu ne tresejo roke, več mu ne bleđi strah in groza obličja, njegove oči so obrnjene proti nebesom, svitle solze kapljajo niz lice, globoko iz ginjenega serza zdiha: „O Bog, odpusti mi — ne zaverzi svoje stvari!“ Dolgo kleči Boris pred kipom tih in nem, ni je besedice čez zaperte ustnice. Ali občutki serca se mu blisčé v obrazu. Boris — moli.

Tiha polnoč je zavila zemljico v svoje tamno krilo. Vse počiva, vse je nemo. Komaj se vidite dve osobi, ki molčé koračite iz zidovja kraljevega dvora proti žuborečemu potočku. Tam obstojite. Širno se razpenja tamno nebo nad tiho zemljo, ki danes v svetem miru počiva. Jasno se blisketajo z nezmernih visočin žarne zvezdice, in bel svit v izhodu oznanuje bližanje mile

lune. Širokovejna lipa obeša svoje veje nad šumljajočo vodico. Pod njo poklekne — Boris, in drugi — sveti Metod — posveti kralja v otroka božjega — otroka nebeškega. In lune mili blesk zasije izza gore, in skozi vejice in pérjiča dreves zašumlja premilo, kakor da bi skriti duhovi si veselo zašeptavali, da je prejel kralj Boris sveti kerst, da je tudi Bulgarii prisijala luč svete vere. —

58.

Gore, dupline in jezera na Kranjskem.

Od D. Seljana.

Ta pokrajna je zvečma polna visokih planin in gor.

Poglovitne so: kranjske planine, ki stoje na severni meji, z najvišjo goro Predil imenovano, čez katero gre cesta na Koroško, 3592 pariških čevljev visoka. Druga versta tih planin, ki se proti iztoku stéga, in Kranjsko od Koroškega loči, se imenuje Karavanka. Ta gora je na jug tako gola in sterma, da je cesta, katero je dal cesar Karl VI. tod napraviti, da bi zedinil dravsko in savsko okrožje, zelo umetno in težko sozidana, ter se cesta nad cesto tje do verha Ljubelja vzdiga. V tem vlaklu so znamenitnejše gore: Kopicica, Koren, Sedlo, Storžec, Kočnica, Ljubelj i. t. d. Gore, ki Kranjsko od štajarskega delé, so Kamniške planine, Černec, Sveta gora i. t. d. Vse so večidel iz apnika, in do pol gole. Od njih se prostirajo mnoge panoge na jug po Notranjem, in to dela, da je dežela po večem gorata, vendar iz notra ni posebnih visočin.

Julske planine se začenjajo pri Triglavu, ki stoji na meji Kranjskega, Gorice, in Koroškega, ter se potezajo odtod po večej strani Kranjskega, Gorice in Primorja. Te planine imajo svoj glavni stan na meji Kranjskega in Gorice in prestopajo tudi na Hrovaško. Veči del tega vlaka se imenuje Hrušica in Snežnik.

kteri se vzdiguje na hrovaški meji do 6804 čevljev, odkodar se gotovo vse Kranjsko pregledati more. Manjši gore tega vlaka so: Krim, Javornik, Mokrice in na hrovaški meji stoječe Uskoške gore.

Na Notranjskem je najbolj znamenita gora Nanos, ki, okroživši zapadno stran Kranjskega, spušča se do Soče, in ima kraje, ki so z lepim drevjem in dobrimi pašami obdarovani. Z njegovega verha se odpera prekrasen pogled v Benečijo, Istro in na jadransko morje. Imeniten je tudi Kras, ki je zvečma golo apneno skalovje, in se po južnem robu Kranjskega ob morji steza.

Med Triglavom in Bohinsko dolino je oni pusti in strašni, pa zavolj tega glasoviti kraj, ki se zove: za jezerom. Na tem golem in strahovitem pozorišču narave leži ploša na ploši, kamen na kamenu, kakor neizmerna orjaška groblja; skale se pogosto tergajo in gromijo s strašnim ropotom v brezdno; malo posluhih, skerčenih in odertih drevesec sem ter tje ti oznanuje grozovitost obnebja in silo viharjev in mraza. Posebno strašno je pa tukaj na odhod zime, ko se družega ne sliši, kakor bobnenje tergajočih skal, in pokanje lomečega drevja. Vse ti očituje podobo strašnega razpada. Jezerca, ki so tukaj, se stekajo po podzemnih vodotočih in provirajo skupej iz ene votle skale, ter narejajo 40 sežnjev visok slap, ki pada v Bohinsko dolino. Ta izvirek se imenuje Savica, ki se v Bohinsko jezero zlija, in to je, po iztoku, južna struga Save.

Ena naj prijetniših okolice na Kranjskem je krog Blejskega jezera. Na sredi jezera, na 60 sežnjev visoki pečini stoji, sred košatih dreves, lepa cerkvica Matere Božje. Okoli jezera so sopet berda, ki čim dalje se stezajo, tim više se vzdigajo, in oči gledavca z divno krasoto opanujejo. Ravno nad jezerom stoji na stermi pečini Blejski grad, s kterege se vživa najkrasnejši pogled po vsi okolici. Okoli jezera po ravnici in

bližnjih berdih se versté pahišja, in okoli hiš vertovi in njive, kar okolico le še bolje zlepšuje, — in ako se še narod pogleda, zdrav, krepek, lep, vesel, dobrodušen, tadaj se mora spoznati, da je to res pözemeljski raj, kakor ga slavni pesnik Prešern imenuje. Pri jezeru tudi kopel, ktero obiskujejo bolniki.

V nobeni pokrajini avstrijanskega cesarstva ni toliko in tako velikih podzemnih votlin in duplín, kakor na Kranjskem. Duplín iz kapnika (sige), v katerih se nahaja marsikaj čudnega, in v katerih déljajo slike iz kapnika nov podzemski svet, je na tisuč. Izmed tih je z velikostjo in posebnim množtvom kapnika naj imenitnija: Postojnska jama. Nepopisljiv pogled dajejo tukaj vsakoverstne in čudnovate podobe kapnika, kjer se vidi, kako se one od svodov in sten na sto načinov zdaj gori vspenjajo, zaj doli, kakor v brezdno spuščajo; kristalna jasnota in nebrojno množstvo takih podob primora človeka nehoté se čuditi. Kraj te stare votline, ki je že več ko 300 let znana, se nahaja še druga, nedavno iznajdena: Ferdinandova jama. Eno uro od Postojne daleč je potlej: Magdalenina jama glasovita od jezera, ki se v njej nahaja. Tudi okoli Cerknice je mnogo votlin, katerih ena je na Vini-verhu naj imenitneja, in potem Lačna gora.

Jezera so na Kranjskem naslednje: Bohinsko jezero, ktero Savica déla, ki se v njega izteka. Blejsko jezero, ktereга lepota slovi po celem svetu. Posebno imenitno je pa Cerkníško jezero, ktero ima štiri otoke in 28665 oralov prostora. V njem je več znatnih globin, med temi globina Rešeto, ki je pri srednjem stanji vode 56 čevljev globoka. Najčudnovitije je pa to, da jezero večkrat usahne, ter se v njem kosi in lovi, in na naglem se sopet z vodo napolne. To delajo podzemne jame, po katerih voda odteka in priteka.

Novo in staro.

Alliteracija po švedski šegi *).

Spisal Hicinger.

Dan se za dnevom
Dalje pomika,
Leto za letom
Lahno poteka.

Staro odstopa,
Stvari se novo;
Vendar se vrača
Vedno še staro.

Svetlo zdaj sije
Solnčice mladim,
Gorko pred grelo
Glave je sivčkom.

Kmetič poskuša
Kmetvati bolje,
Manj si ni vmišljaj
Modri Egipčan.

Stavbe prostrane
Stavi umetnik,
Gleda pa v zglede
Glavnega Rima.

Mnogo spreminja
Mestnik obleko,
Staro pa sukno
Samo prevrača.

Cele že citre
Cene so nove;
Pesnik še poje
Pesme s Homerjem.

Slikar tū stvari
Slavno podobo;
Zad se ozira
Zmiraj v Apela.

Naj pa kdo najde
Novega res kaj,
Pot mu napravlja
Prednikov delo.

Svoja naj slava
Staremu boče!
Nič se ne znižaj
Novega vrednost!

Vojske in igre mravelj.

Po Oken-u.

Če ravno med mravljami na videz ljubezen in zloga vlada, vendar se pokončujejo med seboj, ako so se preveč namnožile; toda one si ne stavijo nikakih zaderg,

*) Alliteracija je v tem, da se v začetku verstic in besed enake tihnice ali soglasnice povračujejo, na pr. zgoraj: d, l, st, v, i, t, d.

ne poslužujejo se zvičaj in zaséd, kakor mnogi drugi žižci, temuč se na planem in z dobro vrejenimi četami napadajo: tudi če druge žižce lové, se to godi vselej v poštemem boju. Njih orožje so čeljusti, malo želice in kisli strup, po katerem koža lahko zarudeva. Pa le delavke so za boj pripravne, druge koj pobegnejo. Med vsimi sovražniki se drugih mravelj naj bolj bojé, in med njimi naj manjše niso naj manj strašne, ker se jih po več hkrati na noge večjih obeša, jih semtertje tira in zaderžuje v begu.

V njih bojih pa moraš stermeti o njihovi zlobi; prej si dajo nožice iztergati, ko da bi se podale; večkrat utergane glavice ali cele trupla na nogah bežečih obvisujejo; tako hudo so se zagrizle. Večje napadajo manje nenadoma, jih zagrabljajo od zgoraj za telesce, ter jih zadržujejo s čeljustmi; ako pa male to poprej zapazijo, tekó po druge, ki trumoma prispévajo.

Češ li rednih vojsk viditi, pojdi v gojzde, kjer rosice čez vse memoidoče žižce gospodarijo, in se tudi še med seboj iz različnih gnjezd vojskujejo, kakor se je to v srednem veku med sosednimi mesti godilo. Včasi iz dveh naselbin, ki ste po 200 stopinj vsaksebi, vojski v tolikem številu nastopite, da celo pot, ki je po dva čevlja široka, pokrivate; v sredi je tedaj naj hujši boj. Na tisuče jih je, ki se posamez sprijemajo in mečejo, ter skušajo s čeljustmi ena drugo v sužnost odnesti. Boj se pričinja večidel med dvema, ki se s čeljustmi spopadate, se ena proti drugi popenjate, da bi si strup vbrizgnile; na to se na stran zvalite ter še dolgo v prahu sučete, da slednjič tretja priteče in zmago zverši. Včasi pa jih priteče več, ki se za noge zgrabijo, tako pa jih večkrat po šest ali celo po deset ena na drugi visi.

Na noč se obe vojski polagoma v svoje mesta umaknete, mertve na bojišču pustivši, jetnice seboj uzemšiši. Preden pa solnce vzide, se že iznova sprijamete in bijete z večjo serditostjo, ki je tako silna, da jih

smeš motiti, in se te vendar nobena ne loti. Naj čudnejše je letó, da se mravlje spoznavajo in sovražnico od prijateljice dobro ločijo. Tékajo sicer vselej z odpertimi čeljustmi, tudi se marsikrat spopadejo, al prec odjenjajo ter se s tipavniki božajo, spoznavši, da so iz enega gnjezda. O boju pa se doma vendar vse opravila po redu opravljajo; ko ene jetnice domú vlačijo, se druge bojujejo, in spet druge po gojzdu hrane iščejo.

Drugači pa se godé vojske med rosicami in mravljami kervave barve. Te čakajo onih v majnih četicah blizo svojega gnjezda, se pomikajo terdo sklenjene naprej, ne ločivši se, in posamez napadajo slednjo sovražnico, ki se je predaleč prederznila. To vojsko je kaj čudno gledati. Obe strani se poskrijete in skušate, ena drugo nenadoma prestreči. Ako se pa rosice s silo vpotijo in naprej pomikati jamejo, se pošlje od te strani koj po domače, in pri ti priči velika vojska pridere trumoma iz vrat, da bi posamno sovražno trumo zajela. In to lahko cele tedne vidiš; vsaki dan se ponavlja boj na jednaki način, ako si kupa nista predaleč vsaksebi in se nju pota križajo.

Rosice, kakor je znati, se tudi znajo igrati. O lepih dnevih sedé kupoma na svojem gnjezdu v občnem gibanju, ki je podobno vroči vodi; vse mahljajo s tipavniki z neznano hitrostjo, se s prednimi nožicami glavico vzajemno rahlo božajo, se naspróti vzpenjajo, sprijemajo, mečejo semtertje, ter zdaj na čeljustih, zdaj za vrat ali na zadnjem koncu telesa ugrabljajo, toda ne brizgljaje ne strupa, ne učinjaje si sicer kaj hudega. Nato se razpusté in na kako drugo tekó, ponavljati z njo ravno to reč. Druge se igrajo ko psički, vzpenjaje in sukaje se, da bi se ena druge ognila, in se na videz grizejo in mečejo.

Plačilo prilizvavcem.

Po Štorhu.

V Bagdadu je živel človek, ki je spisal in izdal knjigo z naslovom: „Dolžnosti vladarjev in kraljev“. Ime mu je bilo Elajm. Knjiga je bila slobodno pisana in je vlado kalifa Almanzora grajala. Svetovavci kalifovi so hotli in svetovali, da bi se tako prederzna knjiga precej sožgala, in da bi pisatelja, ki se je prederznil svojega gospoda karati, na kol nabodli. Almanzor vendar molči od kazni, ki jo je bil Elajmu namenil.

Enkrat proti večeru reče Almanzor Elajma poklicati, in ž njim nekaj dvornikov, ki je mislil, da so mu najzvesteji. Vsi pridejo in čakajo njegove zapovedi, in on se prikaže v dragoceni obleki, pa jim jame govoriti: „Sklical sem vas desetero, nadjaje se, da bom od vas resnico zvedel; ti demanti, ki jih vidite na mojih perstih, vam bodo plačilo, če mi bote resnico govorili. Povejte, kaj menite od moje moči in slave?“ Dvorniki, očarani od krasote oblačila in množstva dragih kamnov, so že bili veseli, da bo vsaki po en perstan dobil. Zato so se jeli skušati, kdo bi Almanzorovo moč in slavo bolj povišal, ter so ga vzdigali nad vse junake, ki jih je kdaj svet vidil, so hvalili prelepote umetnih njegovih del, govorili z največjo gorečnostjo od sijajnega poslopja, ki ga je on sozidal, ter še le takrat jenjajo, ko so ga bili tako izhvalili, da bi ne bili nič več besedi pridjati imeli, ko bi jim bilo potem od mogočnosti in veličastva božjega govoriti.

Kalif, slišavši njih besede, sname z rok devet perstanov, pa dá deveterim dvornikom, ki so ga tako hvalili in slavili, vsakemu po en perstan. Nazadnje se oberne k Elajmu in mu reče: „Kaj pa ti? zakaj molčiš? al nočeš resnice govoriti, da bi dobil deseti demant z moje roke?“

„Svetli gospod!“ spregovori smehljaje Elajm, „res! da se morate laž in prilizevanje plačevati, vendar res-

nica se ne kupuje, ona se govori zastonj!“ „Nu prav! prosim te“, reče kalif, „povej resnico: kaj misliš od moje moči in slave?“ „Jaz mislim“, odgovori Elajm, „da si slabo orodje, katero je Bog vstvaril, da bi ljudi osrečil, in katero on lahko hipoma stare, ker ga je iz ničesa tudi vstvaril“.

Dvorniki se pri tih besedah spogledajo, ko da bi bil grom med nje udaril, in niso se skoraj upali ozreti na nesrečnega, ki je tako nespametno besedo izrekel, želno čakajoč, kaj Almanzor na to poreče. Almanzor pa prime Elajma za roke in mu reče: „Ne dam ti desetega perstana, ker si sam rekel, da se resnica ne prodaja ne kupuje. Ampak če se resnica zastonj deli, je treba, da se enako tudi zaupanje in prijateljstvo obdarujè; to dvoje blago ti dajem: ostani vedno pri meni, zakaj našel sem prijatla, po kakoršnjem je duša moja že davno hrepenela“.

Drugi dan pridejo dvorniki po navadi kalifa pozdravljat. Vsakemu se je svetil na perstu demant, kterega je bil včeraj dobil. „Nu, al so vam po volji darovi, ki sem vam jih včeraj daroval?“ jih popraša Almanzor“.

„Ah, svetli gospod!“ mu odgovorè: „demanti so nam dražji od življenja, ker prihajajo od tvoje neizrečene dobrote; vendar ne zameri, da ti nekaj važnega odkrijemo. Tergovec, ki ti jih je prodal, je slepar, on te je goljufal!“ — „Kako to? kaj niso pravi? Nič ne dé“, nadaljuje kalif smeje, „kaj mislite, da nisem vedel za to? Vi ste me z lažnjivo hvalo obsuli in jaz sem vas obdaril s ponarejenimi demanti, ter plačal vas z enakim dnarjem: torej se nimate zakaj pritoževati“.

Soljansko jezero.

Iz serbske čitanke.

Poleg naj stareje, skozi požeško varmedijo v Srem deržeče ceste proti poldnevu stoji gora, čez tisuč čevljev visoka, in s plodnim gojzdom ovenčana v Ruševaški fari. Na verhu te gore, ki dela mejo med brodskim polkom in požeško varmedijo, se nahaja čez 1000 štirjaških sežnjev velika, s temnozeleno vodo napolnjena kotlja. Znana je pod imenom Solsko ali Soljansko jezero, in leži nad selom Solski dol imenovanem.

To jezero je znamenito na vsako stran. Gora, na ktere verhu je to jezero, se dviga čez 1800 korakov v visino, al jezero vendar ne upada, pa tudi ne raste, razun o deževji, na jesen ali kadar na pomlad sneg kopni. Tada se voda iz bližnjih brežičev v ta kotel izliva, ali precej na severni strani skoz en, ne vé se, ali od vodene sile ali od človekove roke prekopan kanal odteka v Soljanski potok. Okoli jezera se nahaja čern grez (blato), iz kterega raste čez dva sežnja visoko terstje. Ta grez je podoben onemu blatu, ki se navadno nahaja na dnu morja. To jezero je s kraja plitvo, ali na sredi mu ni do dna priti; jaz ga saj nisem mogel najti, akoravno sem 70 vatlov dolgo grozilo v vodu spuščal. Kadar prebivavci tega kraja mesca junija in julija lan v to jezero devajo, da se namoči iz studenca, ki ravno pod Ruševaško cerkvijo, dve uri od jezera, izvira, zajemajo lanene glavice ali seme, odkodar se vidi, da je ta studenec, ki se v naj nižjem dolu tega okraja nahaja in je pod imenom ribnjak znan, z rečenim jezerom v terdi zvezi. Vsi drugi studenci te okolice se posušijo poleti, samo ta ribnjak in še en drug, ki se Prezdanak zove, se ne usušita nikoli.

Soljani si ne želé bolje pratike, ko je to jezero,

da bi naprej vedili, če pojde dež. Eden, včasih tudi dva ali tri dni, preden se spremeni vreme, se začne iz njega kaditi, in tako burkati, da vodo na suho meče. Voda je v tem jezeru naravne toplote, izjemši neke kraje, kjer je tako merzla, da plavec ne more mraza zderžati. Taki kraji so po 1 □ seženj široki. Potapljati se ni lahko, kjer voda vse na verh izmeče; zato, če ravno se v njem vse polno ljudi koplje, še nikoli nihče utonil ni. Razun živadi, ki se tudi po družih vodah nahajajo, ima to jezero tudi nekake zlate ribice, z zlatimi in srebrnimi ljuskinami, ki so onim podobne, ktere si gospôda v steklenih posodah hrani. Te ribice živé samo v vodi, iz tega jezera zajeti; v drugi prec poginejo, bodi iz potoka ali studenca.

Narod pripoveduje, da je pred mnogimi leti to jezero bilo drugje v gojzdu tri ure dalje na zapad, kjer je bil nekda j grad nekega Jakopa in Petra. To sta bila velika razbojnika in kervoloka. Njuni kmetje, neimajóč komu pritožiti se, molijo k Bogu, da bi jih tih oderuhov oprostil. Njih molitev je uslišana. Strela udari z neba in grad zapali, in udereta se razbojnika z gradom vred v zemljo. Grad je potem mnogo let v brezdnu gorel in metal ogenj na zemljo in pa tako dolgo, dokler se rečenih razbojnikov sestra Danica, ki je bila pred njima pobegnila, ne verne in tu kraj brezdna ne postavi kočice, v kateri je podnevi in po noči plakala, ter za svoja brata molila. Sto let je sedela tukaj dobra sestra in neprenehoma plakala. Potok njenih solz ugasi ogenj, in brezdno napolni z vodo. Ko je sto let preteklo, se ona utopi v svojih lastnih solzah. Dokler je živela, jo je neki starec, Tičeč po imenu, vsaki dan obiskoval, ter ji jesti prinašal. Ko neko jutro sopet pride, jo najde mrtvo po jezeru plavati. Pobožni starec utne od drevesa vejo in steše križ, ter ga kraj njene kočice vsadi v zemljo. Komaj je bil križ v zemljo vsadil, tu izgine jezero in voda. Jama, okoli seženj globoka in deset široka, se vidi s

križem še dandanašji, ter se zove Tičičev križ. Ko Tičič vidi, da device in jezera ni bilo, se ustraši, pobožno se prekriža, pa gre domu. Drugi dan prinesó vašani glas, da se je Tičičeva njiva vderla, pa da je tamo zdaj jezero. Ko Tičič to sliši, pové, kaj se mu je včera zgodilo, in da se je jezero tjakaj preselilo.

Tako pripoveduje narod od tega jezera.

Iz vsega tega, kar smo od jezera rekli, in kar narod o njem pripoveduje, se more misliti, da je tukaj enkrat vulkan gorel, ali da se je o priliki, ko je potres bil, gora pogreznila. Ali kadaj je ta gora ogenj bljuvala, in kadaj je bljuvati nehala, o tem se nič ne vé.

63.

Sadike in rastline.

Spisal Jožef Rozman.

Pervo, kar vidimo na zemlji, je nje lepa zelena obleka, ki je našim očem toliko primerna, da primerniša biti ne more, in jasno priča, da ravno tista roka, ki je stvarila oko, je tudi zemljo pozelenila. Naj bi bil Bog ledinam in tratam belo ali rudeče ogrinjalo preskerbel, katero oko bi prestalo njih veliko svetlobo in bliščobo? naj bi jih bil v temno ali pepeljasto suktnjo ogernil, komu bi bile vseč? Zelene pa lahko gledaš dan na dan, in se jih vendar ne naveličaš, in ako jih gledaš še tako ojestro in napeto, se vendar oko nič ne utruđi, timveč le izvedri se in okrepeča. Kar je pa naj čudniše, je to, da, akoravno je trav, zeli in rastlin brez števila, in so večidel vse brez sneme zelene, vendar ne najdeš ne dveh, da bi bile obedve enako zelene, temuč ena je drugače zelena ko druga, ena bolj temna, druga bolj jasna, in kolikor raznih plemen rastlin in zeli, toliko raznih stopinj zelenine. — Kako umen pač in moder je Stvarnik, ki je poverhnino zemlje toliko lepo opisal in ozaljšal! koliko hvale smo mu dolžni! Resnično, da merzlo

serce ti je v persih, ako nimaš nic ljubezni do njega.

Ko je Bog rastline vstvaril, je velil: „Zemlja naj rodi zeliše, ktero zeleni in seme dela“. S temi besedami se je zavezal, da bo rastline varoval in ohranoval, tedaj jih nejenljive ali neumerjoče storil. In res! trave ni treba ne sejati, ne podoravati, ne obdelovati; marveč sama raste, sama se plodi, kar je gotovo silno imenitno. Kako pusti in žalostni bi bili travniki naši in pašniki, ko bi jih moral človek leto za letom s travnim semenom obsevati, in kar je nasejal ali nasadil, še polivati! Kako hvaležni tedaj moramo biti Bogu, da je on to veliko delo na se vzel, da obseva ob pravem času prazno zemljo, gole gore in clo gole peči s travnim semenom, in zavije vse v lep zelen pert! — Kdo pa tudi zamore prešteti, kdo popisati, koliko plemen trav in rastlin je Oče nebeški nam v veselje in hasen nasejal in nasadil! Na travniku, ki je jezar stopinj dolg in jezar širok, najdeš več kakor sto jezar travnih bilk, in na prostoru, ki ne obseže več kakor štirjašk čevelj, je gotovo več kakor jezar raznih plemen; in te travne bilke, naj bodo majhne kakor hočejo, vendar prijetno diše, česar se lahko prepričaš, ako greš v košnji na travnik, kader seno obračajo, grabijo in spravljalo v kupe ali na vozove. In vse te prijetne dišave dobiš in uživaš zastonj, krajcarja ti ni treba dati za nje.

Čemu vendar, boš vprašal, je Bog zeli, rastline in travo tako silno pomnožil? čemu je toliko raznih plemen? Na to ti kratko odgovorim, da brez uzroka gotovo ne, česar porok nam je modrost božja. Razne zeliša dajo človeku jed, zdravila, in mnogo drugih dobrot, ga razveseljujejo in k hvaležnosti do Stvarnika obudujejo: so pa tudi v prebivališče in živež nesoštetim živalim. — Ali ne samo velika množina rastlin nam kaže veličastvo nebeškega Očeta, marveč tudi njih neizrekljiva rodovitnost: ena sama namreč jih lahko mnogo jezar ali clo milionovo brodi. Pogledaš n. p. tabakovo zeliše,

boš naštel na eni sami sadiki štirideset jezar sto in dvajset semenskih zern, in ako prerajtaš nje rodovitost v štirih letih, boš najdel, da eno samo zerno da semena dva trilion, šestkrat sto dva in štirideset jezar devetsto in osem bilijonov, dvakrat sto tri in devetdeset jezar tristo in petinšestdeset milijonov, in sedemkrat sto in šestdeset jezar, kar je toliko, da vsi ljudje, kar jih je zdaj na svetu, ga ne razštejejo v enem letu, ko bi tudi noč in dan šteli. Koliko število! Brest, ki je dvanajst let star, ima pogosto petkrat sto jezar semenskega zerna; ako bi tedaj vsega posejal, kako neizmerno število sadik bi v dvajsetih ali petdesetih letih imel? in ako zraven še prevdarimo, da mnogo sadik priraste tudi iz korenin, se le čuditi je, da rastline še nišo vse zemlje vzele v posest, in jo popolnoma izpile.

Ako pa od druge strani premislimo, kaka množina je žival, ki se redé od zeli in rastlin, se nam sopet neskončna modrost božja očitno kaže. Ko bi se zeliša in rastline ne plodile tako močno, bi mnogo žival lakote poginilo, in naše njive, naši travniki in verti bi bili gole puščave: nasproti pa, ko bi se živali, ki se redé od trave in rastlin, preveč in prehitro množile, bi rastlinje kmalo zginilo z zemlje, pa tudi mnogo živalskih plemen bi moralo konec vzeti. O moj Bog, popolno slep vendar mora biti, kdor Tvoje roke v stvarjenju ne vidi! vsih plemen rastlin in žival si ravno toliko odmeril in odvagal, kolikor jih je treba v občni pospeh; vsakej reči si meje postavil, da ne zahaja kaki drugi v škodo. Kdo bi te ne hvalil! kdo ne slavil!

Premislimo dalej pot in način, po katerem se zeli in rastline zasajajo, plodijo in množijo, in bogastvo modrosti božje nam bo še jasneje stopilo pred oči. — Vsaka rastlina obstoji iz čveterih delov, ki so 1. korenina, 2. deblo, 3. pero, 4. seme ali sad. Mnogokrat vidiš, da semensko zerno pade na zemljo; ali ne boj se za njega, gotovo se ne bo zgubilo; Bog ga v svoje

varstvo vzame in čuje tudi nad naj manjšim zernicom, kakor nad celim svetom. On mu da nekoliko zemlje za odejico, ne predebelo, da se pod njo ne zaduši, temuč ravno toliko, da od mraza ne pogine, ali od vročine ne vsahne, da ga vetrovi ne odnesó ali tiči ne pozobljejo. Pod to odejo se zernice ogreje in mokrotnosti napije, se čedalje više napenja, dokler njegova kožica ne počí, in se ne prikažete dve kali, od katerih se ena oberne navzgor, druga navzdol; una, ki se kviško zavije, je deblo, ta, ki proti zemlji moli, je korenina prihodne sadike. Povej, ako veš, kdo je ukazal tima dvema kalima, da naj se ločite, in ena drugi ravno nasproti se zaviti? — Premislimo :

1. korenino, katero ima sadika zato, da krepko na svojem mestu stoji, se hudim vetrovom vbrani, in da dobiva en del svoje hrane po nji; zategavoljo je vsaka korenina po sredi votla. Po tih majhnih votlinah ali cevkah serkajo sadike svoj živež iz zemlje, in dasiravno je v zemlji mnogo sto plemen sokov, ki ne teknejo vsaki rastlini, timveč so nekteri clo strupeni za njo, se vendar koreninica nikdar ne zmoti, in vsigdar si naj tečnišo hrano odbere. Kaj meniš, kdo je tolikanj jo izbistril? v kateri šoli, pri katerem učitelju se je kemije ali ločbe učila? — Včasih pa rastlina vso tečno hrano blizo sebe že povžije, ali se tedaj ni bati, da bi poginila? Ne boj se, koreninica od božje roke peljana se podaljša in pošilja male nitke na levo in desno, ki preiskavajo zemljo in poskušajo nje soke. Tudi se pripeti, da kak kamen ali majhen prekop overava korenino, priti do hrane nji primerne; ali korenina se ne vstraši takih napatkov, timveč vsa gibka se vije okoli kamna, ali pa polna prederznosti prekop prekorači. — Sok, ki se po votli korenini čedalje bližej proti deblu pomikava, se po tem potu tudi čedalje bolj očišuje, omehčava in kuha, dokler ni popolno pripravna hrana, ravno kakor mati, ki svoje majhno dete pita, jed poprej v svoje usta vzame, jo prežvekava in s svojo slino pomeša, in potem

še le jo da svojemu dečku povžiti. Tudi je med koreninami, in deblo neka kislina, ktera se družī s sokmi, ki pridejo iz zemlje, in ravno to druženje kisline in sokov daja sadu razen okus, da je zdaj kisel, zdaj grenek, zdaj sladek, zdaj nekako drugačen.

2. Enako, kakor se sadičina korenina v zemljo verta, se nje deblo kviško vzdigava. Deblo je polno majhnih cevok ali žlebov, po katerih se redivni sok razliva, ravno kakor je naše truplo, polno žil, po katerih se kerv neprenehoma raztaka, in nas pri življenju ohrani. Se je deblo nekoliko od zemlje vzdignilo, nareja kolena ali bunčike, nekaj zato, da se očversti po njih, nekaj pa tudi, da se sok bolj očiščuje; te bunčike so namreč kakor sita, ki sok precejajo, in le kar je tečnega, skoz pustijo, netečno pa odrinejo. — Ko se pa deblo očversti, potrebuje obilniše hrane, kakor dete, večjo ko bode, več jedi in pijače povžije. Da korenina tedaj ne oslabi, in deblo glada ne umerje, sopet Oče nebeški svojo dobrotno roko odprē, in rastlino s perjem oblagodari.

3. Od debla se nemalo skorje odlupi, in ti odlupek se tak dolgo razvija in razvezava, da je pero iz njega. Zgornja stran peresa, ki je proti soncu obrnjena, je večidel gladka ali žlezasta, da presilne sončne žarke ložeje odbiva; spodnja stran pa, ktera se proti zemlji ali drevesu obrne, je nekako kosmata in polna luknjic, po katerih rastlina tako rekoč diha, serka potrebno hrano, nepotrebno pa odpravlja. Takih luknjic ima pero mnogo jezar, toda so tako majhne, da se samo s povekšavnim steklom viditi dajo. — Iz tega se pa tudi vidi, zakaj da mnogo rastlin oslabi ali se clo posuši, ako se jim perje pobere.

4. Vendar naj umetniši del sadike ali rastline je seme ali sad; kajti korenina, deblo in perje imajo vse ednaki namen — roditi namreč seme ali sad. Je deblo zadosti krepko in visoko dorastlo, se prikaže na njegovem verholju en popek, ki ima v sebi naj dražiše blago, hrani tako rekoč dušo ali serce prihodnjega

semena. Nujte! pogledjmo, kako milo dobrotljivi Bog tudi za to majhno stvarico skerbi. — Popek, naj je še tako majhen, ima po tri, včasih tudi po štiri precej močne odeje ali luščine, ki ga oklepajo in zavijajo tako dobro in varno, da ne more blizo ne mraz ne vročina, ne veter ne dež, ne keber ne kaka muha, ali drugataka živalica. Perva ali vnanja luščina je precej debela ali terda, sosebno pri nekterih rastlinah; druga je tanka in mehka, — javalne boš baržuna ali svile enake kaj najdel; tretja, ki se semena dotika, preseže vse, kar si človek milega in nežnega misliti more. Ali vse te troje zavijače imajo čudno lastnost, da se po potrebi raztegniti dajo; bolj ko seme narašča, bolj se raztegavajo, dokler se naposled ne odpró, vendar ne do kraja in tudi ne na enkrat, da revče nevgodno v smertno nevarnost ne pride. Ko se pa sčasom vgori in k moči pride, odpadejo vsi ti povoji, kakor se plenice poshranijo, kadar dete odraste.

Se kralju sinek rodi, ga zavijejo v svilne, mehke plenice, ga položé v zlato zibelko in v krasno okinčeno sobo; se pa kaki rastlini dečko ali seme rodi, ga položi Bog še v bolj mehko in tanko perje, ga guga in ziblje noč in dan, da tiho pospava, in ako se prebudi, mu tičice prepevajo in delajo kratek čas in veselje. — O ko bi ti enkrat vse to natanko pregledal in premislil, gotovo bi rekel tudi ti, kakor je rekel Jezus, tvoj Izveščar: Resnično! Salomon v svojem veličastvu ni bil tako krasno oblečen, kakor je limbar ali rožica na polju. — Človek bi mislil, vekomaj bo terpela, tako — veliko skerb, ima Bog za njo; in vendar danes stoji, jutro se posuši; zjutraj se rodi in veselo živi, zvečer pa glavico nagne in se pod smertno koso zgrudi. Ti pa si za večnost vstvarjen, si po božji podobi izobražen; in vendar včasih maloupen misliš, govoriš in se vedeš, kakor bi Bog bil tebe pozabil. — Kje vendar imaš pamet? in ali meniš, da to ni greh zoper božjo previdnost?

64.

Vodnikove pesmice.

Bolj bode pridna
Pozimi predica,
Delj bo rožljala
Pod pavcom petica.

Jablane, hruške
In druge cepé
Cépi v mladosti
Za stare zobé!

Natvora jeseni
Pretrudna zaspi,
Zato se pomladi
Vesela zbudi.

65.

Zlata kaplica za slabo glavo.

Spisal Slomšek.

Dobra, prebrisana glava je za učence velik božji dar. Lahko in veselo se učijo, ki dobro glavo imajo, toda je malo takih; večidel učencov se pomalem uči, in mnogoteremu tako slabo v glavo gre, da na potu v šolo opeša in uku slovo da. Ravno ta se je svetemu Izidoru godila. Ubožček je zgubil očeta in mater, kadar jih je bil naj bolj potreben, — matere, naj bi mu bila serce za nauk ogrela, — očeta, da bi mu bili glavo razjasnili. Njegova sreča, da je imel dobrega brata. Sv. Leander, njegov stareji brat, je sroteja v svojo skerb prevzel, in ga je v mesto Sevilu v šolo dal.

Izidorku je v pričetku silo slabo v šoli šlo; tako terde glave je bil, da se ga ni nauk po nobeni ceni prijel; kar je slišal, je berž pozabil, in kar so ga vprašali, na to ni vedel kaj odgovoriti. Daleč je v nauku zaostal, ni mislil srotej svojih součencov kdaj doiti; sram ga je bilo, serce mu vpade, srotej v šoli obupa in skrivaj iz mesta pobegne, pa ne ve, kamo?

Ves izpotan in truden se je Izidorek k studentu vsedel, ki je iz terde skale izviral, in na terdo pečino svoje

čiste kaplice lil. Kaplice so terdi kamen tako izdolble, da je bil votel ko skleda. Izidor gleda in premišljuje kaplično moč, serce se mu ogreje, gorljiva želja se mu spet vnema za nauk, in neki notrajni glas mu veli: „Glej, veliko kaplic vode terd kamen izvotli, zakaj bi pa ti svoje slabe glave pomalem ne prebrisal, da bi se je nauki prijemali, in tudi ti se naučil, kar tvoji sošolci znajo, ako le hočeš prav priden biti“.

Ta misel mladenčiku nanovo serce da; v mesto se poverne, poprosi prav lepo Boga sv. Duha, naj mu pamet razsveti, se sopet nauka poprime, še enkrat toliko skerbno se uči, in hitro čuti, da mu bolje v glavo gre. V kratkem se mu serce do šole vname, in več veselja ko dobi, več pospeha nauk ima; ni dolgo bilo, in Izidor ni le vsih svojih součencov došel, ampak daleč prekosil jih je.

Kakor cvetlica v vigradi svoj rožni kelih čedalje razprostuje, in pije sončnih žarkov lepoto in moč, tako je Izidor v vsih vednostih napredoval; ni mu bilo vednosti previsoke, ne pretežkega nauka; bil je v kratkih letih luč cele španjske dežele, in vse keršanske cerkve. Postavili so ga nadškofa Sevilskega, in še zdaj ga sveta cerkva svojega slovitega učenika na zemlji in svetnika v nebesih časti. Poglej, koliko neztrudena marljivost stori!

Hočeš dobro glavo dobiti, moraš pred vsim Boga prositi; Bog mladenču svoje talente da, po pet, po dva, pa tudi le po enega, kakor spozna, da hoče za človeka dobro biti. — Se hočeš v šoli dobro učiti, imaš hitro v pričetku začeti; kdor le odlaga od danas na jutro, ne bo vsemu ob enem kos, bo hitro zaostal in obnemogel. Česar se danas lahko naučiš, pa zamudiš, se boš jutro težko naučil; glava lenuha vsak dan bolj terda prihaja. — Se hočeš dobro učiti, ne smeš brez glave v šolo hoditi, ampak skerbeti, da vsak poduk dobro razumeš. Reč le napol znati, se pravi le po verhu

orati; seme nauka hitro usahne, in sadu ne obrodi. V taki glaví je rado megleno, in nikdar jasno ne bo, ki se le napol uči. — Se hočeš pa kaj naučiti, ne smeš hitro serca zgubiti, ako ti ročno po spehu ne gre: le priganjaj se, da na prvem klancu izpeljaš, v drugem hoče bolje iti, in v tretjem nobene težave čutil ne boš. — Hočeš verl učenec biti, ne smeš obupati in šole za vsako žal besedo opustiti, ki jo učitelj izustijo. So vozniki, kateri svojo ubogo živino, — so učeniki, ki šolsko mladino preženó, in ravno potem slabo vozijo. Tudi konj, ki se prehitro v breg zaleti, hitro opeša; taka se rada učencu godi, ki bi rad vse ob enem znal. — Hočeš srečen biti, moraš Bogu lepo služiti, in naj prvo skerb imeti, da več kakor znaš, pobožnejši bodeš. Bog mladenčem sreče ne da, ki se bahajo, kako dobre glave imajo in koliko znajo. Komur Bog veliko da, od njega tudi veliko terja. — Sreča tvoja še ni to, česar se dobrega naučiš, marveč to, kar dobrega storiš; bodi torej ne le verl šolec, ampak tudi priden kristjan in pošten deržavljan: to bo tvoja prava sreča, časna in večna.

To je zlata kaplica za slabo — pa tudi za dobro glavo.

66.

Mečislav in Boleslav.

Kar je bil za nas Kocel, za Hrovate Porga, za Čehe Borivoj, za Moravce in Slovake Rastislav in Svatopluk: to sta bila za Poljake Mečislav in Boleslav, namreč vladarja, ki sta se prva dobrovoljno paganske zmote odrekla, in sebi zaupani narod z lučjo kerščanstva razsvetlila. Mečislav, krajše Meško imenovan, zasede leta 963 poljski prestol. Bojna sreča njega ni poslavljala, zgubil je celó nekaj pokrajin; ali neumerjočo slavo je s tim zadobil, da se je dal kerstiti. Po pripovedi zgodopiscev se je pa to takole zgodilo. Ko pri svojih sedem paganskih ženah ni imel naslednika,

se boji, da bi brez otrok ne umerl; torej mu sve-tuje neki njegovih žlahnikov, da naj vzame ženo kristjano, morebiti mu mogočni kerščanski Bog zakon blagoslovi. Mečislav posluša. Tačas je vladal krepko na Českem Boleslav I. Mečislav ga zaprosi, da bi mu dal svojo hčer Dubravko, slovečo zavolj pobožnosti in modrosti; ali ona mu da le pod tim pogojem roko, ako sprejme kerščansko vero s svojim narodom vred. Mečislav obljubi, vendar je obljubo še le pozneje spolnil, ko je naslednika dobil, ter ga žena s svojo krotkostjo in blagoto k sprejemu sv. kersta nagne. Tako ga je česki duhoven Bogovid v letu 965 v Gnezdnu kerstil, in mnogo ime-nitnih Poljakov je posnelo njegov izgled.

Delo od Mečislava začeto pa doverši njegov slavni sin Boleslav, ki je od junaštva dobil pridevek Hrabri. On iztrebi popolnoma paganske ostanjke in ustanovi v Gnezdnu leta 1000 nadškofijo, ktero je prvi Radim, drugače Gaudenci imenovan, brat sv. Vojteha (Adalberta) opravljal.

Tako sta Mečislav in Boleslav najvekša poljska dobrotnika, ter živita v blagem spominu še dan da-našnji v sercih poljskega naroda. Grof Edvard Račinski, ki je vse svoje premoženje za slavo in diko svo-jega domovja izdajal, je postavil tema prosvetiteljema svoje zemlje dostojen spominek v znamenje detiuske hva-ležnosti. Na njegov poziv se je nabralo 20000 tolar-jev, za ktere so v stolni poznaski cerkvi sozidali kapelo, majhno ali prav lepo, ki je dobila zavolj dragocenosti in lepote ime: zlata kapela. Grofica Račinska jo je dala okinčiti s krasnimi podobami, in on napravi tam dva kipa, ulita iz bronu, ki nazočujeta Mečislava in Boleslava.

Mlečno drevo v Afriki.

Nobena stvar, kar sem jih ugledal na dolgem svojem popotvanji, mi ni misli tako obvezela, pravi Humbolt, kakor prvi pogled na mlečno drevo. Na terdi, kamniti steni raste, in ima listje, kakor koža. Jake, in kakor kost terde njegove korenine, se težko prebijajo skozi skalo, ki včasih nad njimi tudi razpoči. Po nekoliko mesecev biva v tem vročem podnebjih brez kaplje dežja, in okorelo mu listje se ne more nič ohladiti. Mertve in suhe so viditi tadaj njegove veje. Al kadar se mu v deblo zaverta, mu izteka iz rane sok, ki je prijeten in hranilen, kakor mleko. Ta drevesni studenec izvira naj obilneje o izhodu solnčnem. Kakor se solnce s svojimi prvimi žarki na obzorji pokaže, stekajo se črni prebivavci z velikimi verči, zajemat mleka, katero se, ako nekaj postoji, porumeni, in po verhu zgosti. Nekteri izpijajo svoje posode precej, sedé pod drevesom; nekteri pa nesejo svoji deci domu. To mi je bila ravno taka prikazen, kakor v Evropi, kadar pastir iz podkrave mleka piti daje. Ako se tukaj rastlinje z živino natanko primeri, se pač vidi, da si je to dvoje v bližnjem rodu.

Kerstno ime.

Iz horvaške čitanke.

Vsak Serb ima v letu en dan, ki ga praznuje, in to se zove kerstno ime. Gospodar gleda in pripravlja celo leto, kako in s čim bo obhajal kerstno ime. Preddan kerstnega imena gre jeden od hiše proti večeru po vasi, in povabi na kerstno ime vse vašane, ki tega dneva ne praznujejo. Pred vsako hišo sname

kapo in po navadi takole začne: „Božja hiša in vaša! pozdravil vas je oče (ali brat), da pridete nocoj na čašo rakije (žganja), da se razgovorimo in malo noči pokratimo; kar sveti Miklavž (ali kak drug svetnik) prinese, ne bomo skrivali; pridite, pa gotovo“. Zvečer pride ali gospodar sam, ali pošlje sina, ali koga družega iz hiše. Gostje, vstopivši navadno takole govoré: „Dober večer, in častito ti sveto (god)! Da ga praznuješ mnogo let v zdravji in veselji!“ Nekteri prinese tudi jabelko in dado gospodarji, kadar dober večer voščijo. Prijatli iz družih vasi pa pridejo tudi nepovabljeni in tukaj vsi večerjajo, pijejo, razgovarjajo se in pojejo do pozne noči. Potem odidejo vašani vsak na svoj dom. Gospodar veli vsakemu, kadar gredó: „pridite tudi jutri na čašo rakije!“ In tako jih vabi vsak dan od večerje na zajterk, od zajterka pa na kosilo; prijatli pa že koj ostajajo. Drugo jutro pridéjo na zajterk, pozneje na kosilo. Pred kosilom ali pa h kosilu mora tudi sveščenic priti, da koljivo (varjeno pšenico) blagoslovi. Sred kosila prižgo svečo, prinese kadila in vina, ter vstanejo v slavo (češčenje). Molijo in jedo koljivo, in pijejo vino, napivaje: „za slave božje, ktera more, naj nam pomore“. V tem zlomi gospodar s sveščenicom kerstni kolač, ki mora iz pšenične moke in lepo opisan biti; eno čertert vzame sveščenic, eno gospodinja, dve pa gostje pojedó. Kadar se kolač lomi, pevata dva in dva: „kdor pije za slave božje, pomози mu Bože in slava božja, in kaj je lepše od slave božje in od večerje s pravico dobljene!“ Potem sedejo, in pijóč in jedé se razgovarjajo do mraka. Gospodar ne seda za mizo, ampak stoji gologlav, in služi gostom vino in rakijo.

Tako praznujejo tri dni, le da kerstni dan imenujejo pojuternje in tretji ustavci; prijatli gredo še le četerti dan. Tudi največji siromak mora tako praznovati kerstno ime, če bi imel tudi kako živinče ali kaj družega iz hiše prodati.

Naj bolj se praznuje sv. Miklavž, sv. Janez, sv. Juri, in ta navada se ne menja, ampak ostaja od kolena do kolena, in vsi oni se mislijo rojake (sorodnike), ki istega svetnika praznujejo.

69.

Minljivost.

Spisal Fr. Svetličič.

Ko spred pene pena zgine,
Ura uri se ugane,
Dan za dnevom v noči mine.
Teden memo tedna plane.

Mesci, leta, ko valovi
V pretečenost se dervijo;
Čas pomigne, in rodovi
Ko dim v zraku se zgubijo.

In kar rod za rodom dela,
Čas natihoma podira;
Mest posutih versta cela
Ti resnico to podpira.

Ako ravno pa terdnjave
Zidane se razvalijo,
In gor plešastih višave
Strel in mraza se drobijo,

Vendar, človek! list na veji,
Misliš vekomaj živeti,
Biti vedno visokeji,
Ino nikdar parsteneti!

Tode alj prek misli téle
Čas odmerjen ne poteče?
Ali smert ti veke céle:
„Idi z mano!“ ne poreče?

Leséna noga.

Spisal J. Kosmač.

Na stermi gori, s ktere se valí penast potok v dol, pastirček, deček še, kozé pase, in vesel piska na svojo pišalko, ktere glas mu od bližnjih kamnitih sten in berlogov odmeva, da po celem dolu doní. Vidi pa od strani starega beloglavčeka šetati in na gerjačo opirati se, zakaj imel je sirota leséno nogo; pridši blizo njega se usede na sivo skalo. Pastirček viditi ga, ostermí, ker vidi njegovo leséno nogo. „Deček!“ mu reče posmehovaje beloglavček, „kaj nè, ti gotovo misliš, kako in zakaj sem nek na ta stermi breg z eno samo nogo prišvedral, raji naj bi se bil po planem sprehajal! Al tù sem potujem vsako leto enkrat. Berglja, ki jo ti tako zvesto ogleduješ ljubši mi je ko nekteremu dvoje zdravih nog. Čuj! zakaj.

Od tistega dné, strah in trepet me preliti, če se ga opomnim, ob katerem se je toliko kervi prelilo, vsako leto prišvedram enkrat na to planino, toda se mi pozdeva, da sem ravno danes božec poslednjič tukaj. Od tukaj vidim ojstri boj, v katerem smo bili sovražnika premagali. Poglej! po ti strani proti nam ga privrè kot listja in trave, tisuč in tisuč pšic se proti nam leskeče, konjikov brez števila s svitlim orožjem se proti nam podí, tako da zemlja pod njimi gromí. Enkrat so nas že razpodili, prav malo nas je bilo. Prejoj nam! ničesar se ne sliši družega kot jok in stok, dim gorečega sela pokrije celi dol. Tam pod unim rebrom, ravno ondi, kjer stojí dvoje hoj nad sivo skalo, je bil naš stotnik. Ravno tako se mi zdí, kakor da bi ga ravno vidil, in razkropljene vojake zbéra. Bandero kvišku suče, da šumi kakor pred hudouro vihár, in od vsih krajev vrejo k njemu hrabri vojaki. Vidiš tam pod unim pečevjem vir? Ako so jim ravno kameni, skale in poderte klade na poti bile, véndar se skozi zmotajo, naprej planejo, in pridejo

unkraj ribnika skupej. Tako je bilo, — razkropljeni vojaki skupej hité, se osujejo krog svojega stotnika, obljubijo in prisežejo, ne več ga zapustiti, rekoč:

Mi pred Bogom tù prisežemo,
Da zvesti bomo skupej stáli.
In deželo zdaj obleženo,
Pred sovražnikom varváli.
Akoravno smert nas doletí,
Se junaško hočmo biti;
Nočmo, če se nam tud varno zdi,
Več bandera zapustiti!

Zdaj serditi sovražnik plane čez nas, in seka na levo in desno, da je bilo strah. Že enajstkrat smo se mu bili junaško uperli, in tolikrat nazaj krenili. Jaka množica nas je bila, ni nas bilo lahko premagati. Na to dobimo od bližnjega stotnika pomoč, ter planemo čez-nj kakor ljuti oroslani in ga sekamo in bijemo, da je bilo joj. Bilo jih je orožnikov, konjikov in pešcev, da se je vse terlo, tako strašno smo jih topli, da ne gré dopovedati. V tem groznem in neusmiljenem boji me je neki konjik na tla podèrl in njegov konj mi je bedro zdrobil. Nek drug bojevavec to viditi, me zadene na rame in hiti z mano iz boja. Pobožnemu menihu, ki je na bližnji skali (s perstom mu jo pokaže) za naš premag klečé molil, me zroči rekoč: „Strezite mu, duhovni oče! on se je bojeval pojunaško“. To izgovoriti ga je že zmanjkalo, vernil se je bil zopet v boj, in kmali po tem je bil sovražnik premagan. Trobenta zapoje; vojaki kriče: „Hurá! Juhé! — Zmaga je naša, sovražnik premagan!“ se razlega po celem kraji.

Vojaki rojijo
Veseli okrog,
Z orožjem podfjo
Sovražnika v skok!

„Veliko veliko naših čverstih vojakov je padlo v omenjenem kervavem boji s sovražnikom vred; ravno tako ležé kakor snopje po redu neutrudjenih ženjie.

Jez sem bil smerti otet, in sem sčasoma sopet ozdravel, toda svojega očetnika ne poznam, za to mu nisem mogel nikdar hvale dati, nikdar ne svojega dolgú poplačati. Zastonj sem ga iskal, in po njem popraševal, zastonj obljube delal, zastonj po božjih potih romal, nikjer ga nisem zvedil. Vse moje prizadevanje je bilo zastonj! — Ne morem se mu na tem svetu hvaležnega skazati!“

S solznimi očmi ga pastir poslušá, ter mu pravi: „Prijatelj mili! ne morete mu je dati hvale več, božja roka ga je osenčila, on počiva že v čerňi zemlji!“ —

Starč. ga starček urno pobara: „Kaj, kako praviš, véš kdo je on bil?“

„Po vaši povésti,“ mu pastirček odgovori, „bili so moj oče sami. Večkrat so mi zgodbo tistega boja pripovedovali. Rad bi vedil, ali še mož živi so djali, ki se je v boji zraven mene pogumno obnašal, kterega sem na rami iz boja nesel.“

Starč. „Bog in vsi svetniki! Tak on je bil oče tvoj?“

Past. „Imeli so brazgotino tukaj (kaže na lice levo), ranjeni so bili préd, ko so vas iz boja nesli.“

Starč. „Lice mu je kervavelo, ko me je iz boja nesel. — Oh, drago dete moje!“

Past. „Pred dvema letoma so mi umerli, in zdaj moram revež kozariti.“

Starč. Vesel ga objemaje: „Hvala Bogu, da sem saj tebe našel, da bom saj tebi dolg poplačal, ki gré rajnemu tvojemu očetu! — Idi ljubi moj fantič, z mano na dom, koze naj pa tá čas drug pase, naj jih pase uni tam.“

In gresta počasi z brega na starčikov dom, kjer je pastirčeka oblagodaril, — dal mu je namreč mošnje polno svetlih tolarjev, rekoč: „Na, tukaj imaš dolg, kterega sem bil svojemu rešitelju namenil; če ga boš modro rabil in pametno ž njim ravnal, bo ti dovelj obresti donašal, in ne bo ti treba ne kozariti ne ovčariti.“

Past. prejme podarjeni dar in odrine vesel na svoj dom.

Zgodovinsk opis hiše božje.

Iz bogočastja Dr. Jožefa Muršeca.

Ako ravno je vera v Boga in njeno zvonajno nazočenje, pred vsem pa daritva, že tako stara, kakor človeški rod, vendar je več tisuč let preteklo, da še niso imeli vlastnega kraja za sv. daritvo in službo božjo, to je, niso imeli hrama božjega. Sina prvih starišev, potem Noe, Abraham, Jakob i. t. d. so darovali ali žertvovali na ravnem polju ali na kakem hribu nad oltarjem postavljenim iz nevdelanega kamenja, in tam Boga molili in častili. Še le Mojzes je (1600 let pred Krist.) po zapovedi božji v puščavi postavil sv. šotor in ga s kožami pokril, da se je dal lahko razložiti in ob potovanju v druge kraje prenašati, in še le Salomon je (tisuč let pred Krist.) na Sionskem hribu, kjer je zadnjič šotor stal, postavil oni prekrasni tempel, kterege je imenoval stanovišče ali hram božji, ne sicer, kakor da bi to delo človeških rok namerovalo ali zamoglo brezkončnega Boga objeti, ampak le, da bi on svoje otroke, kadar na ta sv. kraj pridejo in v njega kličejo, tam rad uslišal.

Apostoli in prvi kerstjani še tudi niso imeli takšnega posebnega hrama božjega, temoč iz pervega so se k molitvi ob 9. uri v tempelnu shajali, potem v navadnih hišah in so tam molili in sv. večerjo obhajali. V Jeruzalemu so imeli svoje bogočastne skupščine ali shode v tisti veliki dvorani ali izbani, v kateri je Jezus zadnjo večerjo obhajal in v kateri so apostoli sv. Duha sprejeli. Je-li pozneje ena premala bila, so se po večih razdelili.

Ko pa so se grozni pregoni začeli in za nje na dosedajnih krajih ni več varnosti bilo, so se pogostoma shajali v podzemeljskih votlinah, kletih, in celo v mertvaških grobnicah. V begu so sv. večerjo obhajali mahom pod milim Bogom, kjer koli na polju ali v kakem lesu, ali na barki, tudi v ječi, dokler ni cesar Konstan-

tin Veliki (300 let po Krist.) kerščanske vere sprejel, za državno jo oznanil in ne samo kerstjanom dopustil po vsem rimskem cesarstvu si hrame božje staviti, temoč jih je dal več tudi na svoje stroške sozidati. Imenovali so se: shodnice, ker so se verni tam shajali, — spomenice in mučenišča, ker so jih v spomin mučencev in na njihove grobe stavili, — bazilike, toje, po gerško: kraljevske palače, ker so tak krasne bile in kralju vsih kraljev posvečene. Še le pozneje so jim dali pri Judih in paganih navadno ime tempel, ker so se iz prvega vsega njihovega in celo imena skerbno ogibali.

Mi imenujemo naše hrame božje c é r k v e, (*κκληρία*) kar je gerško in reče po našem: hram Gospodov ali d ó m (božji), kakor še zdaj škofijskim cerkvam rečemo, ktere pa tudi za stolne cerkve imamo, ker so blizo sedeža ali stolice škofijske.

Kakor so pobožni očaki radi na hribih in višavah darovali in molili, — kakor je sv. šotor in potem v Jeruzalemu na Sionski gomili stal, kakor je Jezus sam rad na bregih k svojemu očetu molil in tudi na gori Golgati svojo rešnjo daritvo dokončal, ravno tak so v prestarih dobah radi cerkve na b r e g i h in v i š i n a h stavili, kjer dalje proč od posvetnega hrupa in bliže nebesom se duh lože k Bogu povzdigne. Pa tudi to je lepega pomena, ako stoji cerkva sred kerščanskih občin in hiš, kakor iz veškine zdaj, kjer je Jezus v sv. rešnjem telesu noč in dan nazoč in tedaj sred svojih ovčič ko dober skerben pastir. Verne ovčiče se ga med seboj veselé, rade se po njem ozirajo, rade ga pohajajo ali v poslih mimogredoč ga saj zunaj z znamenjem hvaležno počasté in svojo ljubezen skažejo. Toda bi hiše ne smele pręblizo in tikoma cerkve biti, da ne bi kje svetni hrup in glas žalil in motil sv. tišine, ki naj vselej hram božji obdaja. Zvesti tej skerbi so torej naši predstarši navadoma svoje cerkve objeli z ograje-nim pokojnim prostorom, kamor so tudi svoje umerle pokopovali, da so tam v pokoju spali.

Cerkve so različne p o d o b e po okusu d o b e, ko so se stavile, in po stroških, ktere so zmogli. Pa že za prestarih dob so jih zidali ali v križni ali v okrogli podobi. Križna podoba kaže, da so veri križanega Jezusa posvečene, okrogla pa, da si večni venec pridobi, ki to vero zvesto spolnuje.

Katoliške cerkve razlikuje od vsakdanjih poslopij tudi eden, dvoje ali še več stolpov, ktere so verjetno še le takrat staviti začeli, kadar so zvonove v cerkveno službo sprejemali, namreč v 7. stoletju.

Zvonovi so sicer že starodavna reč. Zvončke ali škrebetce (kreguljce) so že judovski višji mašniki imeli obleki prišite, da je ljudstvo čulo, kadar so v presvetišču za zagernilom aldovali. V skupščine in k službi božji pa so jude vabili s trombami in trobentami, v ktere so leviti trobili. Pervi kerstjani tega niso smeli, zlasti v pregonih ne, da se ne bi beričem ovadili. Torej so na tihem razpošiljali posle, ki so kraj in čas službe božje napovedovali. Za cesarja Konstantina in še dolgo potem so po vlastnih deskah z macleki klepetali, kar je daleč hrumelo. Še le v 7. stoletju, ko je cerkva že premožnejše vernike imela in je nji umetnost rada stregla, so vpeljali v cerkveno službo zvonove, kateri nas pri veselih in žalostnih prigodbah iz svoje višine milo nagovarjajo, podobni glasu nebeškemu, ki v radosti in britkosti prijazno opominja serce, oči in roke k tistemu povzdigniti, od ktereга pride vsak dober dar, pa tudi pomoč v nadlogi, komur tedaj vselej in vsigdar vsa čast in hvala gre v besedi in delu. Perve zvonove so v mestu Noli niže Rimskega lili, kjer se naj boljša ruda za zvonove koplje. Od tlej so se tak veselo pomnožili, da ima sedaj vsaka, naj siromašneja občina, ktera ima svojo cerkvo, tudi posvečene zvonove. Po stari besedi zvon svojo službo tak prepeva:

„Boga hvalim, ljudstvo vabim, duhovnike kličem,
„Svetke slavim, ure pravim, žal klenkam merličem.“
Ve se, da so za zvonov voljo potrebni stolpi iz

pervega še mali in nizki bili in le po času, s povzdigom zidarstva taki nebolični velikani narasli, katerih višine in krasote se zavzemljemo. Podobni so perstu, ki v nebesa kaže, in kvišku molé nas opominjajo: „Iščite, kar je zgoraj, kjer je Kristus v veličasti svojega Očeta“. Ura, ki je navadno na stolpih, nam priklicuje: „Ravnaj modro s časom; zakaj hitro pretečejo pobežne leta, in ti potuješ po cesti, na kateri se ne bodeš povernil“. Križ na verhuncu stolpa nas uči, da moramo križanega Jezusa in njegov sv. evangeli naj više ceniti in ga očitno pred celim svetom spoznovati in častiti, ker od nikogar, ko le od njega naše zveličanje pričakujemo. Petelin, ki se včasi nad cerkvo verti, spominja na sv. Petra, pervenca apostolov, in na besede Jezusove, ktere je na oljski gori njemu in tudi nam naročil: „Čujte in molite, da ne padete v skušnjavo“.

Stopivšim pa zdaj v ta hram, čigar zvunajščina že tak močno serce človeka povzdiguje in svete misli budi, se razgerne pred nami svet, poštljiv in z rajskimi podobami in kipi okinčen prostor. Ali kakor se je k Mojzesu, kadar se mu je Bog na gori Horebu v plamtečem germu razodel, govorilo: „Izzuj popred svoje čevlje, zakaj mesto, na katerem stojiš, je sveto“, tako se tudi nam pri vstopu govori: „Izzuj svoje čevlje, to je, odloži vse posvetno, prazno in grešno, in pridi s čistim ali vsaj s skesanim in spokornim srcem, ako hočeš božjo besedo uspešno poslušati, obhajilu sv. skrivnosti dostojno pribivati in prijetno k Bogu moliti“. To nam govori kröpilnica pri vходу znad strani. Šega z vodo se poškopiti v znamenje grešnega očiščenja, se nahaja že v starem zakonu. Višji mašnik in drugi strežniki so se morali na urok miti, preden so v sv. šoter stopili.

Prostoru, v kterega se zdaj pride, se pravi c e r k v e n i č o l n, nekaj za voljo njegove dolgostne podobe, nekaj zato, ker so nekđaj sv. cerkvo Jezusovo in torej tudi hram božji radi onemu čolnu ali brodu primerjali, iz kterega je Jezus na bregu stoječe ljudstvo učil. Tu so

po obeh stranéh klopi s sedeži in poklekniciami, in sicer po stari šegi, desne za moški, leve za ženski spol. Mladenci so pred možmi, dekliči pred ženami; ljubi otročiči pa naj bolj predi v nazočju vsih.

Kern ali prednji del cerkvenega čolna je navadoma pregrajen za duhovnike. Reče se mu duhovnišče. V njem stoji oltar ali žertvenik, ki je naj imenitnejša reč v cerkvi.

Kakor je križ, na katerem je Jezus veliko odrešno daritvo sklenil, na višini stal, tako stoji oltar, na katerem se ta daritva nekervavo ponavlja, nekaj više pred vernimi, da lahko vsi mašnika pri sv. obhajilu vidijo, in ga od dela do dela pobožno sledé. Stopnice pa, po katerih se k oltarju prihaja, lahko nazočijo, da se le po čednostih Jezusu približamo, posebno po ponižnosti, veri in sv. ljubezni.

Po starih cerkvenih predpisih naj se oltar proti solčnemu vzhodu postavi in to po misli sv. Atanazija zato: 1. da moleči pred oltarjem že s svojo stajo izpovemo, da nam vse dušno razsvečenje ravno tak od Boga prihaja, ko zemlji luč od izhodnega solnca; 2. ker je oljska gora, na kateri se je Jezusovo terpljenje začelo, od Jeruzalema proti vzhodu.

Iz pervega je v vsaki cerkvi le edin oltar bil, na katerem se je na dan le ena sv. maša brala, pri kateri so vselej vsi verni nažočili bili in k sv. obredu šli. Na koncu 4. stoletja so verni tak narasli, da jih cerkva na enkrat ni prejela; za torej je vsaki dan več mašnikov maševalo. Ker pa ni dopuščeno bilo na dan po večkrat na tistem oltarju maševati, so postavili jih več, kateri so po svojem namenu ali drugih vzrokih razne imena imeli, namreč: veliki oltari, obredni oltar, križev oltar i. t. d. Popotni ali poljni oltarji pa so prenesljivi. Takšne imajo še vojaški duhovniki in oznanovavci vere med divjaki, da lahko tudi tam sv. mašo beró, kjer ni blizo nobene cerkve.

Na sredi oltarja je tabernakel (tabornica), ki je naj svetejši kraj in sedež v presvetem rešnjem telesu nazočega Sina božjega, kateri tu resnično in bistveno ravno tak ko v nebesih prebiva po svoji obljubi: „Glejte jaz sem vsak dan pri vas do konca sveta“. Ker pa že je pri judih sv. šotor in škrinja božjega mira, če je ravno Bog tam pod kadilnim oblakom le na videz stanoval, tak prekrasno z zlatom, srebrom, žlahnim kamenjem in drugo dragotino okinčen bil, da je bilo veselje gledati, želi mati cerkva tim več, da bi se naši tabernakelni rajske lepote svetili.

Nad tabernakelnom se navadoma sveté sončno-žarne obsterti, pred ktere se presv. rešnje telo k očitni molitvi stavi.

Kraj tabernakelna na oboji strani klečita, ko že nekdej pri judih v sv. šotoru kraj zavezne škrinje, dva kerubina, z obličjem eden k drugemu naklonjena, roke križema na persih, vsa naj serčneje nabožnosti navzeta. Opo-minjata presv. rešnje telo dostojno moliti in sta vred veseli priči časti in hvale, ktero mu verni dajajo. V prevelikih cerkvah so na velikem oltarju rade štiri lepe podobe, ktere vero, upanje, ljubezen in nabožnost pomenijo. Ena derži križ z desnico, z levico kupo, in gleda terdno gor v sv. nebesa; druga ima v eni roki palmovko, z drugo se na sidro opira, in se ozira po veri; ona nazočuje upanje. Tretja je bliščečega obličja in sključenih rok, vsa vtopljena v premišljevanju večne lepote; ona nazočuje ljubezen. Četerta suče kadilnico in nazočuje nabožnost. Vera stoji na desni strani velikega oltarja, upanje na levi. Ljubezen in nabožnost klečite med njima; loči ju le tabernakel, pred katerim molite.

Na vsakem oltarju, kjer se sme maševati, mora biti posvečen kamen s sv. ostanjki. Pokrit ima biti s snažno belo rijuho, ki se ji reče oltarnica. Ona spominja na belo tenčico, v ktero sta Jožef Arimatejski in Nikodem s križa vzeto telo Jezusovo zavila in pokopala.

Tudi nam kaže, kako čisto in nedolžno mora naše serce biti, da zamoremo vredno Jezusa sprejeti.

Zraven še mora vsigdar križ na oltarju biti. Sv. križ, zdaj tak imenitno in častito znamenje, je bil pri Rimljanih morilo naj nižjih hudodelnikov, sužnikov in ptujcev in tak zaničevan, da niso nobenega rimskega grajana na križ obsodili, ako ravno je bil naj gerša hudoba. Ali križ po samem sebi ni nikakor tak zaničljiv, kakor so Rimljani mislili; zakaj Bog ga je po celi naravi razširil, kar že sv. mučenec Justin pravi: človek ga ima v svojem telesu, kadar roke k molitvi širi; drevje v stebalu in razraščeni sveržih; rokodelec v svojem orodju, v kladvu, v kleščah i. t. d.; križ so vse nedolžne tice, kadar po zraku plavajo. — Kar pa je naš odrešnik na njem svoje sv. življenje sklenil in nas z njim k večnemu žitku prerodil, kar je križ osobito znamenje Sina božjega, s katerim bode v nebeški časti prišel soditi žive in mrtve; od tihmal je naj svetejše in častitnejše znamenje.

Kar pa je Konstantin Veliki v tem sv. znamenju in v kerščanski veri, h kateri je on prvi iz med rimskih cesarjev pristopil (v l. 312), pomoč in zmago soper grozovitnega Maksencia dobil; in ko je po tem (v l. 326) njegova mati Helena srečno po svoji želji križ Gospodov pod mališkim tempelnom našla, kterege so pagani na gori Kalvarii sozidali, je prepovedal obsoditi koga več na križ, in skoro je bil križ povsod viditi, nad in v cerkvah in hišah; kerstjanski kralji in vladarji so si z njim kinčili svoje krone; pri vsakem pobožnem obhodu se naprej nese; cerkva se ga pri vsakem svetstvu poslužuje.

Kraj tabernakelna po levi in pravi strani stojijo svečniki s čistimi voščenimi svečami, ki se pri službi božji prižgejo. Te luči spominjajo na prve kerščanske čase, seosebno na hude pregone, za katerih so se kerstjani s službo božjo morali skrivati v temne in podzemeljske kraje, ali jih ponoči obhajati, pri čem jim je tedaj

luči treba bilo. Pa tudi za lepote voljo užgemo luči, in da v sercu nabožnost budijo in vnemajo.

Nad vsakim oltarjem, sosebno nad velikim se tudi sveti velika slikana ali izdolbljena podoba kake božje osebe, ali presvete Device, ali ktereга angelja ali svetnika in svetnice, komur v čast je cerkva ali oltar postavljen, ali posebnemu varstvu priporočen.

Pred oltarjem je tudi v katoliških cerkvah obredna (božja) miza, pri kateri Jezus, ki se na oltarju daruje, verne s samim seboj obreduje. Po navadi je na pregraji, ki duhovnišče od ostale cerkve loči. Ogernjena je z mašno belo rjuho, da ne bi kje presv. rešnje telo na tla padlo, ako bi se utegnilo komu iz ust umakniti.

Del mašne daritve je nagovor, nekđaj tak terdno z njo zedinjen, da je bil vselej med mašo. V ta namen je stala iz konca blizo oltarja nekoliko višja stolica, ktero so na stran oltarja potegnili in iz nje božjo besedo oznanovali. Ko so se pa verni zelo pomnožili in cerkve tako povekšale, da ne bi več vsi nazoči mogli nagovornika od oltarja ruzumeti, so napravili bolj sred cerkve terdne lece ali prižnice. Prižnica ima streho, da se glas v višave ne zgubi. Pod njo nad govornikom se vidi bel golobek, podoba sv. Duha, ktereга mašnik in verni pred pridigo za rászvečenje prosijo. Mašniku na desni je božje razpetje, ktero govornika opominja, da naj ne uči kaj družega, ko križanega Jezusa. Poleg gori sveča, podoba vere, ktere luč bi naj govornika in poslušavce rászvetila.

Tudi kerstilnica, to je, kerstni kamen ali studenec in spovednica, ki ste h kerstu in k pokori potrebne, kjer se človek k boljšemu življenju prerodi in ponovi, ste bile nekđaj blizo oltarja. Pozneje so jo bolj nazaj na tiheje in mirnejše kraje prestavili in semtertje vlastne kerstilnice sozidali.

Kakor nekđaj v jeruzalemskem templju, tako stojijo tudi v katoliških cerkvah darilnice, v ktere se pobožni dari pobirajo, ali za cerkvene potrebe, ali milodari za

uboge. Po navadi jih cerkovnik v škrebelico ali siljno pobira.

Še orgel moramo spomniti. One spremljajo pri službi božji vernih petje in drugo godbo (muziko). Gotovo je, da petje in godba, če iz pobožno nadušenega serca izvira in se prav obnaša, tudi v drugih pobožnost budi in z njo nadušuje.

Perve orgle so se v devetem stoletju v Poreči (Achen) postavile. Imenitni godbeniki, goreči za veličastno službo božjo, so zložili potem tiste prekrasne maše, zadušnice, himne i. t. d., ktere serce močno unemajo, se nikol ne ustarajo in katerih se premila roka božja mnogokrat posluži, da krivovernike in grešnike k pravi veri in pobožnemu življenju preoberne. Zakaj prava cerkvena godba, ki včasi milo veselja kipi ko radostno petje angeljsko, včasi pa zagromi in zavrišči ko sodni grom in stok obsojenih, prešine človeško serce do naj skrivejše gube, da se zbudi in obnovi.

Cerkve se derži žagred, to je, dovolj prostorna hiša, v kateri se cerkvena sprava hrani, mašniki oblačijo in k sv. maši pripravljajo.

72.

Zdihljeji slepega.

Spisal Miroslav Vilhar.

Le enkrat bi vidil:
Kje solace gor gró,
Bi vidil, kje luna,
Kje zvezde bliše!
Al — terna poskuša
Nad mano si moč,
Ne vem nič od dneva,
Obdaja me noč.

Le enkrat bi vidil
Višnjevo nebó,
Zelena planino,
In belo goró!
Le enkrat bi vidil
Oblak nad menoj,
Bi prašal ga glasno:
„Se jočeš z menoj?“

Le enkrat bi vidil
Dolino in gaj,
Oh blagor, veselje!
Kdor vidi tú raj.
Le enkrat bi vidil
Kak cvetke cvetó,
Méd drugim, strup meni
U persih nesó!

Le enkrat bi vidil
Sosedna oči!
Bi bral u očesih
Kar jezik tají! —
Svet za me ni stvarjen,
Le grob si želim:
V grobu resnico
In luč zadobim.